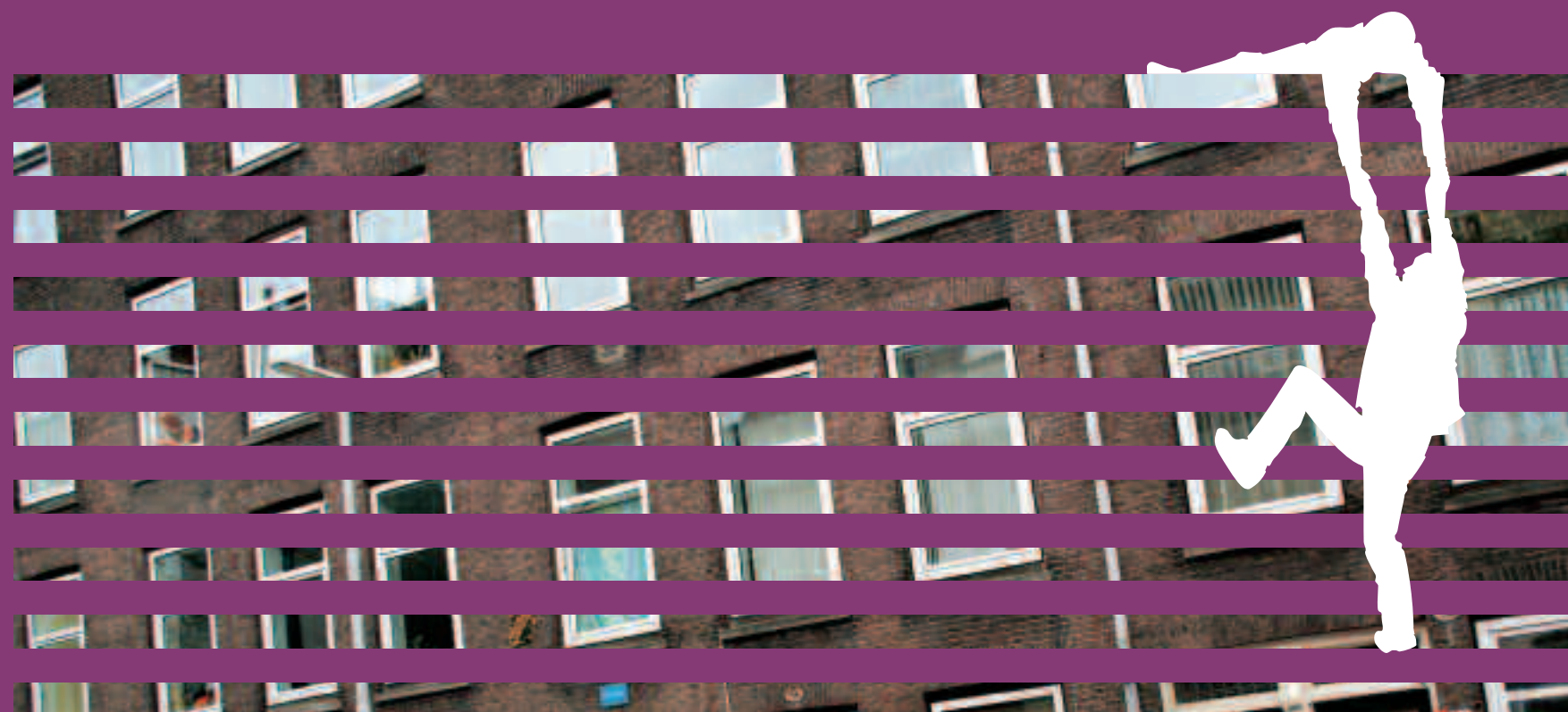

Dit boekje geeft een journalistiek beeld van een stille revolutie. Het toont hoe op allerlei plekken vrije burgers en professionals de maatschappelijke dienstverlening aan het heroveren zijn in een streven naar kwaliteit en betrokkenheid. Er tekenen zich een aantal trendbreuken af. Ten eerste wordt gebroken met het politiek correcte idee dat de kwaliteit van het maatschappelijke domein alleen een verantwoordelijkheid van de overheid is. Initiatieven - zoals de VanHarte resto's - waarbij vrijwilligheid, enthousiasme en betrokkenheid bepalend zijn, blijken effectiever dan een batterij betaalde krachten en beleidsplannen. Ten tweede biedt de overheid steeds meer ruimte voor werkelijke keuzevrijheid door vergroting van collectieve en individuele financiële zeggenschap. Wat dat laatste betreft, blijkt het persoonsgebonden budget zich al bewezen te hebben als een breekijzer voor humanisering van de langdurige zorg. Bijvoorbeeld de explosie van zorgboerderijen is daaraan te danken. Tenslotte is er een brede grassroots-beweging op gang aan het komen die streeft naar het herstel van de beroepseer van professionals. Zij willen dat er weer op hen vertrouwd wordt. Immers 'een verantwoordelijk mens is zijn vrijheid waard'. De drie trendbreuken uit dit boekje bieden zicht op effectieve vernieuwingen van de maatschappelijke dienstverlening.

Gezocht:
maatschappelijke vernieuwers

Gevonden:
de burger en de professional

Gezocht:
maatschappelijke vernieuwers

Gevonden:
de burger en de professional

Publicatie van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA
Buitenom 18, Postbus 30453, 2500 GL Den Haag
Telefoon (070) 342 48 72
Fax (070) 392 60 04
Email wi@cda.nl
Internet www.cda.nl/wi

In samenwerking met:

spring associates

Spring Associates,
Stadhouderskade 140, 1074 BA Amsterdam
Telefoon (020) 575 50 20
Fax (020) 672 24 05
Email secretary@spring-associates.nl
Internet www.spring-associates.nl

Redactie: Thijs Jansen en Alexandra Gabrielli
Fotografie omslag: Stefanie Hakkesteegt
Ontwerp en opmaak: Nynke Rozemeyer
Drukker: Drukkerij Koenders & Van Steijn, Badhoevedorp

2006 Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

ISBN 90-74493-46-7

In deze serie verschenen de onderstaande publicaties:

“Gezocht: maatschappelijke vernieuwers
Gevonden: de burger en de professional”, ISBN 90-74493-46-7

“Gezocht: maatschappelijke vernieuwers
Gevonden: de ondernemer”, ISBN 90-74493-44-0

“Gezocht: maatschappelijke vernieuwers
Gevonden: het gezin”, ISBN 90-74493-45-9

Voor meer informatie zie: www.maatschappelijke-vernieuwers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

Inleiding	7
<i>vrije burgers</i>	
Geef mensen ruimte en... er ontstaan nieuwe initiatieven	13
Gesprek met Pieter Omtzigt	
VanHarte Resto: uitwaaierend burgerinitiatief	17
Gesprek met Fred Beekers	
Hoe het Persoonsgebonden budget de zorg opschudt	25
<i>vrije professionals</i>	
Werken met moed en vertrouwen	31
Verslag Conferentie van BeroepsZeer naar BeroepsEer	
Een verantwoordelijk mens is zijn vrijheid waard	39
Gesprek met minister C. Veerman	
Vmbo-leraren moeten niet klagen, maar aanpakken!	45
Gesprek met Wim van de Merwe	
Waarom psychiaters beter naar patiënten moeten luisteren	51
Gesprek met Jan Willem Louwerens	

Inleiding

Hoe vrije burgers en professionals de samenleving heroveren

Om de harten te winnen van de bevolking voor zijn strijd om de onafhankelijkheid van India, trok Gandhi door het land. Bij een dorp aankomend, stonden de bewoners hem juichend op te wachten. Na een warme welkomstgroet, veranderde de houding van de dorpingen en begonnen zij te klagen. “Wij wachten hier al tien jaar op een waterput die ons door de overheid is beloofd”. “Wat! Wat!” riep Gandhi uit, en gebaarde naar een omstander. “Haal een schop voor mij!”. Snel liep de man weg en kwam even later terug met een schop. “Hier”, zei Gandhi. Hij pakte de schop, zette hem in de grond en begon een put te graven. “Zo doen we dat. Wij vormen de overheid!”

De moraal van dit verhaal is actueel. Veel Nederlanders zijn teleurgesteld in de politiek. Dat is onder andere veroorzaakt door de onvrede over de kwaliteit van de maatschappelijke dienstverlening zoals de zorg en het onderwijs.

Daarbij kunnen tenminste twee groepen burgers onderscheiden worden. Aan de ene kant zijn dat degenen die hoge verwachtingen hebben van de overheid. Zij vinden dat sommige taken principieel door de overheid vervuld moeten worden. Zij weigeren daarom zelf de schop te pakken en aan de slag te gaan. Aan de andere kant zijn er diegenen die de schop wel willen oppakken, maar dat niet mogen, omdat er door overheden allerlei regels zijn ingevoerd die hen belemmeren. En zo droogt aan twee kanten het initiatief van burgers op: omdat het ene deel zelf geen initiatief wil nemen, en het andere deel het wel wil, maar niet kan nemen. Het is zaak ons uit deze klem te ontworstelen.

Uit de eigen nationale geschiedenis blijkt hoe waardevol eigen initiatief van burgers in het maatschappelijke domein is. Wat tegenwoordig wordt beleefd als een taak van de overheid is ooit tot stand gekomen door initiatieven van burgers: vrijwilligers en

maatschappelijke organisaties. In een heel ver verleden speelden kerken en religieuze gemeenschappen zelfs de hoofdrol bij onder andere het georganiseerd geven van onderwijs, cultuuroverdracht (universiteiten), het lenigen van armoede en het verzorgen van zieken. En vanaf het einde van de negentiende eeuw is in het Nederlands bestel altijd heel veel ruimte geweest voor het oppakken van maatschappelijke taken door particulier initiatief. Het bekendste voorbeeld is het Nederlandse onderwijssysteem waar burgers van allerlei levensbeschouwelijke en pedagogische kleur de mogelijkheid is geboden om eigen scholen op te richten en zelf te besturen. Ouders kunnen zo – als zij de krachten met gelijkgezinden bundelen - hun kind sturen naar een school die past bij de manier waarop zij hun kind willen opvoeden en er werken leraren die zich kunnen herkennen in wat de ouders willen. Zo ontstaat kwaliteit. Dat blijkt ook uit internationaal onderzoek waar steevast deze combinatie niet alleen blijkt te leiden tot een hogere kwaliteit van bijzondere boven openbare scholen, maar ook tot een relatief hoge kwaliteit van het onderwijsbestel als zodanig.

Toch is er ook teleurstelling bij (sommige) burgers over de kwaliteit van maatschappelijke dienstverlening. Deze is ontstaan in de tweede helft van de vorige eeuw toen de overheid ziekenhuizen, scholen en andere vormen van dienstverlening sterk is gaan reguleren. Dit gebeurde uit nobele overwegingen zoals het waarborgen van solidariteit en het waarborgen van rechtsgelijkheid. Het resultaat was echter dat niet alleen de betrokkenheid van de burgers, maar ook die van de professionals zwaar onder druk kwam te staan. De burgers konden nauwelijks meer werkelijk invloed uitoefenen op het aanbod, de professionals werden in toenemende mate uitvoerders van overheidsbeleid. De overheid had zo’n flinke vinger in de pap dat de invloed van burgers erg klein werd. Zo werd het nemen van eigen initiatieven door een

krachtenbundeling van gelijkgezinden bijna onmogelijk. Daarnaast was het stemmen met de voeten ook steeds lastiger, doordat instellingen en besturen zo groot werden dat er vrijwel geen keuzevrijheid overbleef. Van een gezonde concurrentie op kwaliteit was zo geen sprake meer: en juist die competitie op kwaliteit blijkt een waarborg voor innovatie en goede dienstverlening te zijn. Niet alleen de burgers hadden daar last van. Binnen de instellingen werden de professionals in toenemende mate in hun handelen belemmerd door de gevolgen van bezuinigingen, gedetailleerde inhoudelijke bemoeienis met hun werk, vermenigvuldiging van management en schaalvergroting. De besturen van de organisaties waarin zij werkten, wendden in toenemende mate de blik richting Den Haag.

Zo zijn burgers en professionals uit elkaar gedreven en steeds meer afgeleid van waar het in die maatschappelijke voorzieningen eigenlijk om moet gaan: goede zorg of goed onderwijs. Dat is waar burgers en professionals elkaar in zouden moeten vinden. Om daar weer op gericht te raken is het noodzakelijk dat vrije burgers de samenleving weer heroveren. De kwaliteit van de dienstverlening moet weer worden gezocht in de wisselwerking tussen vrije burgers en professionals.

Vrije burgers

Dat is de reden waarom het CDA in de afgelopen jaren de ene groep burgers die de kwaliteit in hoofdzaak van de overheid verwacht, weer is gaan stimuleren zelf initiatief te nemen; en de andere groep burgers die graag zelf de schop wil pakken, maar gefrustreerd wordt door regelgeving, de ruimte heeft verschaft om weer initiatief te nemen. Dat ligt geheel in de lijn van het project dat het CDA al vanaf zijn ontstaan in 1980 bezighoudt: het werkelijken van een verantwoordelijke samenleving. Het is opvallend dat dit gepaard gaat met het op zijn kop zetten van traditionele machtsverhoudingen, rollen en taken. Dit boekje geeft daarvan een journalistieke en, bij lange na, niet uitputtende indruk. En daaruit blijkt dat steeds meer burgers en professionals ontdekken hoe weldadig en effectief het is om ‘de schop ter hand te nemen’. Er zijn een aantal trendbreuken te signaleren. Ten eerste is er duidelijk in de samenleving gebroken met het politiek correcte idee dat de kwaliteit van het maatschappelijke domein alleen een verantwoordelijkheid is van de overheid. In toenemende mate springen vrijwilligers in. Het CDA heeft vanouds heel veel leden die actief zijn in vrijwilligersorganisaties. Fred Beekers is er daar een van en hij komt in dit boekje aan het woord. Hij heeft samen met Jacques de Milliano - ex-Artsen zonder Grenzen - het initiatief genomen voor de VanHarte Resto’s,

restaurants in buurten waar mensen wonen met een smalle beurs en de sociale binding zwak is. Men kan hier goed en goedkoop eten en de tafel werkt als slim bindmiddel. Deze resto’s worden gedragen door heel veel vrijwilligers en giften, en een minimum aantal professionals. Dit initiatief heeft in een paar jaar al zoveel enthousiasme losgemaakt dat het zich in rap tempo door heel Nederland uitbreidt. In Frankrijk bestaan al een paar decennia de Restos du coeur - letterlijk VanHarte resto’s. Deze hebben daar een iets andere functie. Zij delen maaltijden uit aan mensen die niet rondkomen. In Nederland is die taak opgepakt door de voedselbanken. Het bestaan hiervan wordt door sommigen fel bekritiseerd, omdat het een taak van de overheid zou zijn. Toch is het goed dat er op al deze fronten vrijwilligers zijn die de schop gewoon pakken... Het is overigens leerzaam dat het in Frankrijk uitgerekend deze Restos du coeur zijn die het meest vertrouwd worden door de burger, onder andere omdat – in tegenstelling tot andere organisaties - het meeste geld dat zij krijgen, werkelijk besteed wordt aan het doel waarvoor zij zijn opgericht. In Nederland richten de VanHarte Resto’s zich meer op het tot leven brengen van de sociale contacten in buurten. Dit soort initiatieven waarbij de kwaliteit afhangt van vrijwilligheid, enthousiasme en betrokkenheid is typisch iets dat de overheid met een batterij betaalde krachten en beleidsplannen veel moeilijker van de grond krijgt.

Een andere trendbreuk is zich aan het voltrekken doordat de laatste jaren op verschillende terreinen de financiële zeggenschap van burgers is vergroot. Over de collectieve zeggenschap vertelt CDA-Tweede Kamerlid Pieter Omtzigt, die zich bij de debatten over de nieuwe zorgverzekering met succes heeft ingezet voor een sterke positie van collectiviteiten, zoals patiëntengroepen, ouderen en studenten. Hij vertelt over de filosofie die daar achter zit. Daarnaast is de individuele financiële zeggenschap vergroot op verschillende terreinen. Daarover valt te lezen in het artikel ‘Hoe het persoonsgebonden budget de zorg opschudt’. Zo is bijvoorbeeld de mogelijkheid van persoonsgebonden budgetten geïntroduceerd in de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (de AWBZ), de verplichte collectieve verzekering waarop iedereen een beroep kan doen die langdurige zorg nodig heeft. Deze eenvoudige stap heeft het initiatief van burgers en professionals op zeer interessante en verrassende manieren tot leven geroepen. Zo is het nu mogelijk dat een gehandicapte ouder diens gezinsleden of familieleden vergoedt voor persoonlijke dienstverlening. Dit zijn verrassende nieuwe rollen en functies. Nog opmerkelijker is misschien dat diegenen die ontevreden zijn met de bestaande zorg, niet alleen de mogelijkheid krijgen naar een ander te gaan, maar ook de krachten kunnen bundelen en kleinschalige zorg-

instellingen kunnen organiseren. Er ontstaan initiatieven waar zorgvragenden en zorgverleners elkaar vinden. Een bekend voorbeeld zijn de Thomashuizen. De oprichter hiervan, Hans van Putten, ondervond veel problemen om de goede zorg te vinden voor zijn gehandicapte zoon Thomas. Uit onvrede over het aanbod richtte hij zelf een huis op waar ruimte was voor verschillende kinderen en professionele zorgverleners. Inmiddels zijn er zeventien Thomashuizen en de opmars is niet te stuiten. Deze huizen zijn mogelijk doordat gehandicapte kinderen hun persoonsgebonden budget meenemen. Een ander succesverhaal is dat van de zorgboerderijen. Daarvan zijn er nu al circa zeshonderd en men verwacht dat dit aantal zal doorgroeien naar een paar duizend. Er zijn allerlei groepen te vinden: van verstandelijk gehandicapten tot overspannen managers. Door het persoonsgebonden budget bepaalt de vraag het aanbod op een verrassende manier. Oud-CDA Tweede Kamerlid Nancy Dankers - helaas niet meer onder ons - zei ooit dat het persoonsgebonden budget ‘een breekijzer voor humanisering van de zorg’ was. En zij heeft duidelijk gelijk gekregen. Niet alleen is het ene breekijzer gebleken voor zorgvragenden die op zoek zijn naar humane zorg, maar ook voor zorgverleners die ontevreden zijn over de reguliere zorg en als zorgondernemer of hulpverlener overstappen. Het vergroten van de individuele financiële zeggenschap blijkt een kleine stap met grote gevolgen. Recent is onder andere ook met veel succes een Individueel Reïntegratiebudget ingevoerd voor werklozen en arbeidsongeschikten.

Vrije professionals

In het begin van de inleiding is beschreven hoe lange tijd ook de betrokkenheid van professionals in de maatschappelijke dienstverlening zwaar onder druk is komen te staan: zij werden in toenemende mate uitvoerders van wat de overheid voorschreef. In het afgelopen jaar is daar een enorme discussie over ontstaan naar aanleiding van het boek Beroepszeer. Waarom Nederland niet goed werkt, tegelijk het zomernummer van Christen Democratische Verkenningen. Hierin werd het leed van professionals aan de kaak gesteld en gepleit voor een herstel van hun beroepseer. Het boek heeft veel losgemaakt en in één jaar al vier drukken gehaald. Verder is er een beweging van professionals uit allerlei beroepsgroepen en uit alle hiërarchische lagen op gang gekomen door de conferentie die de Stichting Beroepseer heeft georganiseerd op 7 april jongstleden. Het verslag van die conferentie en van het publieke debat over dat thema is in dit boekje te vinden. Evenals de mission statement van de beweging. Er is gelukkig inmiddels breed aandacht voor het punt dat het van belang is dat professio-

nals naar eer en geweten kunnen werken. Onder beroepseer kan dan worden verstaan ‘het, bij het uitoefenen van je beroep, streven naar hoge maatstaven die geworteld zijn in zelfrespect en beroepstrots en naar erkenning daarvan door anderen’. Hoe die beroepseer hersteld moet worden, daarover is het debat nog volop aan de gang. De conferentie heeft daarvoor aanbevelingen opgeleverd. Dit boekje laat in ieder geval zien dat daarvoor in ieder geval initiatiefrijke burgers nodig zijn, maar ook initiatiefrijke professionals. Dat zij er ook echt zijn blijkt niet alleen uit het enthousiasme over de bezigheden van de stichting Beroepseer, maar ook uit de in dit boekje te vinden interviews met de VMBO-leraar Van de Merwe en de psychiater Louwerens. Van de Merwe roept zijn collega’s op om niet zoveel te klagen, maar aan te pakken. En Louwerens pleit ervoor dat zijn collega’s veel beter naar hun patiënten luisteren om te horen waar zij bij de behandeling hun heil van verwachten. Alleen maar wedden op medicatie, zoals vaak gebeurt, is onvoldoende effectief. Soms is het veel effectiever die te combineren met bijvoorbeeld hardlopen of alternatieve geneeswijzen. Daarvoor moet de therapie dan wel heel goed afgestemd worden op de patiënt die men voor zich heeft. Pas dan is een effectievere psychiatrische zorg mogelijk. Louwerens ziet overeenkomsten tussen zijn benadering en die van het persoonsgebonden budget of de Wet Maatschappelijke Ondersteuning die per 1 januari 2007 van kracht wordt. Net als bij de AWBZ ontstaat daar volop ruimte om effectiviteit te zoeken in het afstemmen op de individuele persoon.

Zo geeft dit boekje een beeld van hoe op allerlei plekken vrije burgers en professionals de samenleving heroveren in een streven naar kwaliteit en betrokkenheid. In de gesprekken met de politici Pieter Omtzigt en Cees Veerman blijkt hoezeer die maatschappelijke beweging overeenkomt met de christen-democratische filosofie. En deze is onovertroffen samengevat in de leuze van Veerman ‘Een verantwoordelijk mens is zijn vrijheid waard.’

Mr. R.J. Hoekstra
(voorzitter)

Dr. A. Klink
(directeur)

Dr. Pieter Omtzigt (geb. 1974) werd kamerlid in 2003. In de periode waarin hij zich kandidaat stelde voor de Tweede Kamer deed hij in Italië onderzoek naar de gevolgen van de vergrijzing. Wat hem opviel is dat in Nederland veel minder publiek debat was over de vergrijzing. Er werd wel over nagedacht, maar meer ook niet. Een paar jaar daarvoor was hij lid geworden van het CDA. De visie op de samenleving sprak hem erg aan; het feit dat een overheid rekening houdt met maatschappelijke verbanden, met gezinnen bijvoorbeeld. Omtzigt heeft het prima naar zijn zin als kamerlid, zegt hij. Aan de grote maatschappelijke hervormingen, zoals de zorgverzekeringswet en de nieuwe pensioenwet heeft hij meegewerkt.

Hij houdt van internationale perspectieven. Tussen zijn achtentiende en achtentwintigste jaar en voor hij kamerlid werd, woonde hij o.m. in Engeland en Italië waar hij economie en statistiek studeerde. Hij promoveerde aan het Europees Universitair Instituut in Florence op het proefschrift "Topics in Cointegration" in 2003.

Het Europees Instituut is opgericht voor Europese vraagstukken. Landen van de Europese Unie sturen er hun studenten heen, een quotum per land. Veel politici en oud-politici geven er les, Giuliano Amato en Rick van der Ploeg zijn voorbeelden. Omtzigt houdt ervan op het snijvlak van politiek en wetenschap te werken. Dat geeft wel eens verwarring. Van der Ploeg bijvoorbeeld wordt door politici als wetenschapper gezien en door wetenschappers als politicus. Omtzigt vindt de combinatie heel belangrijk, vooral als men met grote wijzigingen bezig is, waarbij vragen spelen als: waar moet ons land naar toe over dertig jaar?

Omtzigt heeft nog genoeg ideeën voor een volgende periode in de Tweede Kamer. Hij wil zich inspannen om de mens centraal te krijgen in de zorg. Daarvoor is een nog betere uitvoering van het Persoonsgebonden budget nodig en het doorgaan met de bestrijding van de bureaucratie. Ook het onderwijs vindt hij een uitdaging. Het goede dat we hebben behouden, en de nauwe betrokkenheid van ouders bij de school bevorderen.

foto: Alexandra Gabrielli

Geef mensen ruimte en... er ontstaan nieuwe initiatieven

Gesprek met Pieter Omtzigt

Door Alexandra Gabrielli

“In het middenveld staan de organisaties met veel kennis en ervaring. Als overheid moet je zorgen voor een adequaat sociaal stelsel waarin niemand door de bodem valt, maar daarnaast moet er ruimte zijn voor mensen de zaken zelf te organiseren en problemen op te lossen”. Aldus Pieter Omtzigt, Tweede Kamerlid voor het CDA. Hij zet zich in voor het scheppen van ruimte voor nieuwe burgerinitiatieven en versterking van de positie van bestaande maatschappelijke organisaties. Om die reden heeft hij zich bij de invoering van de nieuwe zorgwet ingezet voor o.a. studenten-, ouderen- en patiëntenorganisaties. Deze hadden in het wetsvoorstel aanvankelijk geen rol, maar hebben die nu wel. Wat drijft hem?

Pieter Omtzigt: “De gedachtengang is op dit moment, in het algemeen in de zorg maar ook in het onderwijs, dat er meer ruimte moet zijn in het midden, dus in het gebied tussen de overheid en de burgers. Nederland had een heel centralistisch stelsel en daarmee bedoel ik dat de overheid van bovenaf oplegde wat wel en wat niet mocht en moest. Een voorbeeld is het aantal operaties dat een ziekenhuis mocht doen. Maar, als je zulke dingen van bovenaf oplegt, komt er spanning. Immers, je weet nooit hoeveel operaties er in Oost-Groningen moeten worden verricht. Dat centralistische idee heeft de overheid de afgelopen tien jaar langzaam losgelaten. Het is onzin te denken dat je zulke dingen in het Binnenhof kunt vaststellen. Bijvoorbeeld zorg is vaak een heel intiem en ingrijpend proces in je eigen persoonlijke leven. Dat is iets anders dan een krant of een kopje koffie kopen. Zorg is veeleer een proces dat te maken heeft met de vraag: wat heeft de mens als geheel nodig? Dat is nu het perspectief van waaruit zorg georganiseerd hoort te zijn. Niet in grote eenheden, maar met ruimte voor mensen om zaken zelf te organiseren.

We hebben de zorgwet veranderd. Uit het ziekenfonds, de particuliere- en de ambtenarenverzekering hebben we stukken genomen en tot een nieuw stelsel gesmeed. De uitdaging daarvan is om als overheid ruimte te laten aan mensen en organisaties om de zorg zelf vorm te geven. Daarom is bewust gekozen voor de mogelijkheid collectief een verzekering af te sluiten. Een grote verzekeraar met soms miljoenen klanten ziet een enkele persoon moeilijker staan, maar een grote groep,

bijvoorbeeld studenten, daar kan hij niet omheen. Van te voren konden we niet weten wat er zou gaan gebeuren. We hadden helemaal niet voorzien dat van deze mogelijkheid zo intensief gebruik zou worden gemaakt. De landelijke studentenorganisatie bijvoorbeeld, de ISO, is direct gaan onderhandelen met de verzekeraar over prijs en kwaliteit. De studenten wisten zelf het beste wat ze nodig hadden, bijvoorbeeld extra inentingen als je naar het buitenland gaat. Een andere verzekeraar die geen collectief contract voor studenten aanbood, maar wel met honderd gratis condooms kwam aanzetten, bereikte niets bij de studenten. Onderhandelen als maatschappelijke organisatie heeft zin omdat je heel goed weet wat de noodzaak en de belangen van jouw groep zijn.

Ik heb me hiervoor erg ingespannen, overigens tegen de zin van minister Hoogervorst in, en ook tegen de zin in van de linkse partijen in de Tweede Kamer. Zij zagen er het nut niet van in. Maar ik heb met Edith Schippers van de VVD een amendement ingediend. Vanuit economisch perspectief heeft het trouwens ook wel zin een wat grotere groep tegenover een verzekeraar te zetten. Macht staat zo tegenover macht”.

“Dat is altijd al de filosofie van het CDA geweest”

“Daarnaast is een bewuste keuze geweest dat verzekeraars een fatsoenlijke compensatie krijgen voor het aantal verzekerde zieken. Met andere woorden, jij betaalt dezelfde premie als ik, maar niet met hetzelfde risico als ik. Vroeger was verzekeren heel

eenvoudig. Je zocht naar jonge studenten om te verzekeren en dan wist je dat je winst kon maken, daar hoefde je geen verzekeringsdeskundige voor te zijn. In het nieuwe stelsel krijgt een verzekeraar compensatie voor ouderen, gehandicapten en zieken. Zo'n compensatie kan soms tienduizenden euro's per persoon per jaar bedragen. Daarom zijn de collectiviteiten niet alleen belangrijk voor studenten, maar ook voor de diabetes vereniging.

We zijn nu pas in het eerste jaar van het nieuwe stelsel en nog niet alle patiëntenverenigingen hebben een collectieve verzekering, maar ik verwacht nog een hele ontwikkeling in het meedenken over de manier waarop we zorg gaan verlenen. Nederland is daarmee het eerste land ter wereld waar verzekeraars bewust polissen en collectieve contracten maken voor patiëntengroepen.

Ongeveer de helft van de Nederlanders heeft nu een collectief contract en de maatschappelijke organisaties die eigenlijk geen rol in het zorgstelsel hadden, hebben dat nu wel. Sommige organisaties hebben hun positie versterkt. De ouderenbond KBO heeft twintigduizend nieuwe leden gekregen dankzij de collectieve korting die zij hun leden kunnen geven. We vinden dat van belang omdat de organisaties veel kennis in huis hebben. De overheid moet niet alles bij het individu leggen zoals misschien de VVD doet, of alles op staatsniveau willen dichtregelen, een tendens bij de PvdA. Ik stel het nu heel zwart-wit, maar het maakt wel duidelijk wat ik bedoel. In het middenveld staan de organisaties met veel kennis en ervaring. Als overheid moet je zorgen voor een adequaat sociaal stelsel waarin niemand door de bodem valt, maar daarnaast moet er ruimte zijn voor mensen de zaken zelf te organiseren en problemen op te lossen. Dat is eigenlijk altijd al de filosofie van het CDA geweest.

Een goed voorbeeld is natuurlijk onze opvatting over onderwijsvrijheid. Wij hebben altijd gevonden, en dat vinden we nog steeds, dat je in Nederland eigen scholen moet kunnen oprichten. Hierop worden we nu steeds weer opnieuw aangevallen. Ik daag al die VVD'ers uit die elke keer maar weer over keuzevrijheid beginnen. In Nederland kunnen ouders kiezen tussen bestaande basisscholen en kunnen zij zelf scholen oprichten. Vroeger liep de keuze langs strikt religieuze lijnen. Je wilde een katholieke school of een school met de bijbel. Tegenwoordig zie je ouders meer letten op de sfeer van de school, of er muziekonderwijs wordt gegeven en of men streng is.

Ik heb jaren in Engeland en Italië gewoond en daar kunnen ervaren wat er gebeurt als alleen de overheid scholen sticht en bestuurt. De overheid bepaalt dan naar welke school je gaat. Particuliere scholen, katholieke bijvoorbeeld, bestaan wel maar

worden niet door de staat gefinancierd, zodat ze maar voor een kleine minderheid toegankelijk zijn. In Italië zijn scholen compleet staatscholen. Je neemt een hoop initiatief weg. Je moet daar dus niet aankomen met medezeggenschap van ouders. Ouders voelen zich wel betrokken bij de school, maar niet in die mate zoals bij ons. Ik vond het heel leerzaam in het buitenland te hebben rondgekeken. Je kijkt dan met nieuwe ogen tegen je eigen systeem aan. Door mijn verblijf in het buitenland ben ik de grote waarde gaan inzien van ons onderwijssysteem, waar ouders keuzevrijheid en stichtingsvrijheid hebben”.

De vraag van de mens is bepalend

Waarom roept de VVD of D66 steeds weer dat ons onderwijsstelsel gereorganiseerd moet worden?

“Vanwege het ongemak over dat kleine aantal moslimscholen waar zeer traditionele en rechtlijnige opvattingen verkondigd worden. De feitelijke discussie die we zouden moeten voeren is echter: binnen welke kaders mogen scholen zich bewegen? We hebben altijd gezegd dat die kaders vrij moeten zijn. Daar kun je een kanttekening bij maken. Scholen waar geen Nederlands gesproken wordt en kinderen ingewijd worden in anti-westers islamitisch fundamentalisme, zijn natuurlijk niet de bedoeling. We vinden daarom dat de inspectie moet toetsen of het curriculum wel gericht is op integratie in de Nederlandse samenleving en niet haaks staat op de waarden van onze democratische rechtsstaat. Wel, 99,5 procent van de scholen houdt zich binnen de kaders waar iedereen vrede mee heeft.

Terug naar de zorg. Hier hopen wij dat de vraag van de mensen ook bepalend is: welke maatschappelijke vormen willen zij? Waaruit willen zij kunnen kiezen? Kijk, de keuze tussen verzekeraars zult u misschien niet het interessantst vinden. Toch is het belangrijk in het nieuwe stelsel of een verzekeraar zijn klanten goed of slecht behandelt. Als hij ze slecht behandelt, zijn de klanten volgend jaar allemaal weg. De eerste de beste verzekeraar die het in zijn hoofd haalt iets doms te doen, telt niet meer mee. Mensen kunnen massaal stemmen met de voeten.

Dat was in het oude stelsel niet het geval. Als toen een behandeling geweigerd werd, dan was dat een verordening van boven, en dat was het dan. Vandaag de dag is zo'n weigering groot nieuws. Door te kunnen kiezen, elk jaar weer, is er een enorme prikkel ontstaan. Nu zullen de meeste mensen niet elk jaar van zorgverzekeraar veranderen, maar het feit dat het kan, betekent een grote druk de dingen goed te doen en dat is het belang van het nieuwe stelsel.”.

Wat voor soort reacties heeft u gehoord na invoering van het nieuwe zorgstelsel?

“Het staat vast dat de gevolgen van de invoering van het nieuwe zorgstelsel in januari 2006 voor de meeste mensen erg zijn meegevallen. Ik merkte dat men erg moest wennen, vooral van de kant van de ziekenfondsklanten. De meesten zagen later dat er niet zo heel veel verschil is. De zorg is hetzelfde gebleven en kost ongeveer hetzelfde, maar wordt nu op een andere manier betaald: meer via de maandelijkse premies en minder via het loonstrookje. Het is niet zo dat iedereen in een keer door het nieuwe zorgstelsel er enorm op voor- of op achteruit is gegaan. Ik zie eigenlijk veel waardering voor de nieuwe collectiviteiten omdat je je daarmee kan onderscheiden en het gevoel krijgt te behoren tot een gezonde tegenmacht”.

De tijd is rijp voor nieuwe initiatieven

Wat bent u nog meer van plan?

“Het is de bedoeling dat de zorginstellingen meer van de mensen worden. We moeten deze ontwikkeling doorzetten. Een voorbeeld. Veertig jaar geleden hadden wij in Nederland nog particuliere bejaardenhuizen. Door regelgeving steeds ingewikkelder te maken en hoge eisen te stellen aan hygiëne, schoonmaken en verzorgen, zijn tehuisen groot en steriel geworden (ondanks de inzet van de verzorgers). Zo zijn kleine bejaardenhuizen verdwenen. Maar, nu zie je dat dankzij het Persoonsgebonden budget (Pgb, zie hoofdstuk daarover, red.), er een nieuwe tendens ontstaat. Het Pgb begint nu pas goed te werken, terwijl het al jaren bestaat. Mensen kunnen zelf bepalen welke zorg ze willen en hoe ze het geld dat ze ontvangen, besteden. Hiermee krijgen zij invloed op zorg en ondersteuning. Het Persoonsgebonden budget houdt in dat je geld krijgt om te besteden in plaats van dat de gemeente, het zorgkantoor of de verzekeraar bepaalt welke hulpverlening je krijgt. Je mag de verzorging zelf inrichten. Voor chronisch zieken is het vooral een grote vooruitgang omdat zij nu zelf kunnen kiezen”.

Als ik ziek ben kan ik mijn zus vragen voor me te zorgen?

“Ja, onder voorwaarden wel. Als zij een professionele hulp is, kan dat. Maar wat veel belangrijker is dat je tegen de Thuiszorgorganisatie kan zeggen dat je het heel vervelend vindt dat er steeds weer verschillende mensen bij je thuis komen. Met een Persoonsgebonden budget kun je daar iets tegen doen. Dat is heel fijn als je jaren achtereen hulp nodig hebt. Je hebt invloed. En behalve dat het Persoonsgebonden budget soms wat goedkoper is, is de innovatie die het met zich meebrengt zeker niet te

verwaarlozen. In de afgelopen tien jaar zag je bijvoorbeeld nieuwe projecten ontstaan. Ouders van gehandicapte kinderen hebben uit een soortgelijk budget eigen huizen opgericht voor hun kinderen. De Thomashuizen zijn daar een voorbeeld van. Daar komt nog bij dat ondernemers hier ook brood in zien. Wij denken dat mensen op een andere manier zorg willen hebben. De tijd is rijp voor nieuwe initiatieven. En het is nu eenmaal zo dat als de mogelijkheid er is - zoals het Persoonsgebonden budget -, de ideeën echt wel komen”.

In de geest van: laat duizend bloemen bloeien?

“Zeker. De meeste mensen weten weinig van deze mogelijkheden. Waarom zou je ook als je zelf gezond bent en in je omgeving niemand ziek is of gehandicapt? Het moeilijke van politicus zijn is mensen de ruimte laten. De neiging op het Binnenhof is altijd erg groot dat, als er iets mis gaat er onmiddellijk geroepen wordt om nieuwe wetten. Maar zo moeten we niet met zorg en onderwijs omgaan. Niet alles kan van bovenaf dichtgeregeld worden. Er is ook nog zoiets als de eigen, maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het klinkt tegennatuurlijk voor een politicus, niet alles van bovenaf dichtregelen, maar toch is het zo. Denk eens aan al die reacties na de Volendam-brand of de ramp van Enschede. Nog nooit zijn de woorden controle en controleren zo veel gevallen als na deze rampen. Maar het probleem was niet dat de wetten niet deugden. Het probleem was dat de wetten dusdanig moeilijk en gecompliceerd waren dat naleving ervan amper mogelijk was. Het was niet duidelijk wie er precies verantwoordelijk was voor de naleving van de wet. Dat moet duidelijk zijn.

Ik vind het nog steeds jammer dat indertijd een aantal privé-bejaardentehuizen is weggedrukt door de regelgeving van de overheid. Theoretisch mochten ze nog wel blijven. Maar als je als overheid maar genoeg regels maakt, op het gebied van de hygiëne bijvoorbeeld, dan moeten organisaties op den duur zoveel gekwalificeerde beroepskrachten inschakelen dat het financieel niet meer haalbaar is. Zo zijn huizen verdwenen, waar circa twintig mensen in woonden. Als overheid doe je zulke dingen niet bewust. Zo'n tehuis verdwijnt door een incident. Als je de jam twee uur buiten de koelkast hebt laten staan moet je die volgens de regels weggooien in Nederland. Vanuit het oogpunt van voedselveiligheid kun je dat wel begrijpen. Maar al die regels over de details van het dagelijks leven doen ook veel kwaad. Sommige risico's moeten we dan maar op de koop toe nemen. Gelukkig zijn er nu weer allerlei nieuwe initiatieven aan het ontstaan. Ik denk aan tehuizen waar dementerende oude mensen in een groep in een hofje samenwonen en meewerken

aan het dagelijkse huishouden, zoals maaltijden klaarmaken. Die zijn veelbelovend. Deze mensen voelen zich fysiek veel beter en ja, ze zullen zich wel eens in de hand snijden onder het aard-appelen schillen, maar daar ga je niet moeilijk over doen. Zo veilig mogelijk is goed, maar je moet mensen toch ook niet de hele dag aan het bed vastbinden. Er moet ruimte zijn”.

U streeft naar een ander soort samenleving.....

“De ordening van de samenleving moet veranderd worden. Een onderdeel daarvan is dat mensen meer de ruimte krijgen. Dat houdt tegelijk in dat mensen zelf verantwoordelijkheid nemen. Er is een andere verdeling van verantwoordelijkheid tussen het individu en de overheid noodzakelijk.

Decentralisatie is daar een onderdeel van. In christen-democratisch jargon gaat het daarbij om politieke beginselen als ‘subsidiariteit’ en ‘soevereiniteit in eigen kring’. Dat decentralisatie - dat wil zeggen de verantwoordelijkheid lager leggen binnen de overheidskolom - een zeer nuttig principe is blijkt uit de omvorming van de Algemene Bijstandswet. Deze is in de afgelopen kabinetsperiode van een overheidsverantwoordelijkheid, een gemeentelijke verantwoordelijkheid geworden. Dit is een doorslaand succes geworden! De zorgwet is een toepassing van een verplaatsing van verantwoordelijkheid van binnen de overheid naar buiten, naar mensen en organisaties. Zo is de zorgverzekering van een pure staatsverantwoordelijkheid een maatschappelijke verantwoordelijkheid van het middenveld geworden. De staat blijft overigens wel waarborgen dat iedereen zich kan verzekeren en dat de premie betaalbaar blijft naar draagkracht. Zo kunnen maatschappelijke initiatieven de ruimte krijgen. Het is echt niet nodig dat de staat in elk ziekenhuis, elke zorginstelling of elke stichting zit”.

Nieuwe verbanden leggen tussen burgers

U wilt de politiek dichter bij de mensen brengen, de kloof kleiner maken tussen politiek en burger, waarover de laatste jaren zoveel gepraat wordt?

“Nee, het gaat in dit verband om iets anders. Het gaat niet om die kloof. Het is het uitgangspunt dat je de samenhang tussen mensen bevordert door hen verantwoordelijkheid te geven. Dat doe je niet door feestjes te geven waarvoor iedereen verplicht wordt uitgenodigd. In sommige gemeenten kun je barbecuen op kosten van de gemeente, maar hoe lang kun je daarmee doorgaan? We moeten verder denken en mensen bewust maken dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor een school, voor een ouderenorganisatie of voor dat verpleegtehuis om de hoek.

Nederland is nog altijd een land met heel veel vrijwilligers, meer dan in welk land ook. Nederland is geen lui land, waar men graag achterover hangt. Dat onderschatten politici vaak. We hebben een zeer hoge organisatiegraad van vrijwilligers, bij de kerk, de voetbalclub, de vereniging. We moeten dat zo houden en de overheid moet daar voorzichtig mee omgaan. Die vrijwilligers zorgen voor sociale verbanden waar mensen zich goed bij voelen.

Je ziet ook allerlei nieuwe soorten burgerinitiatieven opbloeien. Gisteren heb ik stage gelopen bij het VanHarte Resto in Den Haag. Dat is een nieuwe organisatie die binnen anderhalf jaar acht restaurants heeft geopend in achterstandswijken. Twee tot vier keer per week gaan mensen die anders hun huis niet uit komen daar naar toe voor een maaltijd die door vrijwilligers wordt klaargemaakt. Een overheid bedenkt zoiets niet. In het restaurant was ook iemand aan het werk die leiding gaf in de keuken en bezig was aan zijn reïntegratie in de maatschappij. Zo komen verschillende sociale doelen opeens bij elkaar. De overheid kan daar beter buiten blijven. Ik werk als vrijwilliger al zo'n tien jaar bij De Zonnebloem* en ben blij dat deze organisatie geen subsidie aanvraagt. Als dat wel het geval zou zijn, moet de overheid gaan bepalen of de mensen nog wel met een luxe boot op vakantie mogen. Daarmee zeg ik niet dat de overheid geen verantwoordelijkheid heeft! Mijn punt is dat als je alles via de overheid gaat institutionaliseren, je een steriele omgeving schept waar initiatieven niet meer opbloeien. Geef mensen ruimte.... en er ontstaan nieuwe initiatieven.

Initiatieven als De Zonnebloem en de VanHarte Resto's zijn van enorm belang. Het is leuker om met De Zonnebloem op vakantie te gaan dan met een door de staat georganiseerde boottocht. Dat geldt ook voor de Thomashuizen. Al kost het meer moeite zo'n huis zelf op te zetten - want geloof me, daar komt veel bij kijken - je hebt uiteindelijk veel meer profijt. Het is zo ongelofelijk waardevol die combinatie van vrijheid van keuze, je ergens mee kunnen identificeren en ergens bij willen horen. Daar moet de overheid oog voor hebben en zij moet zulke initiatieven zeker niet wegdrücken”.

* De Nationale Vereniging De Zonnebloem zet zich in voor mensen met lichamelijke beperkingen door ziekte, handicap of leeftijd. 38.500 vrijwilligers van De Zonnebloem leggen bij deze mensen een miljoen huisbezoeken per jaar af. De Zonnebloem organiseert ook excursies en evenementen en is de grootste aanbieder van vakanties voor ernstig zieke en lichamelijk gehandicapten.

foto: Alexandra Gabrielli

Fred Beekers (geb. 1950) studeerde rechten aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Doctoraal in 1980; onderwerpen privaatrecht, arbeidsrecht, Europees recht, internationaal recht. In datzelfde jaar certificaten Bedrijfsorganisatie en Marketing (VU), Communicatie en Public Relations (Universiteit van Utrecht, 1981) en Internationaal Recht (University for International Law, Straatsburg). Daarna diverse studies in Nederland, de VS en Engeland, waaronder een cursus Internationale politiek aan het Clingendael Instituut in Den Haag (1990), een cursus Analyseren van begrotingen in 2002 en deelname aan de Kaderschool van het CDA in 2003-2004.

Van 1980-1983 was Beekers teamleider van de onderzoeksgroep 'Management en Politiek' aan de Vrije Universiteit.

Werkte sinds de oprichting in 1985 voor Artsen Zonder Grenzen Nederland - waarvan hij mede-oprichter is - als hoofd Emergency tot 1992.

In 1990 publicatie van "Handboek internationale operaties van Artsen zonder Grenzen Nederland".

Van 1992 tot 1994 Project directeur bij het Save The Children Fund UK in Ethiopië.

Van 1994 tot 1998 was Beekers manager van het Ontwikkelingsfonds van de Verenigde Naties (UNDP), adviseur in Ethiopië van UNICEF, manager bij Pact USA - People Acting Together -, directeur van Save The Children Denemarken in Ethiopië.

Beekers is sinds 1998 fractiemedewerker van het CDA in de Tweede Kamer; twee dagen in de week houdt hij zich bezig met volksgezondheid, (beleidsontwikkeling integraal ouderenbeleid, gehandicapten en chronisch zieken), sociale zaken (sociale zekerheid, activering, schuldsanering en pensioen- en AOW-beleid) en binnenlandse zaken (rampenbestrijding, personeelsbeleid en Rijksoverheid).

Richtte in 2004 met o.a. Jacques de Millano de Stichting VanHarte op. Is voorzitter van de stichting en landelijk coördinator van de VanHarte Resto's.

Beekers is getrouwd en heeft drie kinderen.

VanHarte Resto: uitwaaierend burgerinitiatief

Gesprek met Fred Beekers

Door Alexandra Gabrielli

Steeds meer mensen komen aan de rand van de samenleving te staan en verkeren in isolement. Om deze ontwikkeling tegen te gaan, richtten Fred Beekers en Jacques de Milliano in 2004 het eerste VanHarte Resto op in Den Haag. Het idee van de eettafel als sociaal bindmiddel bleek buitengewoon snel aan te slaan. Er komen meer Resto's bij en het aantal enthousiaste mensen dat mee wil werken als vrijwilliger neemt toe, om in de keuken mee te helpen, inkopen te doen of een praatje te houden na de maaltijd. Ook stichtingen melden zich aan een bijdrage te leveren.

VanHarte Resto staat model voor de manier waarop een burgerinitiatief zich kan verspreiden in de samenleving. Individuele burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven komen bij elkaar om de gaten in de maatschappij weer te vullen.

Van Harte Resto is een succes

Op het bord buiten voor de deur staat het menu van de dag geschreven: tomatensoep, tortilla met vischnitzel en ijs met ananassaus. In de eetzaal van het VanHarte Resto op het Joncbloetplein in Den Haag zitten ruim dertig mensen aan tafel, mannen, vrouwen en een kind.

Resto-manager Danielle Kokken heet de gasten welkom en vertelt niet alleen over de gerechten op het menu maar ook over de ingrediënten en de wijze van klaarmaken. Vervolgens deelt zij mee dat aan het eind van de maaltijd de dvd-film "Ongehoord" zal worden vertoond. Een van de makers van de film, Diederik Bosscha is aanwezig en zal een toelichting geven. We krijgen een juweel van een "geluids-portret" te horen en te zien: zes Hagenaars van boven de tachtig jaar vertellen hun verhaal aan de hand van jeugdfoto's.

Het VanHarte Resto aan het Joncbloetplein in Den Haag werd eind 2004 geopend door staatssecretaris van Volksgezondheid, mevrouw Ross. Goed voorbeeld doet goed volgen. Er kwamen er nog acht bij in de loop van 2005 en 2006: drie in Den Haag, twee in Amsterdam, twee in Rotterdam en een in Leeuwarden. Een van de Resto's in Den Haag is een eetgelegenheid voor kinderen in de leeftijd van zes tot twaalf jaar in een buurthuis in Laak, waar op woensdagmiddag niet alleen een maaltijd wordt geserveerd maar waar ook allerlei activiteiten voor de kinderen zijn.

VanHarte Resto is een succes, het idee slaat aan bij de bevolking en roept intussen veel sympathie op. Prins Willem-Alexander is al op bezoek geweest en het Oranjefonds van prinses Maxima heeft geld gedoneerd. Bovendien frequenteren de media in toenemende mate een VanHarte restaurant voor interviews en reportages.

"Ik word nog een bekende Nederlander", zegt een van de vaste gasten lachend, een vrouw aan het hoofd van de tafel, kijkend naar de televisieploeg van SBS 6 die druk in de weer is met filmen.

De eettafel als bindmiddel

VanHarte Resto is een idee van Fred Beekers en Jacques de Milliano.

Fred Beekers: "De Milliano en ik hebben twintig jaar geleden Artsen zonder Grenzen opgezet en daar hebben we allebei voor gewerkt in het buitenland. De Milliano als arts en ik als organisator.

Terug in Nederland zagen we een probleem. Steeds meer mensen komen aan de rand van de samenleving te staan en verkeren in een isolement. Ze zijn sociaal uitgesloten. De redenen kunnen van financiële aard zijn, maar vaak betreft het de gezondheid. Mensen die fysiek niet in staat zijn goed te lopen of gehandicapt zijn. Er zijn mensen met psychische problemen

en mensen die hun huis niet durven of willen uitgaan en het moeilijk vinden contact te maken. Gescheiden moeders met kleine kinderen die het druk hebben en weinig tijd overhouden om dingen te doen. Deze mensen nemen steeds minder deel aan de samenleving.

Na Artsen zonder Grenzen werkte ik bij UNICEF en ook een tijd als vrijwilliger bij de Boodschappen- en Begeleidingsdienst in Den Haag. Ik ging naar mensen om met hen boodschappen te doen, naar een supermarkt bijvoorbeeld. Toen ontdekte ik dat

Het eerste, in 2004 geopende, VanHarte Resto aan het Joncbloetplein in Den Haag

veel mensen alleen thuis zitten.

Een grote groep in Nederland gaat het goed, maar volgens een rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau - 'Sociale uitsluiting in Nederland' - uit 2004 zijn er anderhalf miljoen mensen sociaal buitengesloten. Het betreft dan vooral eenoudergezinnen, ouderen, gehandicapten en allochtonen. Wij richten ons op deze groepen mensen. Wij willen de eettafel gebruiken als bindmiddel in de buurt en in de wijk, en wel op zo'n manier dat ook de huisarts, de wijkagent, de ouderenconsulent, de imam en de dominee mee aan tafel zitten. We nodigen iedereen die in de wijk een spelfunctie heeft uit om bij het eten een praatje te houden, mee te eten en samen met de mensen te zijn. De maaltijd begint altijd tussen half zes en zes uur en duurt ongeveer anderhalf uur. Er is elke keer een voorgerecht, een hoofdgerecht en een nagerecht. Voor het eten is er een moment van stilte en na de maaltijd dus een praatje. Een maaltijd kost vijf euro, mensen met een minimum inkomen betalen tweeënhalve euro".

Per restaurant is er één betaalde kracht en zijn er tien tot twintig vrijwilligers beschikbaar. Een restaurant kun je niet runnen met

foto: Alexandra Gabriëlli

alleen vrijwilligers. Voor een keer in de maand meehelpen lukt dat nog wel, maar niet voor twee of drie keer per week. De vrijwilligers helpen met inkopen doen, bedienen, aardappelen schillen en groenten snijden. In Den Haag helpen ook mensen van de GGZ-instelling De Compaan een keer per week mee met groenten snijden. Een chefkok zorgt ervoor dat er wordt gekookt. Hij kookt òf zelf òf laat onder zijn toezicht het koken aan anderen over.

VanHarte heeft een formule. De kwaliteit van het voedsel is belangrijk. Het eten moet smakelijk en goed gekookt zijn, de hele organisatie moet op rolletjes lopen.

Een gastvrije, warme sfeer, een keurig gedekte tafel met tafellinnen en echte servetten - niet van die flodderige papertjes - een kaarsje, plantje of bloemetje, zijn allemaal uitnodigingen om aan tafel te gaan. De vrijwilligers zijn mensen uit de buurt, bijvoorbeeld ouderenconsulenten of mantelzorgers. Maar er komen ook Kamerleden, leraren, artsen in opleiding en mensen uit het bedrijfsleven helpen met de tafel dekken en groenten klaar maken. Er is duidelijk een trend gaande dat bedrijven in de buurt geïnteresseerd zijn. Ze willen maatschappelijk meedoen.

"Wij zijn dus anders dan de Voedselbank", vervolgt Beekers: "De mensen die daar komen hebben gewoon geen geld. Dat is economische armoede. Wij richten ons op sociale armoede, eenzaamheid, isolement. Iedereen maakt in zijn leven perioden mee waarin je te maken krijgt met eenzaamheid. Eenzaamheid komt in alle lagen van de bevolking voor. De VanHarte Resto's voorzien echt in een behoefte. Er is wat gaande. Er zijn veel mensen die zitten te kniezen, er vallen gaten in de maatschappij. Vroeger had je de kerk als bindmiddel, je had het gezin. Dat wordt allemaal

minder. Ik zie wel veel jongeren die betrokken willen zijn, maar er moet iets zijn om je aan te binden. Eten verbreedert. Het is de oudste vorm van samenzijn, om de tafel zitten met elkaar.

We richten ons met ons idee van VanHarte op individuele burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven om ze te betrekken bij maatschappelijke problemen en om ze te mobiliseren activiteiten te organiseren die bijdragen aan de verbetering van de situatie".

Uitwaaiende formule

"We blijven uitzien naar nieuwe plekken voor een VanHarte Resto, maar het is niet zo dat we als stichting actief op zoek gaan. We lopen niet de hele tijd te stimuleren. We wachten tot de mensen uit een wijk naar ons toekomen, en dan gaan we samenwerken. We vestigen ons in gebouwen met keukens, in centra, buurt-huizen en scholen die niet meer in gebruik zijn. In het voormalige Terra College in Den Haag waar nu een VanHarte Resto is, staat een grote keuken waar de leerlingen vroeger voor het vak Zorg en Welzijn leerden koken, met aangrenzend een ruimte, ingericht als eetzaal. Het eerste restaurant op het Joncbloetplein is gevestigd in het Vadercentrum Adam, een ontmoetingsruimte met werkplaats waar vaders uit verschillende culturen bij elkaar komen, cursussen volgen en aan activiteiten deelnemen".

De VanHarte Resto's worden financieel gesteund door fondsen, instellingen en bedrijven, waaronder het Oranjefonds, de stichtingen Doen, Levi Lassen en Sluyterman van Loo, Fonds 1818, SKaN-fonds, Vastgoedbedrijf Metterwoon, C & A en SNS Bank. Naast de VanHarte Stichting met een Bestuur en een Raad van Toezicht, is er een Comité van Aanbeveling van bekende namen, onder wie de voormalige minister-president A.A.M. van Agt, de schrijfster Maria Goos, tv-presentatrice Catherine Keyl en de burgemeesters van Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Leeuwarden, J. Cohen, W. Deetman, I. Opstelten en G. Dales. VanHarte trekt op een bijna vanzelfsprekende manier allerlei andere instellingen naar zich toe die mee willen doen. De formule waaiert naar alle kanten uit. Er werken bij VanHarte regelmatig stagiaires uit het VMBO en MBO-onderwijs. Zo is VanHarte onlangs erkend als leerbedrijf voor middelbaar beroepsonderwijs door ECABO, een landelijke instelling voor beroepsonderwijs in de economisch-administratieve-, ITC en veiligheids-sector.

Pratend met Beekers, rijst de gestalte van een intense doener op. Hij is het prototype van de aanpakker en het lijkt of hij elk moment de handen uit de mouwen gaat steken. Aanpakken is zijn leuze. Een grote wens van hem is dat er meer allochtonen naar

de eetkamer van VanHarte komen. Hij zou hen het liefst zelf gaan ophalen, naar het restaurant brengen en tussen de autochtonen in aan tafel plaatsen. Er komen al regelmatig allochtonen, maar ze mengen zich niet en blijven bij elkaar zitten, gescheiden van de autochtonen. Hij betreurt het dat de Nederlander nauwelijks een buitenlander uitnodigt bij hem thuis. Nederland is wat dat betreft veel te weinig gastvrij. Als wij naar het buitenland gaan, worden we wel spontaan uitgenodigd. Daar moet verandering in komen, zegt Beekers, en daar komt ook verandering in de komende vijf jaar, voorspelt hij:

"We gaan er actief aan werken dat er meer allochtonen komen die we met de autochtonen in contact gaan brengen. Wij staan niet echt open voor de allochtone cultuur. We vinden het allemaal maar raar. Maar die andere culturen geven juist meer kleur. We zitten veel te veel op onszelf, ook al staan we bekend als tolerant. Het is hier niet geïntegreerd. Die andere mensen vinden we wel grappig, maar ze horen niet bij de Nederlandse mentaliteit. Toch denk ik dat er meer acceptatie komt. We gaan ook de voordelen zien. Er komt een omslagpunt, er zal meer tolerantie groeien en misschien kan VanHarte een rol spelen door mensen uit de buurt samen te brengen en samen te laten eten".

Burgerinitiatief!

VanHarte is een mooi voorbeeld van een burgerinitiatief. De burger pakt aan en heeft de ruimte om zijn plannen te verwezenlijken. "Overheid is mooi", zegt Beekers, "ik geloof in de overheid en de democratie, maar de overheid moet ons hooguit de kans geven en de ruimte. Vroeger had je het gevoel als je jong was dat je de grote wereld inging en dat je er wat van moest maken. Nu lijkt het wel of jongeren aan de staatszeug blijven hangen. De staat moet meer loslaten. Maar ja, ik weet ook niet of er wel genoeg plek voor jongeren is. Zijn er genoeg kansen als je achttien jaar bent? Dat vraag ik me af. We moeten jongeren wél een plek geven om te werken en te wonen. Ze moeten de ruimte krijgen om te groeien en zich te ontwikkelen. Het lijkt op het moment wel alsof iedereen boven de vijfendertig jaar erop uit is zijn of haar positie vast te houden en veilig te stellen. Dit blokkeert een hele generatie jongeren in hun groei en kansen. In ieder geval willen jongeren graag met VanHarte meewerken. Ik denk dat er nog meer van zulke initiatieven gaan komen, in de buurt, in de wijk, op het platteland, op cultureel-sociaal gebied. De overheid gaat wat meer terugtreden en dat vind ik interessant van dit kabinet.

Ik hoorde laatst van iemand een verhaal dat heel illustratief is. Een aantal mensen rijdt in een auto. Dan zien ze een boom dwars

foto: Alexandra Gabrielli

Vlnr: Phillip Abdoel, Abdelmouman Alboujamaa en Klaus Tjoelker

foto: Alexandra Gabrielli

Danielle Kokken, gastvrouw en Resto-manager

over de weg liggen. Ze kunnen niet verder. De een zal zijn mobiele telefoon pakken en de gemeente bellen. Een ander vraagt aan de aankomende mobilisten die ook niet verder kunnen, of ze mee willen helpen de boom aan de kant te schuiven. Dat vond ik een mooi voorbeeld, zulke initiatieven zijn niet slecht voor de samenleving. Dat geldt ook voor de ouderen. Zij hangen soms wel eens teveel aan de samenleving en denken: laat die samenleving maar voor me zorgen. Daarom komt eenzaamheid zo hard aan. In je eigen perioden van eenzaamheid red je je er zelf vaak uit door op een gegeven moment zelf dingen aan te pakken, iets voor anderen te doen. Dat is vaak een harde strijd. Maar die mentaliteit van aanpakken mag wel weer terugkomen. We hangen teveel aan vaders Staat, we hangen aan verzekeringen. We moeten er meer tegenaan. Niet zoals vroeger natuurlijk, zoals in de tijd van de kinderarbeid, goede basisvoorwaarden zijn noodzakelijk op het gebied van gezondheid, onderwijs, onderdak en voeding". Goed, laten we het glas heffen en een toast uitbrengen op VanHarte, de nieuwe loot aan de stam van de aloude traditie van het tafelen!

Meer info op de website: www.vanharterekentopu.nl

Hoe het Persoonsgebonden budget de zorg opschudt

Door Alexandra Gabrielli

Gehandicapten, patiënten en hulpbehoevende ouderen hebben de laatste jaren meer vrijheid van keuzen gekregen in de manier waarop ze verzorgd willen worden. Zorgbehoevenden kunnen zoeken naar de zorg die hen het beste past en bevalt. Dat komt door het Persoonsgebonden budget. In plaats van dat de overheid voorschrijft wat voor zorg er geleverd wordt, kiest de gehandicapte, zieke of oudere nu zelf de voorzieningen die hij nodig vindt. Vanwege die vrijheid van keuze ontstaan er in hoog tempo allerlei nieuwe zorgvoorzieningen. Er vormen zich nieuwe coalities en er ontwikkelt zich een nieuw circuit van naar zorg zoekende vragers en naar zorg strevende zorgverleners. Voorbeelden zijn de Thomashuizen en de zorgboerderijen.

De praktijk laat zien dat het Persoonsgebonden budget leidt tot nieuwe initiatieven van eigenwijze, ondernemende doorzetters. De pionierende vrije burger heeft zijn plek weer terug in de samenleving!

Voor mensen die langdurig zorg en ondersteuning nodig hebben kennen we in Nederland de Algemene wet op de bijzondere ziektekosten - de AWBZ. Deze collectieve verzekering - waaraan iedereen verplicht meebetaalt en verzekerde van is - geeft recht op verschillende vormen van hulp, verblijf en zorg, onderverdeeld in zeven functies: huishoudelijke en persoonlijke verzorging, ondersteunende en activerende begeleiding, verpleging, langdurig of tijdelijk verblijf en behandeling.

Lange tijd was er sprake van gedwongen winkelnering. Als zorgbehoevende was je aangewezen op het aanbod dat door de overheid uit de AWBZ gefinancierd werd. Die huizen en instituten werden door de overheid betaald, gereguleerd en gecontroleerd. Als de dienstverlening je niet beviel, kon je nauwelijks “stemmen met de voeten”. Dat is nu ingrijpend veranderd. Sinds een aantal jaren is de macht en zeggenschap over het uitgekeerde geld verschoven naar de zorgbehoevenden. Deze kunnen nu letterlijk “werkgever” worden, omdat zij een zogenoemd Persoonsgebonden budget kunnen krijgen. Met het Pgb kan je zelf zorg inkopen met het geld dat je ontvangt. Je gaat zelf op zoek naar mensen die zorg verlenen, je sluit een zorgovereenkomst af en je betaalt uit aan hulp- en zorgverlener. Als je geen administratieve rompslomp wilt, kun je een servicebureau inschakelen om de financiën te beheren. Of je maakt gebruik van een alternatief, de zogenaamde Zorg in natura (Zin), waarbij de zorg geleverd wordt door een instelling, die de financiering regelt met het zorg-

kantoor. Combinaties van het Persoonsgebonden budget en Zorg in natura zijn ook mogelijk. Zo hebben gehandicapten, patiënten, en hulpbehoevende ouderen de laatste jaren meer vrijheid van keuzen gekregen in de manier waarop ze verzorgd willen worden. Zorgbehoevenden kunnen zoeken naar de zorg die hen het beste past en bevalt. Dat gaat heus niet altijd makkelijk, maar het is opvallend dat de verschuiving van de zeggenschap in korte tijd al heeft geleid tot zeer interessante nieuwe en succesvolle initiatieven. Er ontstaan in hoog tempo allerlei zorgvoorzieningen die veel meer afgestemd zijn op de behoeften en ambities van zorgvragers en zorgverleners dan de bestaande zorg. We illustreren die nieuwe markt van klein naar groot aan de hand van drie vaders met een gehandicapte zoon die om verschillende redenen en op verschillende - maar altijd verrassende - manieren gebruik gemaakt hebben van de nieuwe mogelijkheden die het persoonsgebonden budget biedt.

Een piepklein werkgevertje...

Het werkgeverschap van de zorgbehoevende wordt tegenwoordig zeer serieus genomen. Dat illustreert het verhaal van Robert Nijhof, de vader van Abel. Dit gehandicapte jongetje van vijf jaar met het syndroom van Down en bijkomende lichamelijke problemen, is werkgever geworden van onder anderen zijn moeder. Abels vader Robert vertelt: “Vanaf zijn eerste jaar is Abel naar

Foto: Wim Oskam/Hollandse Hoogte

Gehandicapte man en zijn dochter (15 jaar). Zij doet wat huishoudelijk werk voor hem, zoals strijken. Hij betaalt haar via het Persoonsgebonden budget.

een opvang voor kinderen met een ontwikkelingsachterstand gegaan. We hadden wel gehoord van het Pgb maar in het begin hadden wij het gevoel geen extra hulp nodig te hebben. Op een gegeven moment brak de volledige zorg ons wel op.

Op een avond woonden wij een bijeenkomst bij van 'Per Saldo', een belangenvereniging van Pgb-houders. Onze vraag was: Welke zorg heeft Abel meer nodig dan een gezond kind?

Via Internet vonden wij het RIO, het Regionaal Indicatie Orgaan. Iedereen die in aanmerking komt voor zorg of hulp, krijgt een door het RIO vastgesteld budget.

Helaas troffen we het ongeluk dat diverse zaken misliepen vanwege problemen bij diverse indicatiestellende organen. Maar, ik had van ouders de tip gekregen om zelf overal achteraan te blijven bellen en dat bleek te helpen.

Na drie maanden was de indicatiestelling en toekenning van het budget rond. Daarna moet je nog allerlei dingen regelen bij het zorgkantoor, dat de budgetten uitkeert. Je kunt kiezen uit Zorg in natura of zelf je geld beheren via het Pgb. Wij kozen voor het laatste en namen contact op met het Servicecentrum Pgb, dat de administratie verzorgt. Ook daar krijg je weer de keuze tussen beheer van de volledige administratie inclusief uitbetaling door het Servicecentrum, of alleen de salarisadministratie. Wij kozen voor de variant dat we zelf het geld beheren en uitbetalen, maar de salarisadministratie laten we doen door het Servicecentrum. Op die manier hebben we optimale vrijheid en eigen verantwoordelijkheid.

In de tussentijd gingen we op zoek naar zorgverleners die je in dienst kunt nemen. Dat bleek makkelijker gezegd dan gedaan. Er zijn weinig zorgverleners die op een 'wankele' basis als het Pgb willen werken, het is een tijdelijk contract voor een zeer beperkt aantal uren.

We besloten uiteindelijk Jiska, moeder van Abel, een dag per week minder te laten werken en zo in dienst te komen van Abel, zodat zij de zorgtaken op zich kon nemen zonder de extra druk.

Een arbeidscontract werd opgesteld voor de duur van de indicatiestelling. De laatste stap was aanmelding bij de Belastingdienst en bij het UWV, Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen. Abel is gepromoveerd tot werkgever die zorgverleners in dienst neemt. Dan krijg je rare gesprekken met belastingambtenaren:

- Mijn zoon heeft een Pgb en wil nu zorgverleners in dienst nemen.

Hij moet zich dus aanmelden als werkgever bij de Belastingdienst.

- Waarom belt uw zoon niet zelf?

- Mijn zoon is twee jaar oud (op dat moment).

Daar had de desbetreffende ambtenaar nog nooit van gehoord, een tweejarige, kleine zelfstandige. We zijn eruit gekomen. Je moet jaaropgaven verstrekken, loonkaarten invullen.

Na een herindicatie is Abels budget uitgebreid. Hij heeft nu drie zorgverleners in dienst".

Van Thomas naar Thomashuizen

Een inmiddels al klassiek verhaal is dat van vader Hans van Putten. Zijn verhaal laat zien hoe "klein" - door de invoering van het Pgb - de stap is geworden van een kind dat werkgever is naar een vader die zorgondernemer wordt.

Van Putten ondervond veel problemen rond de hulpverlening aan zijn gehandicapte zoon Thomas. Doordat hij voor Thomas geen instelling kon vinden naar zijn zin, besloot hij zelf het heft in handen te nemen en voor huisvesting te zorgen. Het eerste Thomashuis - inmiddels een echte geuzennaam - werd in 2001 een feit, een combinatie van zorg en wonen voor verstandelijk gehandicapten.

Van Putten is een zeer energieke vijftiger en was directeur van een reclamebureau voordat hij zijn volle tijd ging besteden aan het opzetten van Thomashuizen. Van Putten noemt de opzet van zijn Thomashuizen "een uit de hand gelopen ouderinitiatief". Immers, de opmars van nieuwe Thomashuizen is niet meer te stuiten. Er komen er steeds meer bij; er zijn er inmiddels zeventien. Deze hoge vlucht is ook mogelijk door de vrije keuze die verstandelijk gehandicapte kinderen en ouders hebben.

Een Thomashuis is een kleinschalige vorm van wonen, geschikt voor gemiddeld zes of acht personen met een verstandelijke of meervoudige handicap. Doel is de bewoners een zo normaal mogelijk leven bieden in een vertrouwde sfeer, een plek waar de mensen zich thuis voelen. Bewoners van een Thomashuis bloeien op, worden rustiger en gaan beter functioneren.

Elk huis wordt geleid door een of twee zelfstandige personen, de zg. zorgondernemers, die met hun gezin in een eigen "dienst-woning" in of bij het Thomashuis wonen. Meestal betreft het een echtpaar. Zij leveren de bewoners 24-uurs zorg en zijn het vaste aanspreekpunt voor de bewoners, hun ouders en familieleden.

Veel Thomashuis-ondernemers werkten ooit in de reguliere zorg, maar liepen stuk op regelgeving, bureaucratie en machteloosheid. Dit laat zien dat het Pgb niet alleen voor de zorgbehoevenden, maar ook voor de zorgverleners een uitkomst is. Zij vinden elkaar in een gedeeld verlangen naar goede kleinschalige zorg op maat.

Een Thomashuis biedt een diversiteit aan mogelijkheden van wonen, zorg en dagbesteding. Sinds 2005 zorgt woningbouwcorporatie Vestia voor een deel voor het beheer, de exploitatie of de aankoop van nieuwe panden voor Thomashuizen; een andere beheerder is projectbureau Thomas. Er is een overkoepelende B.V., De Drie Notenboomen, waarin alle formules ondergebracht zijn.

Van Putten vertelde zijn verhaal over de start van het Thomashuis in EigenWijs (no 3, december 2005), het tijdschrift voor mensen met een Persoonsgebonden budget, en leek daarin te suggereren alsof het starten van zijn eerste Thomashuis niet meer dan een peulenschil was:

"Eigenlijk is het dat ook, maar de kunst is om het vol te houden. Je moet risico durven lopen. Ik heb zelf een half miljoen euro in de Thomashuizen geïnvesteerd. De eerste drie huizen waren het moeilijkst, omdat niemand je gelooft en omdat je veel passieve tegenwerking tegenkomt als je in Nederland een nieuwe formule voor zorg introduceert. Ik word benaderd door zorgkantoren die zaken met me willen doen. Ik ben altijd 'in' voor gesprek. Ze weten dat we goedkoper zijn dan de reguliere zorg. Ik bied verzekeraars korting op Zorg in natura, maar ze willen dat ik een erkende instelling word. Doe ik niet. Ik peins er niet over om me te conformeren aan al die verstikkende, stroperige, bureaucratische regels in de reguliere gezondheidszorg".

Voor de komende jaren staan er nog eens twintig Thomashuizen gepland. Momenteel is men hard bezig met de voorbereiding. Het streven is naar een totaal van honderd Thomashuizen in heel Nederland.

En hierbij blijft het niet, er zijn nog meer plannen. Van Putten heeft vier nieuwe formules bedacht: "De Herbergier", een woonvorm voor ongeveer vijftien, beginnend dementerende ouderen, "Zuster Floor" voor vermogende ouderen en "Impressario", een bureau voor dagbestedingen, bijvoorbeeld een paardrijtocht, voor mensen met een verstandelijke handicap onder begeleiding van vrijwilligers. In een pril stadium bevindt zich de ontwikkeling van een vierde idee, "De zoete inval", behuizing voor mensen met een psychiatrische aandoening.

Zorgboerderijen

In Hillegom, het hart van de Bollenstreek, ligt de zorgtuinderij Buitenkans.

Op de akker zie ik jonge mensen onkruid wieden. Naast hen staat "de baas". Hij geeft een paar aanwijzingen, er wordt aandachtig naar hem geluisterd. Het is verder stil, af en toe rijdt een trein voorbij. De hele omgeving doet weldadig aan, de zonovergoten uitgestrektheid van de velden, de frisse lucht, de zaai- en bloembedden, de moestuin, de kleine boomgaard met appel- en perenbomen, de frambozenstruiken, de kruidentuin en de minicyclaam met de intrigerende geur, staande op een lange tafel waaraan even later de zeven onkruidwieders plaatsnemen voor de lunch. Ik eet mee in de tot kantine en werkruimte ingerichte glazen kas en luister naar het verhaal van Wouter Ruigrok,

foto: Alexandra Gabriëli

eveneens vader van een gehandicapte zoon en zorgondernemer, "baas" van Buitenkans.

Het jaar 1996-1997 was een rampjaar voor de bloemenkweker. Wateroverlast, aangericht door "vernating van het duin", bracht Ruigroks bedrijf aanzienlijke schade toe. De vernating vormt een ernstig probleem voor de tuinders in de Bollenstreek en wordt veroorzaakt door maatregelen van het waterschap, het waterleidingbedrijf en gemeenten om de drinkwatervoorziening te garanderen voor de toekomst.

Ruigrok moest noodgedwongen omzien naar andere middelen van bestaan. Hij vertelt:

"Ik hoorde via mijn contacten met de land- en tuinbouw organisatie WLTO waarbij boeren en tuinders zijn aangesloten en waartoe ik me had gewend met de vraag wat ik verder moest gaan doen, voor het eerst van een zorgboerderij. De Stichting Bollenstreek bleek een aanvraag te hebben rondgestuurd. Het bestuur was op zoek naar een ondernemer voor een zorgkwekerij die men wilde opzetten in de buurt. Zo kwam van het een het ander. Ik werd die ondernemer. Een rol speelde, denk ik wel, dat ik zelf vader ben van een gehandicapte zoon. Ik ben wat men noemt een ervaringsdeskundige.

Veredelingswerk is heel geschikt. Het betreft kleine partijen planten, het werk is handmatig en overzichtelijk en is goed te doen door verstandelijk gehandicapte mensen.

In maart 2004 ben ik met mijn partner Petra van Bentum van start gegaan. Petra is activiteitenbegeleider en heeft een diploma land- en tuinbouw op zak. Eerst werkte ik ook nog voor twintig uur per week bij een bedrijf voor rozenimport, maar toen ons werk zich ging uitbreiden ben ik daarmee gestopt. Op het moment werken er op Buitenkans gemiddeld acht mensen met een

foto: Alexandra Gabrielli

Wouter Ruigrok (l) en Petra van Bentum (r)

verstandelijke beperking, in de toekomst zullen dat er twaalf worden. We zijn met twee mensen begonnen. De meesten komen uit de regio, tussen Haarlem en Leiden. De jongeren wonen over het algemeen nog thuis. We werken vier dagen, van half negen tot kwart over vier, en nog een halve dag in de week. Er komen hier ook stagiaires meehelpen van ZMLK-scholen, waar moeilijk lerende kinderen naartoe gaan. Als deze stagiaires van school gaan, komen ze wel eens terug om bij ons te werken”.

Tuinderij Buitenkans is een zogenaamde zorgboerderij. Er komen er steeds meer. In rap tempo breidt het aantal mensen dat op zo’n boerderij gaat werken zich uit. Degenen die er komen werken zijn mensen met een verstandelijke of lichamelijke handicap, met psychische problemen, autisme, burn-out of met niet-aangeboren hersenletsel. Maar ook (ex)gedetineerden en (ex)verslaafden, ouderen, dementerende ouderen, langdurig werklozen, asielzoekers en leerlingen van speciaal onderwijs vinden een plek op de zorgboerderij. Bovendien zijn er zorgboerderijen voor kinderopvang en jeugdzorg.

Ruigrok: “De ouders zijn erg ingenomen met de tuinderij. We zitten hier op twee hectaren grond, midden in de Randstad. De vogels fluiten, de vlinders fladderen rond, je bent bezig in de natuur. Af en toe proberen we iets educatiefs te doen met platen en boeken of gaan we naar het duin. Als het weer slecht is, werken we in de kas waar we de planten delen en oppotten en bollen schoonmaken en sorteren. Er is bovendien regelmatig onderhoud nodig aan bijvoorbeeld gereedschap.

We willen ook nog programma’s ontwikkelen voor mensen die willen doorstromen naar het bedrijfsleven, voor degenen die net iets beter kunnen leren. Het gebeurt al dat zij een dag in de week

bij onze buurman meewerken in zijn bloemen- en bollenbedrijf. Hij kwam hier wel eens koffie drinken of een hamer lenen. Hij zag wat hier gebeurt. De meeste burens weten intussen waar wij mee bezig zijn. Er ontstaat een netwerk, door het hele land overigens. Voor we van start gingen, hebben we fondsen aangeschreven met een verzoek om subsidie voor gereedschap en een verbouwing. We hadden een kantine nodig, nieuwe toiletten, en we moesten een kantoor inrichten.

De administratieve verplichtingen zijn er natuurlijk ook. Twee keer per jaar hebben we overleg met de contactpersoon van het zorgkantoor. Je moet je weg vinden in de wereld van regels en wetten, maar het is allemaal wel te doen. Als ondernemer heb je dat nu eenmaal. Veel zorginstanties zijn nog bezig met automatiseren en administratief gezien volgen de veranderingen elkaar in snel tempo op. Dat is wel moeilijk. Je merkt dat we in een overgangsfase zitten”.

Ruigrok is een bruisende vijftiger. Staande voor het grote schoolbord wijst hij naar de huisregels, werktijden en dagtaken: wieden of schoffelen, met verwijzing naar het nummer van de akker die aan de beurt is onder handen te worden genomen. Erboven hangen afbeeldingen van de planten die Buitenkans behandelt: astilbe, eucomis, erynchium, calla, echium en iris. Later zie ik vele eucomis planten, ook wel “ananasplant”, “kuiflelie” of “krulkopje” geheten, in volle bloei buiten in een bed staan, veelkleurig als een mozaiek in pasteltinten, klaar voor verdere veredeling, voor mooiere kleuren en betere houdbaarheid. Op Buitenkans worden bijzondere bolgewassen gekweekt en nieuwe soorten ontwikkeld.

Op de zorgboerderij werken mensen mee aan allerlei taken: verzorgen van vee, verbouwen van gewassen, onderhouden van de moestuin, zaaien, planten en oogsten of greppels graven. De meeste boerderijen richten zich op een specifieke groep mensen, maar er zijn er waar mensen met verschillende beperkingen en handicaps bij elkaar komen. Verstandelijk gehandicapten bijvoorbeeld schijnen het goed te kunnen vinden met mensen met een verslavingsachtergrond. Men leert ook van elkaar. De praktijk wijst meestal uit of het samenbrengen werkt of niet.

Naast het zorg bieden, schept de zorgboerderij nieuwe kansen voor boer en platteland. Boeren zien nieuwe mogelijkheden, en in plaats van de boerderij op te doeken, beginnen zij aan een nieuw bestaan.

Nieuwe kansen dus, voor ondernemers, voor degenen die zorg, hulp en steun nodig hebben, voor activiteitenbegeleiders en schoolverlaters. Er ontstaan nieuwe coalities, er vormt zich een nieuw

foto: Alexandra Gabrielli

circuit van mensen die kennis opdoen en vaardigheden trainen. Een aantal Agrarische Onderwijs Centra (AOC’s) begint in september 2006 met een vierjarige Mbo-opleiding, “Werkbegeleider Zorgbedrijf”, met drie perspectieven: versterking van de geboden kwaliteit van zorgboerderijen, nieuw carrièreperspectief voor zorgpersoneel en meer plaatsingsmogelijkheden voor mensen die zorg en steun nodig hebben.

De zorgboerderij is er voor alle mogelijke mensen. Het gebeurt al dat we een zwaar overspannen topmanager bezig zien op de boerderij, waar hij kan herstellen van de druk uit die andere, in moordend tempo naar controle strevende, alles en allen becijferende maatschappij.

Zo komt het leven toch weer op voor zichzelf en biedt het nieuwe verbanden die economisch ook lonen.

Deze ontwikkeling doet een beetje denken aan het slot van Voltaire’s boek “Candide of het optimisme” uit 1759. De in romanvorm gegoten satire gaat over een jongeman, Candide, die de afschuwelijkste dingen meemaakte in zijn leven. Aan het eind van het verhaal kopen hij en enkele vrienden een stuk grond met een boerderij en begint Candide iets te zeggen over “onze tuin bewerken”, waarop zijn vrienden reageren met: “Je hebt gelijk.... Laten wij werken, zonder te redeneren... dat is het enige middel om het leven draaglijker te maken”. “Ja”, beaamde Candide: “Laten wij onze tuin bewerken”.

Alle tekenen wijzen erop dat landbouw en zorg voor onze medemens in de toekomst hand in hand gaan. Bij de ene boerderij zal een efficiënte land- of tuinbouwproductie centraal staan en de zorg een ondergeschikte rol spelen, bij een andere zal zorg de boventoon voeren en komt de productie op de tweede plaats.

Volgens schatting telt Nederland momenteel circa zeshonderd zorgboerderijen. De verwachting is dat het aantal zal doorgroeien tot een paar duizend. Derk Pullen, adviseur “Landbouw, zorg en welzijn” van LTO Noord, de werkgeversorganisatie voor agrariërs, ziet twee categorieën starters: boeren die op zoek zijn naar een tweede inkomen en zorgpersoneel dat op zoek is naar rust en vrijheid. Er komt steeds meer zorgpersoneel dat graag voor zichzelf wil beginnen en daarbij denkt aan een zorgboerderij. Nederland is met de zorgboerderij in Europa koploper. Noorwegen, Zweden, Frankrijk en België kennen de zorgboerderij ook, in Italië wordt hard gewerkt aan de ontwikkeling ervan. In 2004 is een Europees netwerk “Farming for Health” van start gegaan.

Het succes van het persoonsgebonden budget

Uit de drie voorbeelden blijkt hoe het persoonsgebonden budget zorgt dat twee groepen elkaar in toenemende mate kunnen vinden: naar goede zorg zoekende zorgvragers en naar goede zorg strevende zorgverleners. Dit vraagt van beiden een ondernemende houding: initiatief, eigenwijsheid en doorzettingsvermogen. Nieuwe paden moeten worden gebaad, weerstanden overwonnen, en risico’s genomen. Dat dit niet altijd makkelijk gaat of gegaan is, zal duidelijk zijn. De hoge vlucht die de Thomashuizen en de zorgboerderijen in Nederland nemen, illustreert echter dat het opschudden van de zorg door invoering van het Pgb mogelijk is geworden en een enorm succes is.

Meer informatie op de websites:

- www.thomashuizen.nl
- www.zorgboeren.nl
- www.zorgboerderijen.nl
- www.pgbplein.nl

Werken met moed en vertrouwen

Verslag conferentie Van BeroepsZeer naar BeroepsEer

Onder het motto “Werken met moed en vertrouwen” werd de conferentie Van BeroepsZeer naar BeroepsEer ingeluid op 7 april 2006 in het Mondriaan College voor Horeca en Toerisme te Den Haag. De conferentie was georganiseerd door de Stichting Beroepseer, opgericht door Alexandrien van der Burgt-Franken (Van Ede & Partners) en Thijs Jansen (tijdschrift “Christen Democratische Verkenningen”).

Aanleiding tot de Stichting was het in 2005 verschenen boek “Beroepszeer: Waarom Nederland niet goed werkt”, onder redactie van Gabriël van den Brink, Thijs Jansen en Dorien Pessers. Het boek werd na verschijning een groot succes en beleefde al snel drie drukken. Het is een bron van inspiratie geworden voor degenen die een beroep uitoefenen, daar trots op zijn, maar in toenemende mate gehinderd worden in een verantwoorde uitoefening van hun beroep. Grote vraag die opdoemde was: Wat te doen tegen de aantasting van de beroepseer? Wat te doen tegen het teveel aan regelgeving en een overheersende invloed van managers?

Een marktplein vol vakmensen

De openingswoorden van Alexandrien van der Burgt en Thijs Jansen werden uitgesproken op een plek die deed denken aan de *agora* van het oude Athene waar men samenkwam om met elkaar van gedachten te wisselen en te discussiëren. De grote binnenruimte van het Mondriaan College was omgetoverd tot een marktplaats waar een opeengepakte menigte van meer dan driehonderd mensen zich geschaard had rond het midden met een verhoogd podium voor de sprekers. De toehoorders kwamen qua beroep uit diverse geledingen van de maatschappij: rechters, officieren van justitie, verpleegkundigen, artsen, overheidsambtenaren, politieagenten, een inspecteur van de volksgezondheid, zelfstandigen die net een nieuw bedrijf waren begonnen, een oud-ondernemer, een bibliothecaris, leraren, hoogleraren, psychologen.

Er waren managers en functionarissen: projectleiders, directeuren van scholen, coördinatoren, adviseurs, leden van de ondernemingsraad, een studietoelagencommissaris van de universiteit, afdelingshoofden, trainers, coaches, programmamakers en bemiddelaars. Het Mondriaan College was overigens niet toevallig gekozen als conferentieplaats, maar juist om extra cachet te geven aan de vakman, de vakvrouw en het vakmanschap. Zonder vakopleiding geen vakmanschap en beroepseer.

Thijs Jansen sprekend tot de “ambassadeurs van de beroepseer”

Tijdens een intermezzo gaf televisiekok Pierre Wind een humorvolle demonstratie van het kokswezen in het bijzijn van zijn koksmaat, een tweede-jaars leerling-kok. Betrokkenheid en liefde voor het vak werd hier met passie gepropageerd, en hij besloot met de uitroep: “Proef je gerecht”. Winds aanstekelijke woorden zetten de toon voort die al bij aanvang van de conferentie aanwezig was en tijdens de duur van de conferentie niet meer zou wijken. Het was de toon van

Rechts Gabriël van den Brink in actie op de conferentie

foto: Roland Pienik

foto: Alexandra Gabriëlli

initiatief nemen en niet benauwd zijn, van kwaliteit leveren en arbeidsvreugde, van je mond opendoen en discussiëren. De conferentie bood niet alleen ruimte aan sprekers op het podium maar bood tevens diverse mogelijkheden elkaar te ontmoeten en met elkaar van gedachten te wisselen. Daartoe waren sessies ingelast in twee rondes in de klaslokalen van de school. De eerste sessieronde had als thema “Inbraak - Ervaar dat werken met beroepseer en trots mogelijk is, ook voor uzelf”. Er kon gekozen worden uit veertien verschillende onderwerpen, van “De kracht van het afwijkende geluid” tot “Organiseren, veranderen en vernieuwen voor en door professionals” en “Intensieve menshouderij”. De tweede ronde had als thema “Doorbraak - Kijk vanuit een praktijksituatie naar de kansen voor honderd procent beroepseer” met elf keuze-onderwerpen: van “Veranderen van onderop” tot “Wie behartigt het belang van beroepseer?” en “Waarom verzet u zich niet?” In elk lokaal gingen circa vijftig deelnemers met een of twee begeleiders, onder wie vernieuwers en inspiratoren van naam, aan de slag. Na afloop was er een gezamenlijke eindsessie, “Uitbraak”, in de aula van het Mondriaan-gebouw voor het verwoorden van inzichten en conclusies van de twee sessieronden op grote, voor iedereen zichtbare schermen.

Ad Verbrugge

Na het welkomstwoord van de initiatiefnemers gaf filosoof Ad Verbrugge een voordracht over “Moed en Beroepseer”. Hij is na de publicatie van zijn boek “Tijd van onbehagen” en interviews in de krant als vanzelf een ikoon van de beweging van Beroepseer geworden. Want dat Beroepseer een beweging in Nederland aan het worden is, is wel duidelijk. Er wordt een weg gebaad met

ideeën die mensen aanspreken. Nieuwe mogelijkheden en alternatieven bieden zich aan om de regen aan klachten die op ieders lip liggen tegen te gaan. De vakman is in de verdrukking gekomen in onze maatschappij, terwijl de manager daarentegen een veel te grote rol heeft toebedeeld gekregen. Verbrugge reikte sleutelwoorden aan in zijn voordracht: hart voor de zaak hebben, mensen in hun waarde laten, mensen erkennen in hun vak, aansluiting zoeken bij wat iemand in zijn beroep van belang acht, nieuwe modellen ontwerpen voor het onderwijs en de gezondheidszorg, vervreemding tegengaan en opnieuw gaan kijken naar de inhoud en de activiteiten in de praktijk. Het gaat er volgens hem om nu in te breken in de autonome cultuur die is ontstaan en de machteloosheid t.a.v. de structuren die ontstaan is en die overal gevoeld wordt, op te heffen. Er staat veel op het spel. Men moet naar voren treden en de juiste woorden op het juiste moment uitspreken.

Toen Gabriël van den Brink daarna het podium betrad kondigde hij meteen de revolutie aan. Hij moedigde aan op te staan en de zin en betekenis aan het beroep terug te geven. Het is de verantwoordelijkheid van organisaties om de terugkeer van de beroepseer mogelijk te maken.

Meesterschap herontdekken

Een voordracht over “De Straalmeesters” door bioloog en schrijver Willem Beekman ging over de manier waarop meesterschap bereikt wordt aan de hand van vier voorbeelden. Van de stotterende Demosthenes uit het oude Griekenland die een welbespraakt redenaar werd tot de eeuwig schijnende zon, de grootste grootmeester die we kennen en die straalt vanuit zijn eigen kern. Stel je zelf eens de vraag: Waar ben ik meester in? Of ga eens op een heuveltop staan en kijk uit over het landschap in plaats van in het struikgewas - onze alledaagse toestand - te blijven waar we het pad dat we kunnen gaan niet weten te onderscheiden. In een van de sessies van de eerste ronde vervolgde Beekman zijn betoog met de vraag “Wat beheerst ons, wat bezielt ons?” Aan de hand van voorbeelden uit de natuur, zoals een nautilus-schelp en een foto van de Melkweg gaf hij aan dat de wereld in het klein en in het groot overeenkomstige patronen laat zien. Het oude adagium “Zo boven zo beneden” werd op die manier treffend aanschouwelijk gemaakt. De drieëntwintig deelnemers aan deze sessieronde reageerden persoonlijk en gaven uiting aan wat noodzakelijk wordt geacht in het leven. Gesuggereerd werd jezelf eens af te vragen waarmee je je zou willen verbinden? Met wat, met wie, met een doel of een instelling. Hoe te leren contact te maken met de bron in jezelf en de kosmos, met de omgeving

De sessie “Wat beheerst ons? Wat bezielt ons?” o.l.v. Willem Beekman

en de samenleving.

Goed communiceren, drempels weghalen en de juiste vragen stellen werden toegevoegd aan belangrijke elementen van werk en samenleving. En, vroeg iemand zich af, is het ook niet zo dat de intuïtie die je zelf wel degelijk hebt, zo vaak genegeerd wordt omdat je jezelf de hele tijd voorbij holt? En was het niet zo dat je juist beter verbinding kon maken als je losliet?

Tegen het einde van de sessie werd een pleidooi gehouden voor diversiteit en veelvormigheid van culturen, in plaats van de monocultuur waarop we afstevenen.

In lokaal 105 leidde Marijke Verbrugge-Breeuwsma de sessie “Rechtspositie en vakmanschap”.

Zij was lerares klassieke talen op een middelbare school in Amsterdam, maar hield op met werken na de invoering van het studiehuis door de vroegere minister van Onderwijs, Tineke Netelenbos in 1998. Het leren lezen en vertalen van klassieke teksten werd niet meer belangrijk gevonden. Maar Marijke Verbrugge vond dat wel belangrijk en daarin stond zij niet alleen. Leraren die hun vak nog wilden uitoefenen kregen het stempel conservatief of reactionair opgedrukt.

De naam van Tineke Netelenbos viel overigens wel vaker. Een gepensioneerde leraar zei in de wandelgangen dat Netelenbos docenten met hart voor hun vak “lesboeren” noemde. Niet alleen zij kreeg harde kritiek op haar beleid te horen. De voormalige minister van Onderwijs Ritzen schreef, volgens oud-hoogleraar Albert Mock, indertijd zelfs een “handboek tegen de leraren”.

De deelnemers aan de sessie kwamen tot de conclusie dat de liefde voor het vak door overheid en managers, maar ook door

leraren zelf, is losgelaten. In plaats daarvan wordt er gepraat over arbeidsduurverkorting of wordt er gedemonstreerd voor een 26-urige dan wel 28-urige werkweek. De vakbonden hebben in het verleden teveel de nadruk op de arbeidsvoorwaardelijke kant gelegd en te weinig gedaan ter bescherming van de leraar.

Leo Prick merkte nog op dat leraar zijn te maken heeft met opvoedkunde.

“Een verantwoordelijk mens is zijn vrijheid waard”

Na afloop van de eerste sessie-ronde sprak minister van Landbouw Veerman in de aula over “Besturen met vertrouwen kán!” Met élan ging hij van start en gaf zijn gehoor al gauw een leuke mee, waard te onthouden: “Een verantwoordelijk mens is zijn vrijheid waard!”

Aan de hand van een beschrijving van de arbeidsomstandigheden ten tijde van Karl Marx en de film *Modern Times* van Charlie Chaplin waarin de mens gereduceerd is tot een machine, gaf hij aan hoe de mens kan vervreemden van zijn werk. De toestand in onze samenleving is nu zo geworden dat de regels ons gedrag disciplineren en ons benauwen. Wij hebben de controle verloren over ons eigen bestaan, en de verantwoordelijkheid voor het eigen werk dreigt te verdwijnen. De beklemmende regels en wetten die de maatschappij zijn binnengeslopen laten zien dat de middelen het doel zijn geworden.

De systeemdwang berooft ons van eergevoel en voldoening in het werk. Als we iets willen, krijgen we altijd het antwoord: Nee..., want..., maar..., je hoort nog van ons.....

Minister Cees Veerman, 2^e van links, en Alexandrien van der Burgt, 2^e van rechts

Het echte doel is ons vak op verantwoorde manier uitoefenen. Beheersingszucht en controledrift moeten worden losgelaten en daarvoor in de plaats moet verantwoordingsplicht komen. Nadruk op kwaliteit is essentieel, op de zogenaamde niet-objectificeerbare waarden. Geld is niet alles.

De nadruk op status moet verdwijnen. Er is iets anders dat belangrijk is, en dat is arbeidsvreugde.

Mensen moeten de ruimte krijgen en zich niet concentreren op de verkeerde dingen. Bijdragen leveren aan de samenleving bestaat uit zelf-disciplineren en eigen verantwoordelijkheid. Als mensen de ruimte krijgen, putten ze uit eigen kracht. Mensen voelen de onzekerheid en vragen zich af: hoe kan ik mijn leven nog zelf leiden? Hoe krijg ik vertrouwen en hoe raak ik die krampachtigheid kwijt?

In plaats van dat de pakkans bepaalt wat ik doe en laat, is het beter een goed geweten te hebben en te luisteren naar de stille stem van het hart.

Veerman riep tenslotte op de “Mission Statement” te ondertekenen en sprak de wens uit dat veel mensen zich achter de beweging Beroepseer zullen scharen.

Doorbraak

De conferentie werd, na een pauze van twintig minuten, vervolgd met de tweede sessie-ronde, “Doorbraak - Kijk vanuit een praktijk-situatie naar de kansen voor honderd procent beroepseer”.

Een van de keuzemogelijkheden was “Rechtspreken met trots: begint bij jezelf!”

Henriëtte Gelinck gaf aan de hand van een voorbeeld uit haar eigen leven - zij was twintig jaar geleden Officier van Justitie Jeugdzaken - aan hoe je in je beroep kan worden gedwarsboomd.

Zij vroeg de deelnemers: Wat zou u doen, wonend in een mooi huis en genietend van uw comfort, als u op een dag zou ontdekken dat uw kinderen de zitbank naar buiten slepen om op het trottoir een luidruchtige disco-avond te geven? Wat kan men doen om niet in paniek te raken?

Volgens Henriëtte Gelinck dient er een zogenaamde rekzone gecreëerd te worden om paniek te vermijden. Diverse deelnemers droegen suggesties aan voor zo’n rekzone: het aanstellen van een vertrouwenspersoon in de organisatie en een betere communicatie met de collega’s, alsook minder angst hebben en het uitspreken van verlangens in een eerder stadium. De hechtheid van het contact tussen mensen moet hersteld worden. Hoe een balans te vinden tussen wat ik vind dat nodig is en wat er van me wordt verwacht? Ook het vinden van medestanders bij het terugdringen van de “cultuur van de cijfers” is geboden.

Uitbraak

Na afloop van de tweede sessie-ronde werden op ruim twintig grote schilden de inzichten en conclusies geschreven en naast elkaar tentoongesteld in de aula, als antwoorden op de vraag van de slotsessie: “Uitbraak - Met welke afspraak gaat u naar huis?”

De aula stroomde vol voor de slotwoorden en het lezen van de opstellers, waarvan er enkele luidden: “Stichting Het goede voorbeeld”, “Laat de regels je uitdagen en niet belemmeren”, “Cynisme laten varen en terug naar eigen kracht”, “Door ruimte en vrijheid te krijgen, krijg je beroepseer terug i.p.v. beroepszeer door regels en beknotting”, “Lef en moed om elkaar aan te spreken op kwaliteit (niet controle)”, “Zoek medestanders”, “Problemen oplossen, geen regels maken”, “Alternatieven voor vergaderingen”.

De aanwezige Agnes Jongerius, voorzitter van het FNV en begeleider van een van de Doorbraak-sessies “Wie behartigt het belang van beroepseer”, wist te waarderen dat een conferentie aan beroepseer was besteed en zij zei dat het idee van de terugkeer van de beroepseer en het erkend worden in je vak haar zeer aansprak. Ze sprak de hoop uit dat er mensen met individuele moed komen die de cynische ondertoon in de samenleving doen verdwijnen die is ontstaan door het opleggen van teveel regels door de politiek. Wat Agnes Jongerius betreft kan de vakbond daarbij ruggesteun bieden.

Het slotwoord van Alexandrien van der Burgt begon met de aansporing je eigen stem te laten horen: “Het luisteren naar elkaar en de dialoog begint bij de stem van het individu”. Agnes Jongerius viel haar bij en suggereerde met elkaar “geheime afspraken” te maken.

Peter Holland, voorzitter van de koepelorganisatie van artsen KNMG, en lid van het Comité van Aanbeveling van de Stichting Beroepseer gaf vervolgens aan dat er een andere balans tussen management en professionaliteit moet komen en dat we afmoeten van de opvatting dat over inhoud praten alleen maar een slijk probleem zou zijn. We zouden bovendien het Rijnlandse maatschappijmodel weer terug moeten halen en het Angelsaksische model dat de laatste jaren oprukte, terugdringen. Hij riep iedereen op het lef te hebben het morgen anders te doen, je mond open te doen om echt en oprecht een dialoog te voeren met collega’s.

Marja van Bijsterveldt, voorzitter van het CDA, gaf haar complimenten voor het initiatief van Beroepseer. Ze vond het een goede zaak die mensen raakt. De politiek moet de mensen de ruimte geven onder het motto: vertrouwen in mensen met liefde voor hun

vak. Aan de politiek de opgave hier wat aan te doen.

Jaap Peters, auteur van het boek “Intensieve menshouderij” zei nog eens nadrukkelijk “dat we ons niet moeten laten kisten” en dat de vakman energie dient uit te stralen en geen cynisme.

Als laatste spreker op de slotbijeenkomst vertelde Gabriël van den Brink dat er een enorme onvrede bij de mensen leeft en dat de elite in de samenleving zich dat moet aantrekken. Dus niet de doelmatigheid en de cijfers prioriteit geven, maar de inhoud en de kwaliteit. Er moet een andere richting worden ingeslagen, want uiteindelijk gaat het om het leven van de mens.

Veermans eerdere oproep het “Mission Statement” te ondertekenen werd nog eens herhaald. Voorstellen en initiatieven zullen gebundeld worden en Van Ede & Partners en anderen gaan in de toekomst regionale bijeenkomsten houden waar mensen kunnen brainstormen over hoe het anders kan in de maatschappij. Beroepseer is op deze conferentie van start gegaan in de samenleving en wordt een beweging door heel Nederland.

Spreek! Spreek!

Ter ontspanning na een intensieve, lange middag, betrad musicus Victor Müller het podium in de aula om het slot van de conferentie in te luiden met het dirigeren van enkele canons. Samenzang als symbool van de nieuwe hechtheid tussen mensen? Heel even leek het of we in een middeleeuwse Engelse Hall stonden, in een ridderzaal met schilden, de vergadering besluitend met een gezongen bevestiging.

Van *agora* naar workshop naar ridderzaal op één dag. Het was een boeiende reis, die eindigde met een diner buffet, voorbereid door de leerlingen van het Mondriaan College.

Foto: Alexandra Gabrielli

Het was een dag van je mond opendoen en het woord nemen, en goed luisteren. Lang geleden was je mond opendoen de eerste aanzet tot de vorming van de democratie. Immers, in het oude Griekenland was iemand, staande op het marktplein en luisterend naar een spreker verplicht zijn mond open te doen als hij het niet eens was met wat werd gezegd. Spreek! Spreek! klonk de aanmoediging als iemand te kennen gaf er anders over te denken. En dan moest je wel. Dat was de kracht en de inspiratie van het andere geluid, het begin van de democratie en het einde van de stammencultuur en de kuddegeest.

Van boek naar beweging

Hoe een boek een snaar raakt in de Nederlandse samenleving

Direct na verschijnen van het boek “Beroepszeer - Waarom Nederland niet goed werkt” in juni 2005 bleek hoe het onderwerp in Nederland leeft: de miskennis van de beroepseer en het leveren van goed vakwerk. In plaats van de vakman maakt tegenwoordig degene die weinig verstand heeft van het vak de dienst uit in organisaties en bedrijven.

In een mum van tijd was “Beroepszeer” (uitg. Boom, Amsterdam), een speciale uitgave van het kwartaaltijdschrift “Christen Demo-

cratische Verkenningen”, aan zijn vierde druk toe. Medewerkers aan het boek werden links en rechts uitgenodigd voor artikelen in dagbladen en interviews op de televisie.

Beroepszeer en de managers

Een van de auteurs uit het boek, de filosoof Ad Verbrugge schreef een essay over het onderwerp in de zaterdagkrant van 18 juni 2005 van NRC Handelsblad, “Het procesmanagement berooft de wereld van zijn bezieling”.

Verbrugge: “Mensen voelen zich niet serieus genomen, worden ondermijnd in hun beroepszeer en er ontstaan spanningen op afdelingen. Er worden zogenaamd objectieve controlemechanismen in het leven geroepen die in feite te kennen geven dat de werknemer wordt gewantrouwd. Hij is in wezen een ‘processor’ geworden die extern wordt aangestuurd. Het gevolg is vervreemding”.

“Ondertussen lopen talloze leraren, doktoren en verpleegsters rond met de diepe frustratie dat hun beroep van hen is afgenomen. Het werken onder steeds nieuwe bureaucratische richtlijnen, opgelegd door mensen die niet weten wat hun vak in de praktijk inhoudt, is een directe ontkenning van hun beroepszeer. Juist deze beroepen zijn gegroeid door jarenlange ervaring waarin mensen zich bepaalde praktijken eigen hebben gemaakt. Het persoonlijke karakter van hun beroep, dat met aandacht voor individuele mensen te maken heeft, wordt procesmatig ontleed en reduceert hen tot processoren die abstracte richtlijnen en modellen ten uitvoer moeten brengen om output te genereren”. Het artikel ging de maandag daarop mee onder de bagagedrager van de fiets van onderwijzers, zorgverleners en ambtenaren. Het ging er Verbrugge overigens niet om managers alle schuld van de onlusten op het werk te geven, maar om een duidelijk signaal van wat er mis is. Of zoals Jaap Peters, auteur van het boek “Intensieve menshouderij”, zei: “Het is overigens niet zo dat ik vakmensen verheerlijken en managers bij de prullenbak wil zetten. Zo is het niet bedoeld. Maar de mengverhouding moet wel juist blijven. In talloze organisaties zitten niet alleen in de toplaag, maar ook in het middenkader alleen maar managers die geen verstand hebben van het vak. Vaak heeft de vakman een manager nodig om zijn ideeën tot bloei te laten komen. Maar dan

foto: Roland Plerik

moet de manager luisteren naar het vakmanschap en niet de vakman knechten naar zijn normen”.

Op de website Intensieve menshouderij.nl staat een tip van de dag: “Vraag eens aan je manager: wat doet u eigenlijk voor mij?”

Maatschappelijk debat beroepszeer

De stroom publicaties in dagbladen en uitzendingen op televisie over het onderwerp is sinds de verschijning van het boek Beroepszeer op gang gekomen en werd in de periode voor en na de conferentie “Van BeroepsZeer naar BeroepsEer” van 7 april 2006 in Den Haag nog intensiever.

Een onderdeel van het politieke tv-discussieprogramma Buitenhof van zondag 2 april - “De macht van de manager” - kan beschouwd worden als een perfecte inleiding tot de conferentie. Uitgenodigd bij Paul Witteman waren Jaap Peters, organisatieadviseur en auteur van “Intensieve menshouderij”, Ton van Haperen, leraar economie aan een middelbare school en Leo Lenssen, adviseur van het College van Bestuur van ROC ASA (Regionaal Opleidingen Centrum).

Witteman kondigde aan: “Dokters en verpleegkundigen klagen erover, en ook de dokter en de politiemans zeggen steeds vaker hun werk niet goed meer te kunnen doen door de invloed van de managers in hun organisatie. Is die klacht terecht en waarom hebben de vakmensen de macht uit handen gegeven?”

Een week daarvoor verscheen een interview met Alexandrien van der Burgt in “PM, het magazine voor de overheid” van 30 maart 2006 waarin zij zegt dat professionals vaak geen erkenning krijgen voor hun vakmanschap en dat er meer samenspraak moet komen tussen directie en de werkvloer.

Een strijdbaar stukje van columnist en hoogleraar Burgerschap, Evelien Tonkens in De Volkskrant van 5 april 2006 begon met: “Tijd voor een massale opstand”, en ze vervolgde: “De bureaucratie is met 32 procent gestegen, het aantal ziekenhuisbedden met 10 procent gedaald, meldde het CBS gisteren. Geen uniek probleem voor ziekenhuizen. ‘Overall waar ik kom, beginnen werknemers ongevraagd te klagen over de tijd die ze kwijt zijn aan verantwoording afleggen’, aldus Abva Kabo voorzitter Snoey. Prestatiemetingen, monitorsystemen, POP-plannen en andere ‘targets’ vermengelen docenten, verpleegkundigen, maatschappelijk werkers, artsen, politieagenten en andere praktijkwerkers. Ze vermorzelen motivatie, toewijding en professionaliteit. Ze snijden de ziel uit zorg en onderwijs. Ze maken prestatie-verantwoording en rapportage belangrijker dan het werk zelf”.

Een dag voor de conferentie, op 6 april, verscheen in De Volkskrant “Stop onteigening beroepseer” van Thijs Jansen en Alexandrien van der Burgt.

Drie weken later kopte De Volkskrant van 28 april 2006 met “Werknemer wordt gek van regelzucht managers” waarin werd verwezen naar de conferentie en de Stichting Beroepszeer en waarin ook Alexandrien van der Burgt aan het woord was. In dit artikel werd het internet-onderzoek “De opmars van de managers” aangehaald dat is verricht in april 2006 door onderzoeksbureau ITS uit Nijmegen in opdracht van enkele NCRV programma’s waaronder Rondom Tien en Netwerk. 1016 leerkrachten en verpleegkundigen namen aan het onderzoek deel en vulden de vragenlijst in.

61% van hen was afkomstig uit het onderwijs, 39% uit de zorg. In totaal ontvingen 3082 mensen de lijst: vakbondsleden van AOb, Sting, Nu91 en De Unie. Bijna 64% vond dat het aantal leidinggevenden-managers de laatste jaren was toegenomen. Op de vraag of het management van de instelling waar zij werken voldoende begrip voor de dilemma’s in het werk had, antwoordde 43,3% dat er onvoldoende begrip was. Tweederde vond dat het plezier in het werk sterk was afgenomen door nadruk op productiecijfers, targets, tijdschrijven, registratie en verantwoording.

75,8% was het niet eens met de stelling dat regels en voorschriften door het management de kwaliteit en de doelmatigheid van het werk hadden verbeterd. Bovendien antwoordde 83,2% negatief op de stelling dat managers ons van allerlei dagelijkse beslommingen zouden ontlasten. Dat managers steeds meer werk voor zichzelf creëren door voortdurend onnodige overlegsituaties te bedenken werd beaamd door 68,9%.

Een ondervraagde schreef: “Ik ben een klerk geworden. Van elk kind moet bijna alles op papier komen. Ieder toetsje, dicteetje,

hoe klein en onbeduidend ook, moet worden vastgelegd”. Iemand uit de zorg: ”Ik word stapelgek van minutenregistraties in de verpleging”. Een ander: “Als de managers net zo weinig zouden verdienen als de mensen in de thuiszorg, dan zouden er niet zoveel managers zijn”.

De uitzendingen van 26 april van Netwerk en van 27 april 2006 van Rndom Tien waren geheel gewijd aan de crisis over managers in de zorg en het onderwijs en de resultaten van het onderzoek. Aanleiding voor het onderzoek overigens was een eerdere aflevering van Rndom Tien over dit onderwerp. Op deze aflevering in februari 2005 kwamen vele honderden reacties binnen van getergde werknemers.

In de bijlage Wetenschap & Onderwijs van zaterdag 6 mei 2006 van NRC Handelsblad was een reactie te lezen op een eerdere column van Leo Prick in dezelfde krant over managers:

“Natuurlijke vijanden. Managers regelen maar en betuttelen maar, vindt een deel van de leraren. Wie weet het beste wat goed is voor de leerling?” In dit stuk werd eveneens gerefereerd aan het tv-programma van Rndom Tien van 27 april.

Naar aanleiding van de publicatie van het jaarverslag van de Raad van State, verscheen er in De Volkskrant van 28 april 2006 een interview met de vice-president van de Raad, Herman Tjeenk Willink. In NRC Handelsblad van 29 - 30 april 2006 was een resumé van het jaarverslag te lezen onder de kop “De overheid is uit de rails gelopen”.

Ieder jaar presenteert Tjeenk Willink zijn eigen gedachten en beschouwingen bij het jaarverslag en dit jaar was het thema van zijn analyse van politiek en bestuur de “bureaucratisch-bedrijfsmatige” aanpak, die volgens Tjeenk Willink de kern is geworden van het overheidsbestuur.

De nadruk op management en de afstand tot uitvoerders als leraren, politieagenten en verpleegsters “tast de geloofwaardigheid van de democratische rechtsstaat aan”.

Tjeenk Willink: “Wanneer zijn ministers wel aanspreekbaar en wanneer niet? Niet de ambtenaar als manager van processen, maar de ambtenaar die beseft dat hij wordt aangesproken op zijn inhoudelijke professionaliteit”.

12 mei 2006, de Dag van de Verpleging, stond mede in het teken van de versterking van de beroepstrots van verpleegkundigen. In een speciale krant, “Dag van de Verpleging”, een uitgave van AVVV, (Alg. Ver. van Verpleegkundigen en Verzorgenden) met een oplage van 20.000 exemplaren, is het artikel “Beroepstrots maakt zorg veiliger”, te lezen waarin Johan Ursem samenvat: “Als je trots bent op je beroep, durf je te erkennen dat je fouten maakt”. Netwerk besteedde in de uitzending van 28 mei 2006 aandacht

aan een bijeenkomst van de Raad van Hoofdcommissarissen. Zesentwintig politiechefs gaven daarin uiting aan hun zorgen over de Nederlandse samenleving en leverden kritiek op de politiek van de waan van de dag. Het gaat hun om beroepstrots en gerespecteerd worden in hun vak. Een van hen waarschuwde voor “verkleuring van de professionaliteit” en een ander gaf aan dat “spelen met ons vak” nodig is. De politie wil fungeren als bindmiddel in de maatschappij, maar dan heeft zij wel de ruimte nodig. Er zijn te veel regels en er is te weinig leiderschap. In de sessie “Leiding geven aan bezieling” op de conferentie van BeroepsZeer naar BeroepsEer gaf Jaco van Hoorn, districtschef van Politie Hollands Midden al aan dat hij en zijn collega’s vooral door passie en compassie gedreven worden en dat de politie altijd waakzaam en dienstbaar is geweest en opkwam voor mensen in nood. Kortom, politiemans zijn is een vak en doel en middel van het politiewezen mogen niet verward worden. Cijferdrift en het “halen van targets” mogen geen doel op zich worden. Het gaat per slot van rekening om de menselijke maat, de veiligheid in de maatschappij, en niet om het heilig verklaren van regels en cijfers.

De VMHP, de Ver. van Middelbare en Hogere Politie-ambtenaren, afdeling Rotterdam-Rijnmond/Zuid-Holland-Zuid nodigde filosoof Ad Verbrugge uit voor een lezing en discussie over “beroepstrots en kwaliteit in het werk” op 6 juni 2006 op het Hoofdbureau van Politie te Dordrecht.

Voor 19 september 2006 stond in Nijmegen een symposium op de agenda voor bedrijfsartsen over professionaliteit en/in organisaties, waar het o.m. zal gaan over het herkennen van beroepszeer als ziekmakende factor, georganiseerd door de bedrijfsartsenopleiding SGBO (UMC Radboud).

Van beroepsZeer naar beroepEeer

Het straalt ervan af. Beroepseer leeft in heel Nederland. De weerstand is op gang gekomen tegen de treurigheid in een open, democratische samenleving van mensen te moeten horen: “Managers verzieken mijn werkplezier”, “Mijn beroep werd mij afgenomen”, “In de praktijk werd mij het werken onmogelijk gemaakt”. Wie zei ook alweer in de jaren zeventig van de vorige eeuw toen de dreiging van een atoom-oorlog reëel was, dat de wereld eerder ten onder zal gaan aan de bureaucratie dan aan een atoombom? Waarom toch die hardnekkig uitdijende bureaucratie? Zoals Arnold Paalvast in een e-mail constateert: “De vele vazallen van het management fungeren niet alleen als geldverslinders, maar ook als buffers tussen het topmanagement en de mensen op de werkvloer”.

Opgeschreven tijdens de conferentie van 7 april

Conferentiedeelnemers konden een formulier invullen met hun commentaren, opmerkingen en aanbevelingen, of een e-mail sturen naar de Stichting Beroepseer.

Een greep uit de reacties

Een greep uit de reacties:

1. Graag een vervolgbijeenkomst over een jaar.
2. Het vakmanschap in Nederland meer aanzien geven. Wat als gevolg moet hebben dat een ieder trots is op zijn vak/beroep. De mensheid bewust maken dat hun beroep “nobel” is.
3. Als jullie zorgen voor af en toe wat inspiratie, zorg ik ervoor dat ik mijn voornemens van vandaag uitvoer.
4. Verspreid het nieuws. Begin bij CNV/FNV, etc. Maak Nederlandse politici en ambtenaren bewust van deze behoefte in de Nederlandse samenleving.
5. Een hype van beroepseer maken! Via bijvoorbeeld mogelijkheid tot lidmaatschap met een duidelijke begripsomschrijving.
6. Doorgaan!
7. Creëer bewustwording, help zingeving te ontwikkelen. Publiceer over dieper gaande thema’s. Blijf dit soort vrijplaatsen organiseren.
8. Mensen weer laten zien/voelen dat wat ze zelf doen een bijdrage levert.
9. Volhouden, verspreiden van goed-nieuws-verhalen en de dialoog gaande houden met iedereen.
10. De start is gemaakt. Wij moeten met z’n allen zorgen dat we dit verder uitdragen. Dit was prikkelend, maar nu....

11. De vandaag behandelde problematiek meer bekendheid geven.
12. Blijf een luis in de pels van organisaties, bestuurders, maar ook van de professionals zelf.
13. Blijf bij de basis, blijf bij de eenvoud.
14. “Klachten omzetten in verlangens”, d.w.z. voorbij de negatieve verhalen over nadelen; nu met elkaar formuleren waar behoefte aan is.
15. Ik wil graag ambassadeur zijn binnen de politie Rotterdam-Rijnmond.
16. Dat alle professionals in het onderwijs de ruimte hebben en voelen om hun werk beter te doen.
17. Ik wens de Stichting toe dat dit vuurtje zich als een veenbrand verspreidt. Mijn bijdrage: met lef en kwaliteit mijn werk doen en anderen daarin stimuleren.
18. De communicatie herstellen tussen de “professionals” en “het management”.
19. Bespreekbaar maken, ook in de politiek. Over twee jaar weer een conferentie.
20. Deze dag als vliegwiel gebruiken.
21. Een noodzakelijk initiatief dat een vervolg verdient.
22. Moed, volharding, dienstbaarheid.
23. Het uitdragen van het gedachtengoed, zoals verwoord door minister Veerman, en het stoppen van het proces zoals verwoord door Ad Verbrugge.
24. Bevordering van een meer idealistische werkhouding.
25. Management vanuit professie, leiding vanuit passie, passie vanuit je hart.
26. Creatief omgaan met regels.
27. Ga hiermee door en probeer dit bij het openbaar bestuur aan te kaarten; publiceer en houd bijeenkomsten.
28. Je kunt beter een keer vergiffenis vragen dan tien keer toestemming.

Per e-mail gestuurd naar de Stichting Beroepseer:

- “Alles lijkt tegenwoordig alleen nog maar gericht te zijn op de economie. Op winst. Op de markt. Het is het failliet van de samenleving”. Woorden per e-mail van Alex Verburg, auteur van de roman “En najagen van wind” (De Arbeiderspers, 2004) waarin de managerscultuur en het jachtige bestaan aan de kaak worden gesteld. De titel is ontleend aan een zin uit het bijbelboek Prediker: “Alles is ijdelheid en najagen van wind”.
- Verburg in het Noord-Hollands Dagblad van 1 juli 2004: “Er is zoveel verdriet in Nederland. Je moest de reacties eens lezen die ik op mijn site binnenkrijg - terwijl het boek nog maar net uit is... In het onderwijs, in de gezondheidszorg, op

universiteiten, het is overal prijs”.

- “...Als je mensen het plezier in hun werk ontnemt, worden ze ziek, en wie houd je dan over? De mensen die het allemaal niets uitmaakt, de jaknikkers, de meelopers, de middelmaat. En die middelmaat wordt vervolgens de norm. En zo zakken we steeds verder af in dit land. Het wordt steeds platter, ordinairder en dommer”.
- Gelukkig komt er tegenwind, zoals Pieter Oudenaarden van de Vakcentrale van het CNV schreef:
“Ik ben projectleider van het bestuursproject ‘Plezier in je werk’ waarbij we in gesprek met de leden en de samenleving na willen denken over de vraag hoe het komt dat mensen plezier in het werk nogal eens kwijt raken en wat we daaraan kunnen doen. Dit alles vanuit het CNV gedachtegoed dat de mens in eerste instantie persoonlijk verantwoordelijk is voor het eigen werkplezier”.
- R. van Meeteren schreef: “De conferentie vond ik bijzonder. Ik wist niet dat beroepszeer zo manifest en wijd verspreid was. Zelf heb ik als schoolleider behoorlijk veel rond onderwijs ‘gedaan’. Gesprekken met het ministerie, met de inspectie van het onderwijs gehad over deregulering en autonomie. Meegedaan met de aftrap van ‘Koers VO’. Ambtenaren op mijn school gehad die van de ene verbazing in de andere vielen over de effecten van hun eigen regels. Een cursusmiddag gegeven voor jonge ambtenaren van OCW (die nog niet ingekapseld waren...dachten ze) over centrale regelgeving en de uitvoeringsellende. Weet nog dat Tineke Netelenbos (nota bene van mijn ‘eigen partij’) mij vertelde dat ze het gezeur van het onderwijs behoorlijk zat was”.
- B. Flierman: “Afgelopen vrijdag was ik in Den Haag getuige van het startschot van de Stichting Beroepseer. Ik vond het erg inspirerend en was blij mij te kunnen herkennen in de worsteling van zoveel andere collegae-professionals. Een opdracht is dat we er met zijn allen in slagen concrete voorstellen te formuleren om organisaties, van welke vorm of aard dan ook, weer leefbaar te maken. En dat we helder kunnen betogen waarom dat voor iedereen goed is, waarbij m.i. ook economische argumenten een plek moeten krijgen. Dat is tot nu toe onderbelicht gebleven, maar als we in Nederland vakmanschap, toewijding, authenticiteit en creativiteit als pijlers voor onze strategische concurrentiepositie gaan beschouwen, zullen we een onverslaanbare positie op de wereldmarkt (kunnen) verwerven. Dit alles met gevoel voor realiteit en de menselijke maat. Verder dat we het verantwoordelijkheidsgevoel en het kritisch vermogen van de Nederlandse manager en bestuurder weer

manifest maken, en dat we leren luisteren naar de mensen die ervaringsdeskundige pur sang zijn. Dat zijn, vrijwel zonder uitzondering, is mijn ervaring, de professionals en hun klanten... Met liefde wil ik mijn schouders zetten onder deze beweging”.

- Prof. mr. Tom Schalken, emeritus hoogleraar en vroeger werkzaam als advocaat-generaal bij het Hof Amsterdam: “...Ik wilde nog attenderen op mijn afscheidsoratie aan de VU, 15 december 2005, waarin ik eveneens het virus van de verdwijnende beroepseer (de professionaliteit, de magistratelijkheid) binnen het Openbaar Ministerie aan de

In de aula van het Mondriaan College

foto: Roland Pierik

kaar heb gesteld, omdat zich daar exact dezelfde ontwikkeling heeft voorgedaan, en nu ook de rechtspraak bedreigt. Vijftien jaar geleden heb ik daar al voor gewaarschuwd (zie mijn bundel columns, ‘De mythe van het gezag’, 1995). Mijn afscheidsoratie is in bewerkte vorm verschenen in het Nederlands Juristenblad van 13 januari 2006 onder de titel ‘De jurist en de kunstenaar: waartoe verschillen in denkstijlen kunnen leiden.’”

Beweging beroepseer over partijpolitieke grenzen heen

Beroepseer tilt zich over partijpolitieke grenzen heen en is in feite al een jaar een beweging: erkenning voor het beroep, voor vakmanschap in organisatie en bedrijf. Mensen willen weer trots zijn op hun werk en zich niet een ding voelen dat bestuurd wordt door ongrijpbare machten. Denk hierbij eens aan het oude volksverhaal over de tovenaarsleerling. In diverse variaties komt

dit verhaal voor, overal ter wereld, en de kern is dat de mens dingen uitvindt en maakt die vroeg of laat zijn macht te boven gaan en zich tegen hem keren: structuren, modellen, systemen, theorieën. Op een gegeven moment gaan ze het overnemen en een eigen leven leiden. De mens wordt erdoor overmeesterd en gehoorzaamt aan een naamloze autoriteit, de bureaucratie met zijn vele gezichten en maskers. Voor je er erg in hebt, ontstaat er een volgzaam groepsgevoel waarin niemand meer zijn mond durft open te doen, de perfecte kiem voor totalitaire samenlevingen. En groepsgevoel moet niet verward worden met teamgeest, saamhorigheid en met elkaar de schouders eronder zetten. Michael Gorbatsjov gaf enkele jaren geleden tijdens een bezoek aan Duitsland een waarschuwing. Ongemerkt, zei hij, wordt in het Westen gebouwd aan een systeem als dat van de Sovjet-Unie, waar wij juist vanaf wilden. Jullie krijgen dat straks hier: tot in alle uithoeken apparatsjiks met fanatieke verzameldrift, regeldrift, controledrift, overal beslag op leggend, constant in de weer de medemens te beletten spontaan, creatief, vaardig en waar nodig improviserend, het werk goed te doen.

Hoe verontrustend is het keer op keer te horen, van een leraar bijvoorbeeld, dat hij op vergaderingen zijn... ”mond niet meer opendoet, omdat het geen zin heeft”, of van een bibliothecaris, diep ongelukkig met de doorgevoerde veranderingen in zijn bibliotheek: ”Ik heb niets in te brengen op mijn werk”. Een echte vakman met ervaring... heeft niets in te brengen. Gezegd in april 2006.

Een modern vervolg op het tovenaarsleerling-verhaal zijn de verhalen over cyborgs in de science fiction literatuur. De cyborg is half mens/half machine, opgesloten in zijn eigen doodlopende systeem, onbeheerste macht uitoefenend over de mens in een bestaan zonder inhoud, geestelijk bankroet, geen benul meer hebbend van waar het eigenlijk om gaat in het leven. Het gaat om de mens. Om eer leggen in je werk. De conferentie toonde dat men niet alleen staat met zijn beroepszeer. Er is een beweging op gang gekomen, van beroepseer, kwaliteit en arbeidsvreugde, van werken met moed en vertrouwen. Geestverwanten genoeg. Zoals die vrouw, gezien op het HS station van Den Haag op 2 mei met de button van Beroeps(z)eer op haar tas gespeld....

mei 2006

Mission Statement

Stichting Beroepseer

Renaissance beroepseer noodzakelijk!

In Nederland is al decennia lang sprake van een enorme gering-schatting van de deskundigheid op de werkvloer. In toenemende mate is gaan gelden dat functies hoger worden gewaardeerd naarmate deze daarvan verder afstaan. De kennis, motivatie en ervaring van de werknemers die het 'echte werk' doen worden ondergewaardeerd en onderbenut. Dit heeft tot kaalslag en beroepszeer geleid. Dit is met name het geval in (semi)publieke sectoren op de gebieden als veiligheid, onderwijs, zorg, welzijn en beleid. Het respect voor en zelfrespect van werknemers is ondermijnd door een bombardement van permanente reorganisaties, schaalvergrotingen en regels. Dat uit zich aan de kant van de dienstverleners in demotivatie, matige prestaties en een groot verloop. En aan de kant van de gebruikers in teleurstelling en agressie. En vervolgens in de voorspelbare roep om de klant tot koning te kronen. Dat zal de problemen echter niet voldoende oplossen. Beroepen en sectoren die blootgesteld zijn aan de harde tucht van de markt leveren lang niet altijd meer kwaliteit. Er lijkt sprake van een meer algemeen cultureel probleem. Immers, beroepsgroepen die vanouds een hoog beroepsethos hadden, als notarissen en accountants, lijken ook steeds meer in verwarring te verkeren. Deze culturele kaalslag heeft grote gevolgen gehad. Niet alleen de (semi)publieke, maar ook de vrije marktsector is in toenemende mate daaronder gaan lijden. Geen wonder dat Nederland de laatste jaren fors gezakt is op internationale ranglijsten. Of het nu gaat om concurrerend vermogen, de aanwezigheid van corruptie of het vertrouwen in de overheid. Meer geld alleen zal dit probleem niet verhelpen. Het is de hoogste tijd voor een renaissance van beroepseer en beroepstrots op verschillende fronten. De verwaarlozing daarvan is Nederland steeds meer opgebroken. Eergevoel betekent dat iemand ernaar streeft kwaliteit te leveren en daarin ook door anderen te worden erkend. Daarbij stelt iemand hoge eisen aan zijn eigen doen en laten, om in de ogen van zichzelf en anderen iets voor te stellen. Het gaat om hoge eisen die zijn geworteld in zelfrespect en beroepstrots. Professionals moet weer voluit de kans gegeven worden en de kans grijpen hun persoon te verbinden met hun vak, zodat ze "naar eer en geweten" kunnen werken. Intellectueel, cultureel en moreel kapitaal doen er in de moderne tijd steeds meer toe. Wanneer werknemers leren te

ondernemen met hun talenten, hun ideeën kunnen ventileren in een omgeving waar er aandachtig wordt geluisterd komen hoge ambities vrij. Dan willen zij ook worden aangesproken op de realisering daarvan en ontstaat er synergie.

Om dit mogelijk te maken moet er veel veranderen. Laten managers zich als dienstbare leiders opstellen. Laten we de deugdzame cirkel van kwaliteit en arbeidsvreugde weer herontdekken. Laten de professionals de moed hebben weer op te komen voor wat hen bezielt. Laten we verzwakte beroepsgroepen aanmoedigen te kiezen voor kwaliteit en beroepseer, en deze zo van binnenuit weerbaar te maken. Laten we met elkaar praten over wat beter en anders kan, wat onze verlangens zijn en elkaar stimuleren die te realiseren.

En laten we in Nederland opruiming houden in het enorme arsenaal aan demotiverend "gereedschap": het steeds weer opnieuw openlijk twijfelen aan de arbeidsmoraal, kwaliteit van arbeid uitsluitend af te meten aan doelmatigheid, permanente reorganisaties, politieke stelselwijzigingen zonder medezeggenschap of betrokkenheid van de professionals, vermenigvuldigen van regels, procedures en formulieren die ten koste gaan van de tijd die aan het echte werk kan worden besteed, uitdijning van de lagen van duurbetaalde managers, coördinatoren en bestuurders, het streven naar zoveel mogelijk "gelijkgeschakelde werknemers", gebrek aan wederzijds respect en vertrouwen.

Deze beschreven ommekeer kan alleen slagen wanneer politici, bestuurders, managers, professionals het lef hebben de renaissance van beroepseer en beroepstrots tot topprioriteit van Nederland te maken.

Wilt u de Mission Statement ondertekenen? Ga naar www.beroepseer.nl

De Conferentie Van BeroepsZeer naar BeroepsEer van 7 april 2006 te Den Haag werd georganiseerd door de Stichting Beroepseer.

Initiatiefnemers van de Stichting Beroepseer zijn: Alexandrien van der Burgt-Franken (Van Ede & Partners) en Thijs Jansen (tijdschrift Christen Democratische Verkenningen).

Comité van Aanbeveling van de Stichting Beroepseer: Peter Holland (KNMG), Agnes Jongerius (FNV), Marian Kaljouw (AVVV), Aad Meijboom (Hoofd-commissarissen Politie), René Paas (CNV), Bernard Wientjes (VNO-NCW) en Herman Wijffels (SER).

De conferentie werd mede mogelijk gemaakt door: Van Ede & Partners, Berenschot, GITP, SIOO, Twijnstra & Gudde, Ministerie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Ministerie van Economische Zaken, Ministerie van Financiën, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De organisatie van de Conferentie was in handen van Stichting Echte Welvaart en JBace Communicatie en Evenementenorganisatie.

Tekst: Alexandra Gabrielli, met dank aan Jan Prij en Jacqueline de Vreese.
Fotografie: Roland Pierik. www.rolandpierik.nl

Stichting Beroepseer
Tapijtweg 2 , 2597 KH Den Haag
Info@beroepseer.nl
www.beroepseer.nl

Dr. C.P. (Cees) Veerman (geb. 1949) studeerde na de HBS-B economie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Doctoraal in 1973. In 1983 promoveerde hij aan de Landbouwniversiteit van Wageningen op het proefschrift "Grond en grondprijzen".

Van 1971-1976 leraar economie en bedrijfseconomie aan een scholengemeenschap.

Tot 1989 wetenschappelijk medewerker, hoofdmedewerker en universitair hoofddocent economie, kennis en wetenschapsleer, onderzoeksmethodologie aan resp. de Interfaculteit Bedrijfskunde te Delft, later Rotterdam en de faculteit Bedrijfskunde van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Sinds 1989 was Veerman bijzonder hoogleraar Agrarische bedrijfseconomie en -sociologie aan de Katholieke Universiteit Brabant.

Van 1990-1997 bijzonder hoogleraar Agribusiness aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Sinds 1997 voorzitter van de Raad van Bestuur Wageningen Universiteit en Researchcentrum.

Naast een aantal commissariaten en voorzitterschappen van diverse land- en tuinbouwinstellingen was hij voor het CDA van 1973 tot 1980 lid van de gemeenteraad van Nieuw-Beijerland en van 1986-1991 lid van de gemeenteraad van Korendijk.

In 2002 werd Veerman benoemd tot minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in het Kabinet-Balkenende en in 2003 minister van LNV in het Kabinet-Balkenende II.

foto: Alexandra Gabrielli

Een verantwoordelijk mens is zijn vrijheid waard

Gesprek met minister C. Veerman

Door Alexandra Gabrielli

"Een verantwoordelijk mens is zijn vrijheid waard", zei minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit C. Veerman op de conferentie 'Van BeroepsZeer naar BeroepsEer' in april 2006 in Den Haag waar ruim driehonderd mensen in de aula van het Mondriaan College samengedromd stonden.

Als een schot in de roos troffen de woorden doel. Ze vlogen recht in het hart van de toehoorders. Een wapenspreuk was geboren, gereed voor gebruik door al die mensen die bij de uitoefening van hun beroep in toenemende mate gehinderd worden dat op een verantwoorde manier te doen. Met de spreuk valt een bres te slaan in de benauwende werksfeer. Veerman wil daarvoor in de plaats een royale samenleving, zonder angstvalligheid en buitensporige regulering.

Verantwoordelijkheid moet je leren

Ik vraag minister Veerman of hij zich zijn speech, uitgesproken op de conferentie nog herinnert. Veerman: "Ik stond daar met mijn geschreven speech in de hand om hem voor te lezen. Maar ik voelde dat dit niet het moment was, noch de manier waarop ik het zo moest doen. Ik besloot recht uit het hart te spreken, met de denkbeelden van de speech in mijn achterhoofd.

We zitten steeds maar elkaar de maat te nemen en te kijken of we elkaar wel aan de regeltjes houden. Een algemene verkramping is daarvan het gevolg.

We hebben sinds de brand in Volendam en de explosie in Enschede heel veel regels over ons heen gekregen. De voorschriften voor de brandweer en voor gemeentelijk toezicht zijn veranderd. Ze grenzen aan het ongelooflijke. Dat betekent dat steeds meer mensen zich moeten gaan bezighouden met de controle op de naleving van de regels. Mensen die de regels moeten naleven voelen zich steeds meer beperkt in hun functioneren en het vormgeven aan hun eigen professionaliteit. Dat haalt de verantwoordelijkheid bij de mensen weg, ze worden minder geïnteresseerd en halen de schouders op: nou ja ik weet niet waarom het moet hoor. De mensen worden cynisch of onverschillig. Je krijgt een mentaliteit van: voor mij is het van negen tot vijf werken en meer niet.

Op mijn 22ste jaar kreeg ik van de directeur van de school waar ik leraar was het verzoek een toneelstuk te regisseren. Ik had vroeger in een stuk gespeeld, samen met Ina Brouwer die later

Tweede Kamerlid voor de CPN werd. De directeur vroeg me of ik buiten schooltijd kon repeteren. Dat vond ik wel leuk. Het commentaar van oudere collega's was onmiddellijk dat ik een uitslover was. Uitslover? Kom op, ik vond het leuk en ik deed het gewoon. Uit mijn eigen schooljaren herinner ik me nog dat leraren na schooltijd zwakke leerlingen bijwerkten omdat ze zich verantwoordelijk voelden voor hen. Het was allemaal wat losser. Maar in de afgelopen decennia is alles strak geregeld. Er moet zoveel uur les gegeven worden in een vak, hier zijn de leerdoelen en daar zijn de leermiddelen, en dan heb je nog de targets. We testen leerlingen om te kijken naar wat voor school ze moeten gaan, maar als ik de uitslag van mijn eigen test had opgevolgd zat ik hier nu niet".

Veerman schetste op de conferentie een beeld van een maatschappij waarin de mens vervreemd van zijn werk, ontleend aan de film *Modern Times* van Charlie Chaplin: "Als we zo doorgaan krijg je een maatschappij waarin de ene helft van de mensen de andere helft controleert. Maar we hebben nu juist het meest geperfectioneerde controlesysteem zien ondergaan in 1989, in Oost-Duitsland, waar mensen geheim agent waren om elkaar in de gaten te houden. Het was niet alleen een onaangename samenleving, maar de levensstandaard was ook nog belabberd. Als je iets wilde kopen moest je soms een jaar wachten. Het blijkt dat een ongeïnteresseerde samenleving mensen oplevert die hun verantwoordelijkheid uit de weg gaan om de eenvoudige reden dat ze niet weten hoe ze daar mee moeten omgaan. Verantwoordelijkheid moet je leren dragen en

dat moet in de opvoeding worden bijgebracht. Ook al wil je verantwoordelijkheid accepteren, dan moet je het nog leren dragen. Je kunt niet zeggen: ik doe dat wel even.

Ik heb me vroeger verbaasd over de vrije opvoeding van de jaren zestig van de vorige eeuw. Iemand vertelde me eens na het volgen van de opvoedmethode van Spock dat hij met zijn kinderen niet meer in een restaurant kon gaan eten omdat ze de biefstukken van andermans bord aten. Dat is natuurlijk plastisch uitgedrukt. Maar je vrij maken, je vrij ontwikkelen en je eigen leven vormen, daar geloof ik niet zo in. Er zijn patronen waarin je je vormt en waarin je bewegingsruimte moet krijgen om daarin je eigen weg te zoeken. Er is een patroon, afgeschermd door waarden, normen en wetten. Vooral ook door ongeschreven wetten, wat je noemt burgermansfatsoen. Je zegt dan ‘zoiets doe je niet’.

De discussie destijds over de vrijheid van meningsuiting leek te onttaarden in maar zeggen wat je voor de mond kwam. Maar er is natuurlijk een ongeschreven wet van het gewone burgermansfatsoen dat je sommige dingen niet doet en niet zegt. Hebben wij het recht om te krenken? Als je alles zegt wat je wilt, krijg je een onhoudbare samenleving. Het fundamentele recht van vrijheid van meningsuiting is van een andere orde, want niet alles wat je wilt zeggen kun je ook zeggen. Maar je moet wel in beginsel alles wat je wilt zeggen, kunnen zeggen.

Daar komt trouwens ook nog wat anders bij kijken, namelijk proportionaliteit. Is wat ik zeg en naar voren breng in overeenstemming met wat ik wil bereiken? Als ik nu ergens een heleboel herrie over maak, correspondeert dat dan met het doel dat ik voor ogen heb, of het resultaat dat ik wil bereiken? Maar ja, als je gepeperde uitspraken doet en veel gevoel voor publiciteit hebt, dan kom je natuurlijk wel in de belangstelling te staan. Nou, daar heb ik een hele grote hekel aan”.

“Wij doen hier goed in stilte”

Het is een feit, we hebben over u en uw departement in de afgelopen regeringsperiode niet veel gehoord.

“Ja, dat klopt. Dat heeft te maken met wat ik net zei. En als ik dan eens wat zeg, dan is het weer verkeerd”.

Is dat een reden om dan maar helemaal niets meer te zeggen?

“Nee, kijk. Het politieke vak verschaft je geen podium om alles wat je naar eer en geweten waar en waardevol vindt en waar je goede redenen voor hebt, hardop te zeggen. Als je dat doet kom je in conflict met afspraken die je hebt gemaakt en met mensen die een andere opvatting hebben en met wie je toch moet

samenwerken om iets te bereiken in de samenleving. Ik kom uit de wetenschappelijke wereld en daar is het hoogste goed dat wat je onderzocht, gevonden of ontdekt hebt, kan documenteren. Zo draag je een steentje bij aan het bouwwerk van de kennis. In de politiek is het anders. Daar gaat het om belangen. Daar gaat het niet om de waarheid met een grote W. Daar gaat het om met elkaar gestalte te geven aan belangen en het afwegen van belangen. Dat is een heel andere wereld. Dat maakt mij voorzichtig.

Ik ben lang niet altijd zo zeker van mijn zaak dat ik precies weet hoe het zit, omdat je vanuit de wetenschap hebt geleerd twijfels te hebben en terughoudend te zijn. In de politiek wordt van je verwacht dat je duidelijk bent en pontificaal zegt of het zus of zo zit. Je moet immers proberen je zin te krijgen, je moet het belang van anderen overstijgen. In de wetenschap gaat het niet om je zin krijgen, daarin gaat het om iets bloot leggen. Daarom voel ik me niet zo happy als er van me verwacht wordt dat ik maar wat ga roepen. Mensen die maar wat roepen en denken: misschien leidt het tot iets, zijn er al genoeg. Een voorbeeld. In het weekeind van 19 augustus kondigde ik een exportverbod af voor schapen, op hele goede gronden vanwege de blauwtongziekte. Dat leverde van de kant van bepaalde mensen ongenanceerde en boude uitspraken op die door de pers werden overgenomen. Men vond het verbod overdreven. Amper twee dagen later blijkt het besluit heel verstandig te zijn geweest. We hebben van de vorige crisis natuurlijk geleerd welke aanpak de beste is. Maar ik zal wel nooit wennen aan zulk heftig taalgebruik. Soms bekruipt me wel de neiging met dezelfde wapens ertegen in te gaan, maar dat moet eigenlijk niet. Daarom ben ik niet zo veel in de publiciteit, ik ben politiek niet zo geprofileerd. Ik zeg altijd maar: wij doen hier goed in stilte”.

In stilte.

Ik hoor het goed, en word er zelf even stil van. Wat weten wij eigenlijk over Veerman en zijn departement? Wat heeft hij gedaan voor boeren, vissers, tuinders, voedselproducten, de veehouderij de natuur, de samenleving? Hebben we iets gemist? Is er goed nieuws?

Als je je oor te luisteren legt, hoor je van boeren veel waardering voor Veerman als Landbouwminister, hij schijnt ertoe te doen bij zijn Europese collega’s. Zijn kennis van zaken valt op, hij is in staat een verschil te maken.

In Veerman huist een boeiende, niet alledaagse combinatie, de wetenschapper en de ondernemer.

Veel mensen hadden vast graag meer gehoord over zijn eigen initiatieven en die van mensen uit de samenleving die volgens

Veerman in toenemende mate en in de volle breedte genomen worden.

Een paar voorbeelden waarbij zijn departement een rol speelde in het verbinden van belangen zijn het maatschappelijk debat over de intensieve veehouderij, de strategische dialoog over voedselkwaliteit en het instellen van het Forum Welzijn Gezelschapsdieren.

Helaas hebben we zulk nieuws van de minister en zijn departement grotendeels moeten ontberen in landelijke dagbladen en werd het overstemd door ander voorpaginanieuws. In augustus kwam Veerman op de voorpagina van NRC Handelsblad vanwege rijden met de dienstauto voor privé-gebruik. En vorig jaar, ook in augustus, kwam hij in het nieuws vanwege EU-subsidies, zijn boerderij in Frankrijk en het wel of niet openbaar maken van een lijst met gesubsidieerde boerenbedrijven. Tussendoor hoorden we nog van Veerman vanwege een opmerking in een krant over invoering van de nieuwe ziektekostenverzekering. De weigering een lijst van ritten met de dienstauto aan NRC-Handelsblad ter inzage te geven, mondde uit in een procedure tot aan de Raad van State met de uitspraak dat een deel van de lijst geopenbaard moest worden. We kunnen nu zeven bladzijden van deze ritten-administratie op de website van NRC-Handelsblad met eigen ogen bekijken.

Zullen we het nog hebben over de NRC-ritten-affaire?

“Ik vond het beneden de maat, zeker voor een kwaliteitskrant. Verleden jaar waren een paar dingen fout gegaan met mijn bedrijf in Frankrijk, maar dat was niet opzettelijk. Ik had moeten verifiëren en dat heb ik niet gedaan. Soit. Toen ging men verder zoeken en vragen: zijn er nog meer regels waaraan Veerman zich niet houdt? De vraag kwam naar welke bestemmingen wij rijden met de auto. Wij hebben daarop gereageerd, vanuit het oogpunt van privacy-gevoelige informatie, met een verwijzing naar de rechter. Hij moest daarover maar een beslissing nemen. Uiteindelijk kwam deze zaak bij het hoogste beroepsorgaan, de Raad van State. Conform de uitspraak van de laatste hebben wij gehandeld. Als er dan wordt gezegd dat wij zaken onder de pet willen houden, dan is dat niet waar. Iedereen mag zien waar ik geweest ben, maar ik heb ook rekening te houden met anderen. Je kan precedenten scheppen. Het heeft er alle schijn van dat ‘Veerman op de knieën moest’. Er werd op de man gespeeld. Heel jammer, het had niet veel met mijn werk te maken. Iemand heeft eens gezegd dat men uit was op mijn scalp, en in een hoofdredactioneel commentaar in een krant stond vorig jaar geschreven dat de vette koppen over Veerman nog zullen komen.

Aan de ene kant moet je je strikt aan de regels houden, maar als

je dat doet kan er onrecht gebeuren. Over ‘Regels zijn regels’ hadden veel mensen een wat royalere opvatting bij het debat over Ayaan Hirsi Ali. Terecht of onterecht, maar daar ging het debat over”.

De WOB-procedure tussen journalist en minister lijkt te zijn uitgemond in een prestigekwestie. De Wet Openbaarheid van Bestuur is een instrument voor burgers om overheidsdocumenten te bemachtigen, waarvan voornamelijk journalisten gebruik maken. Met de WOB kunnen we een blik in de keuken van de overheid werpen.

Controleren van de macht is uiteraard noodzakelijk, kritiek uiten is prima. Maar je onderscheidingsvermogen gebruiken is ook van belang. Het gevaar bestaat dat bij gebrek aan onderscheid tussen hoofd- en bijzaken straks geen enkel ervaren mens meer een openbaar ambt wil bekleden, maar wel de incompetenten, overambitieuze lieden die dol zijn op heisa, herrie en schijnwerpers. Of we krijgen bestuurders die angstig nagelbijtend hun tijd besteden aan het afwegen of iets wel of niet kan of mag.

Een goede leider geeft de ruimte

Over nu naar leiderschap en functioneren van de samenleving.

Wat is er nodig volgens u?

“Er is een groot verschil tussen leiderschap en ondernemerschap aan de ene kant en management en beheersing aan de andere kant. Ik heb zelf twintig jaar gewerkt bij een managementopleiding, de Bedrijfskunde faculteit in Rotterdam. Daar stond steeds centraal dat wij bedrijfsprocessen tot in de finesses proberen te beheersen. Dat is het ideaal van Frederick Taylor, die precies over elke handeling de maat nam, de tijd opnam en dan ging uitrekenen of het nog niet wat sneller kon om de efficiëntie te verhogen. Dat heeft geleid tot een hoge mate van productiviteit, en we kunnen nu een auto maken in een fractie van de tijd die we in 1930 nodig hadden. Maar, dat had voor de mensen wel een betekenis. Ze voelen zich opgejaagd, ze worden op de vingers gekeken en dat leidt ertoe dat mensen zich ook strikt volgens de regels gaan gedragen. Dat maakt van mensen een beetje marionetten, een beetje robots.

Terwijl, wat leiderschap betreft, je juist een beroep zou moeten doen op menselijke capaciteiten van eigen initiatief en eigen verantwoordelijkheid. Maar, deze dingen moeten je geleerd worden, ze zijn niet aangeboren. Je moet geleidelijk aan mensen ruimte durven geven. Ga dit eens doen en kijk eens of het wil lukken. Dat betekent dat je vertrouwen hebt in mensen en dat je dat vertrouwen ook geeft. Als je het vertrouwen niet geeft, krijg je ook het vertrouwen niet terug. Dus het is niet zo van: je moet dat

doen en ik hou je in de gaten en als je het niet doet, vlieg je eruit. Nee, je krijgt van mij de ruimte. Dat doe ik op het departement ook, de mensen krijgen van mij de ruimte.

In Wageningen heb ik de universiteit tijdens een heel roerige periode geleid. Ik gaf daar ruimte aan collega's, directeuren en aan mensen met initiatieven. Ik was ontvankelijk voor initiatieven en zei altijd: kom laten we het uitproberen. Ik zeg niet 'laat maar waaien', of 'zoek het zelf maar uit', of 'ik hoor het wel'. Je moet coachen en mensen die ergens verantwoordelijk voor zijn geleidelijk aan steeds meer de ruimte geven zodat ze in het werk kunnen groeien en voor hun eigen zaken staan. Dat geeft bevrediging en dan kijk je niet op een uur meer of minder. Als je weet dat je werk wordt gewaardeerd, en als je de mogelijkheid hebt in je werk iets van je eigen ontwikkeling te laten zien en waar te maken, krijg je arbeidsvreugde. Ieder mens wil uiteindelijk erkenning van zijn menszijn en het gevoel hebben ertoe te doen en wil niet een nummer zijn, een toevallige passant. Je wilt van betekenis zijn binnen een organisatie. Erkenning moet niet alleen blijken op het moment waarop je met pensioen gaat en er een obligate toespraak wordt gehouden en cadeaus gegeven, het moet elke dag blijken.

De leiding moet durven loslaten en het grootste probleem van managers is dat ze dat niet durven. Leiders durven wel los te laten. Natuurlijk weet ik dat aan de voet van de organisatie taken moeten worden uitgevoerd, daar kan niet eeuwig de ruimte bestaan om te discussiëren. Als je in de horeca werkt bijvoorbeeld, dan moeten de biertjes getapt en netjes geserveerd worden en dan kun je niet zeggen: vandaag had ik gedacht de glazen half vol te doen, want dat levert meer geld op. Dat gaat natuurlijk niet. En de gewone soldaten in een leger moeten niet als er een oorlog gaande is, mee discussiëren over de strategie. Hoe hoger je in een organisatie komt, des te groter de ruimte om vrijheid te geven. Maar je kunt ook aan de voet van de organisatie heel veel ruimte kwijt en gebruik maken van inzichten van de werkvloer. Ik ben altijd heel gevoelig voor wat er uit de praktijk naar me toe komt.

We zijn hier in Den Haag gewend om te denken dat we de wereld kunnen besturen. Natuurlijk is dat niet zo. De wereld krijgt vorm door al die mensen die als mieren door elkaar heen lopen, proberend hun plekje in het leven te vinden. Als bestuurders moeten wij daar een beetje leiding aan geven en er een beetje orde in brengen. Maar niet meer dan dat. We moeten ervoor zorgen dat er geen uitwassen zijn die de boel dreigen te destabiliseren, want die moeten met harde hand worden aangepakt.

Sta toch eens een beetje ontspannen in een organisatie en als er mensen zijn die zich er met een jantje-van-leiden van afmaken, dan grijp je ze in hun nekvel en zeg je dat ze nog een

kans krijgen of anders maar weg gaan.

Er is een cultuur van de angst die door veel bedrijven en organisaties heen trekt. Er is een vorm van beklemming en krampachtigheid waarin we elkaar gevangen houden.

Als mensen bij mij komen, leef ik mee met hun situatie. Ik zeg niet tegen boeren: jullie moeten veranderen. Zo worden ze niet in hun waarde aangesproken. Als je mensen in hun waarde, in de erkenning van hun bestaan, aanspreekt en zegt: u doet ertoe, u bent er, maar de omstandigheden zijn veranderd en ik kan u helpen met duidelijk maken dat u er goed aan doet een andere koers in te slaan, ben je partner van hen geworden en geen tegenstrever.

Ik vind dat je in de samenleving moet zoeken naar verbinding en dat is het sleutelwoord waarmee ik heb geprobeerd te werken in de afgelopen vierenhalf jaar. Verbinding tussen mensen en tussen belangen van mensen.

Ik wil de inhoudelijke discussie en de argumentatie, en met een zekere wijsheid en begrip met de ander samenwerken, in het besef dat je ook moet brengen en niet alleen halen. Er zijn genoeg mensen in de politiek die alleen halen en nooit brengen. Maar dat red je niet. Een handelaar heeft eens tegen mij gezegd dat de kern van handel gunnen is. Dus niet halen en zorgen dat je zoveel mogelijk binnenhaalt. Handel is gunnen. Dat is heel wezenlijk. Het betekent dat je niet de laatste cent uit iemand wringt. Als je een relatie wilt opbouwen en een verbinding wilt maken moet je uitgaan van, om het eens deftig te zeggen, de heelheid van de ander. Je moet in redelijkheid en wijsheid ook de belangen van de ander in aanmerking nemen. Harry ter Heide, een vakbondsonderhandelaar en later hoogleraar, heeft eens tegen me gezegd: een slechte onderhandelaar kenmerkt zich door zich niet te kunnen verplaatsen in de ander. Bij het onderhandelen moet je je altijd kunnen voorstellen hoe de ander zijn belang naar voren brengt en hoe hij dat wil dienen. Als je daar geen begrip voor hebt en daar niet voor open staat, bereik je ook niets. Handel is halen en brengen, laten en trachten te verwerven”.

Laat mensen hun eigen kracht ontwikkelen

Op de conferentie zei u: “In plaats van dat de pakkans bepaalt wat ik doe en laat, is het beter een goed geweten te hebben en te luisteren naar de stille stem van het hart....”

“Zo is dat. Als je de pakkans als criterium neemt, dan zeg je dus: alles is toegestaan wat niet verboden is en waar ik niet op gepakt word. Mijn ruimte wordt dus bepaald door het vermogen van de staat of van anderen om mij in de kraag te vatten. Daar-

binnen is alles toegestaan. Dat betekent dat het eigen morele besef, of afwegingskader, helemaal terzijde kan worden geschoven, want daarbinnen is alles toch mogelijk. Als ik nou maar niet gepakt word...”

Maar zo zit de hele maatschappij in elkaar, elkaar te slim af willen zijn...

“Ja precies, maar dat is niet goed. Er is een reden om daartegen te strijden. Je bent mens en dat betekent dat je begiftigd bent met verstand en verantwoordelijkheid voor jezelf en voor elkaar. Je kunt niet zeggen dat alles is toegestaan wat niet is verboden en daar nog een schepje bovenop doen: al is het verboden, als ik niet gepakt word is het ook nog toegestaan. Wat is dat nu voor een samenleving? Dat is de wet van de jungle. Er blijft te allen tijde die stille stem van het hart als belangrijkste richtsnoer. ‘Dat kun je niet maken’, zeggen we tegen elkaar. En waarom dan niet? Dat kun je niet altijd precies aangeven, maar je voelt dat er grenzen zijn aan het aanvaardbare. Er is een spanning. Doe ik iets omdat ik het vervelend vind als het mij zou overkomen of doe ik het omdat ik uit innerlijke overtuiging vind dat het niet hoort? Dat laatste moet je leren in de opvoeding, dat is niet aangeboren. De samenleving leert het je trouwens ook wel met tikken op de neus. Dat is ook prima. In een organisatie moet je ook durven zeggen: zo doen we dat niet hier”.

Veerman ziet de samenleving een andere kant opgaan dan hij wenselijk vindt. Hij wil bestuurlijke rust, wijsheid en kalmte, en tegelijkertijd leiderschap en duidelijkheid. Wat hij ziet is steeds strakker inkaderen, steeds meer regels en minder verantwoordelijkheid in bedrijven en organisaties.

“Dat is de Amerikaanse manier van zakendoen. Het gaat om de korte termijn, het voldoen aan je criteria en het halen van de targets. De dwangmatige meetbaarheid van prestaties daar nog aan toegevoegd.

Toen ik leraar was, bemoeide de rector zich met het feit ik zoveel vieren uitdeelde en hij zei: dat kan toch niet Cees? Ik zei: dat kan wel, want ik kan wel zessen neerzetten, dat is zo gebeurd, maar daar zijn de leerlingen toch niet mee gebaat? Ik stel mij tot doel van die vieren zevens te maken en dat doe ik samen met de kinderen. Dat is mijn opgave, maar ik zet geen zes neer omdat ik anders last met de leiding krijg. Sommige leraren zetten een zes neer, want dan zijn ze van het gezeur af. Die kant gaan we op in de samenleving. Harder, meetbaarder en alles beheersend, maar ik zeg, ga eens wat royaler in het leven staan. Laat de dingen een beetje gebeuren, geef de mensen ruimte en laat ze hun eigen kracht ontwikkelen.

In de politiek is het vaak ook heel krampachtig, en in de media ook. Er is een geweldige concurrentieslag om de kijker en de adverteerders. Dat houdt elkaar in een ijzeren greep. Zo'n systeem is in zichzelf wel stabiel maar leidt ook tot de vraag: maakt dat de mensen nu wel gelukkig? Mensen raken ook vermoeid door dit systeem. Men wil vroeg met pensioen, men verlangt naar vakanties. Dat is eigenlijk niet goed. Natuurlijk, vakantie, fijn, een andere kijk op de dingen, rust en andere activiteiten, maar dat verlangen naar de pensioenleeftijd en de angst niet over die laatste horde van 58 jaar heen te kunnen, dat is toch niet de bedoeling.

Experimenteren met nieuwe vormen in een organisatie kan heel goed. Je moet durven. De pogingen leiden niet onmiddellijk tot succes. Eerst wordt het chaotisch. Sommige mensen kunnen de vrijheid niet aan. Maar het is de enige manier om een ontspannen organisatie en samenleving te krijgen. Ik bedoel letterlijk ontspannen, in de zin van: mensen mogen fouten maken, al blijven ze er verantwoordelijk voor, maar ze moeten de ruimte krijgen”.

Drie voorbeelden van initiatieven van minister Veerman

1. Ruim tachtig vertegenwoordigers van de intensieve veehouderij hebben zich op uitnodiging van de minister gebogen over de vraag hoe de grote middenmoot van de intensieve veehouderij duurzamer kan produceren. De aanwezigen waren vertegenwoordigers van varkens- en kippenhouders, slachterijen, voerleveranciers, bankwezen, brancheorganisaties, universiteit, detailhandel, natuur-, milieu-, consumenten- en dierenbeschermingsorganisaties, rijks-, provincie- en gemeentebestuurders. De bijeenkomst was een vervolg op het nationale debat over intensieve veehouderij.
2. De minister voerde het afgelopen jaar een “Strategische Dialoog” met de burger en het bedrijfsleven over de voedselkwaliteit, waarmee het “contract met de samenleving” weer up to date is gemaakt. Uit deze Strategische Dialoog is nadrukkelijk naar voren gekomen dat naast voedselveiligheid ook andere, aan de voedselketen gerelateerde, waarden moeten worden meegewogen, waarbij te denken valt aan dierenwelzijn, diergezondheid, economie, milieu en “fair trade”.
3. Instelling van het Forum Welzijn Gezelschapsdieren door minister Veerman in 2005 dat ervan uitgaat dat het welzijn van gezelschapsdieren niet alleen de verantwoordelijkheid van de overheid is, maar ook burgers en private organisaties dienen hierbij een rol te spelen. Onder onafhankelijk voorzitterschap zijn de belangrijkste spelers in de gezelschapsdierenwereld daarin vertegenwoordigd. De leden van het Forum Welzijn Gezelschapsdieren hebben de taak om met voorstellen te komen om het welzijn van gezelschapsdieren op een goede en efficiënte manier te borgen, vanuit de gedachte dat simpelweg regeltjes opleggen door de overheid niet helpt.

Wim van de Merwe geboren 31 januari 1951 te Hellendoorn als de helft van een eeneiige tweeling. Via de lagere school in 1963 naar de ambachtsschool in Rijssen (ik was niet geschikt voor de mulo). Mijn vader wilde liever niet dat ik de textiel in ging dus werd het de ambachtsschool waar ik samen met mijn broer de driejarige metaalopleiding deed. Toen een extra jaar om het diploma instrumentenmaker te halen. Daarna ging ik naar de MTS en kreeg ik in 1971 een baan in het bedrijfsleven, bij Rossmark in Almelo. Pas daarna kwam de gedachte op om onderwijsaktes te halen. Zes jaar lang zat ik drie avonden op cursus (ben ik mijn vrouw nog steeds dankbaar voor) en toen had ik de papieren (derdegraads) en kon ik aan de slag als docent metaaltechniek. Daarnaast diverse lasdiploma's behaald.

Ben in 1977 begonnen op "de Hoeksteen" in Enschede tot 1983. Ben in die tijd ook weer gestart om mijn tweedegraads akte te halen en was dus weer twee jaar in de avonduren bezig. Ondertussen werd ik 1979 gevraagd om lascursus ('s avonds) te geven aan mensen uit het bedrijfsleven. Dit doe ik tot heden nog steeds. In 1983 terug naar mijn oude school (ondertussen geen ambachtsschool meer, maar Technische School) waar ik nu nog steeds werk. Ben nu drie dagen per week docent op deze school (SG Reggesteyn) en twee dagen in dienst van Bureau TOP (Techniek Organisatie Promotie). Verder zorg ik ervoor dat er op school 's avonds vier avonden les wordt gegeven in lessen (twee avonden geef ik zelf les). Verder ben ik een uitzendbureau voor mijn leerlingen want zodra ze vijftien jaar zijn breng ik hen onder bij een metaalbedrijf. Om basisschool leerlingen enthousiast te maken voor techniek organiseer ik metaalontdekkingsdagen. De twee dagen voor Bureau TOP houd ik mij vooral bezig met het organiseren van wedstrijden op VMBO scholen om leerlingen trots te laten zijn op hun vak en anderen te laten zien dat techniek een geweldige uitdaging is.

Verder ben ik getrouwd en heb twee dochters en een zoon. Om de conditie op peil te houden fiets ik elke dag naar school en doe ook nog wat aan tennis.

foto: Alex de Jong / Vraag en aanbod

Vmbo-leraren moeten niet klagen, maar aanpakken!

Gesprek met Wim van de Merwe

Door Jan Prij

Wim van de Merwe werkt drie dagen in de week als vakdocent metaaltechniek Vmbo bij de christelijke scholengemeenschap Reggesteyn in Rijssen. Om half zeven 's ochtends is hij al volop in de weer op school. De schitterende locatie van Reggesteyn laat hij voorafgaand aan ons gesprek vol trots zien. Het praktijklokaal is ingericht met mooie machines, die veelal door het bedrijfsleven beschikbaar zijn gesteld. Hij is enthousiast over zijn vak. Wat hem betreft is samenwerking tussen scholen en bedrijven essentieel voor beter praktijkonderwijs in de techniek. Zijn beroepsgroep geeft hij ervan langs: de leraar moet zelf veel meer de handen uit de mouwen steken.

Niet klagen, maar aanpakken

"Ik zit nu 29 jaar in het onderwijs, maar ben nog lang niet afgebrand. Heel veel collega's klagen. De regeltjes in het onderwijs frustreren hen. Ze stoppen ermee of laten het hoofd hangen. Ook ik klaag wel eens, bijvoorbeeld over het feit dat we ineens enkele uurtjes culturele vorming moeten bieden en hoe dat ten koste gaat van het metaalonderwijs. Echter, met klagen alleen bereik je niets. Je kunt er zelf ook veel aan doen. Collega's zeggen wel eens dat ik gek ben, maar wie is hier nu gek? Sommigen denken dat alles is maar vanzelf gaat. Ik ken ze, hoor, collega's die na zeven weken zomervakantie binnenkomen en zich met een zucht in de stoel laten vallen en dan roepen:

'Zo, nog zeven weken en dan hebben we weer vakantie'. Wat bezielt die mensen? Hebben ze dan geen lol in hun werk? Waarom zoeken ze dan niet wat anders?

Wil je meer betrokkenheid van het bedrijfsleven? Ga er dan op af! Niet bellen. Ga er naartoe. In juni, wanneer je geen vierdeklassers meer hebt, heeft een docent zeeën van tijd. Juist dan is het tijd om aan de slag te gaan. Bezoek dan dat bedrijfsleven! Maar nee, hoor. Veel collega's zitten rond die periode gewoon thuis. Ik vraag me dan ook af: willen ze eigenlijk nog wel wat doen voor het vak, of zitten ze veel liever hun tijd uit?

Als docent moet je blijven en je vakkennis bijspijkeren. Dus zouden ze ook het bedrijfsleven in moeten en moeten bijleren. Dan is het heel beroerd te merken dat er onlangs via de FME-CWM - de werkgeversorganisatie grootmetaal en elektrotechnische industrie - maar liefst achthonderd stageplaatsen voor docenten in het be-

drijfsleven waren geregeld, en dat slechts een handjevol belangstellenden zich daarvoor had aangemeld. Heel triest.

Veel collega's klagen ook over het feit dat ze op een oude locatie zitten en het aan uitstraling ontbreekt. Ik zeg dan: ga aan het einde van het jaar met je leerlingen het lokaal eens flink onder handen nemen. Ruim op, geef alles een nieuwe frisse kleur. Kortom: onderneem iets! Het is zo gemakkelijk te lopen klagen, maar als je niet zelf het heft in handen neemt, dan gebeurt er ook niets. En nodig het bedrijfsleven uit. Laat zien wat je kunt. Zo is op 29 augustus de Metaalunie hier geweest. [De Metaalunie is met 12.000 leden de grootste ondernemers-organisatie voor het midden- en kleinbedrijf in de metaal; red.] De school was officieel nog dicht vanwege de vakantie, maar de directie van Metaalunie district Oost-Nederland hield hier wel haar jaarvergadering! Dat betekende dat de directies van metaalbedrijven nu eens kennis konden maken met hoe een metaallokaal eruit moet zien. Verder kregen ze te horen wat de bedrijven in de omgeving hebben geïnvesteerd in het nieuwe metaallokaal. De leerlingen van de consumptieve afdeling hebben de gasten ontvangen en gezorgd voor een vijfgangen-diner. Verder hebben ze een rondleiding door de school gekregen en een metaalbedrijf in Rijssen bezocht."

Stimuleren van enthousiasme en vakmanschap

"We hebben hier op school een prima locatie met goede materialen, beschikbaar gesteld door het bedrijfsleven, de machines, de overalls voor de jongens. Zij en wij willen niet met oud spul werken. De school is al een belangrijk uithangbord, maar de materialen voor

de praktijklessen zijn dat zeker. Dat is zó belangrijk! De tranen schieten mij in de ogen bij de inrichting van sommige praktijklokalen op Vmbo-scholen in Nederland. Dan heb je helemaal geen zin meer om achter de draaibank te gaan staan. Het punt is natuurlijk wel dat praktijklokalen duur zijn. Er wordt veel beknibbeld op het onderwijs en dan gaan de praktijklessen er vaak als eerste uit. Ook hebben we het metaalontdeckingsplan gehad voor leerlingen van groep 8 van de basisschool. Dik vijfhonderd leerlingen zijn langs geweest bij bedrijven. Hun monden vielen open bij het zien van al die mooie machines. Dat vonden ze nog veel interessanter dan het praatje waarin over de goede kansen in de techniek en over de goede verdiensten werd gesproken. Leerlingen moeten in de keuken van bedrijven kijken en omgekeerd zij bij ons. We kunnen heel veel voor elkaar doen. We organiseren overigens voor de ouders ook werkavonden. Ouders gaan een avondje in de metaal aan het werk en maken zo kennis met wat hun kind gaat doen door ook in een overall te staan achter een draai- of freesbank. Dat werkt prima!”

Stop de overwaardering van theoretische kennis

“Ik ben begonnen als leerling op de ambachtsschool in Rijssen. Zes jaar lang werkte ik bij een metaalverwerkend bedrijf en deed zo alle mogelijke praktijkervaring op. Daarnaast zat ik nog acht jaar drie avonden per week op cursus om de onderwijsaktes metaaltechniek te halen. Tegenwoordig willen jongens vers van de Havo ineens als metaaldocent aan de slag. Je kunt echter niet uit de klas zo maar voor de klas gaan staan. Steeds vaker missen docenten de aansluiting met de praktijk. En dat is natuurlijk vreemd als je bedenkt dat ze leerlingen niet algemene kennis, maar een vak proberen bij te brengen. De verkorte opleiding, met weinig praktijkwerkervaring, is een probleem. Hoe kan iemand nu liefde voor het vak aan anderen bijbrengen als hij zelf nog nooit een organisatie aan de binnenkant heeft ervaren? Toen ik startte, was het een vereiste dat je als docent voldoende praktijkervaring had. Als je niet werkzaam geweest was in het vak, kon je niet als leraar aan de slag. Er wordt bij het onderwijs veel te veel naar de cognitieve mogelijkheden van het kind gekeken. De Cito-toets is daarbij met name funest. Zodra leerlingen die toets met een redelijke score afleggen en binnen de categorie Havo vallen, gaan ze naar het Havo. Maar wat als zo'n jongen of meisje daar helemaal niet gelukkig is? Wordt er wel goed gekeken of iemand zich niet misschien veel beter thuis voelt in de techniek?

Ook denken ouders vaak: ‘Laat mijn kind maar eerst het Havo doen en daarna misschien wel de techniek in’. Dat is echter de

verkeerde volgorde. Stuur een kind dan eerst naar het vmbo en laat hem of haar dan vervolgens doorstromen. Dan heb je een veel betere basis voor het metaalvak.

De overwaardering van cognitieve en theoretische kennis is ingezet met de basisvorming. Ik heb Wallage hierover ooit nog een briefje gestuurd. Ik heb hem toen al gezegd dat de basisvorming ge-doemd was te mislukken. Als het zo ver was, mocht ik hem eraan herinneren. Dat heb ik onlangs gedaan. Wallage is nu burgemeester van Groningen, reageerde sportief en gaf mij zelfs gelijk. Het probleem van de basisvorming was dat de leerlingen alle vakken krijgen. Maar spits de vakken dan tenminste toe op de situatie van de leerling en overvoer hen niet met algemene vakken die hen niets interesseren. Onze derde-klassers krijgen nu culturele en kunstzinnige vorming. En waar moet dat lesuur vanaf? Inderdaad, van de beroepsgerichte uren! Ook moesten we destijds voor onze Ivbo-leerlingen [Ivbo is individueel Vbo; red.] drie uur praktijk inleveren voor Engels. Natuurlijk moet je die jongens Engels leren, maar wel op hun niveau. Je moet hen woorden en uitdrukkingen leren op hun niveau en voor hun vak, zodat ze de zin ervan inzien. De pedagogen die dergelijke onzinnige dingen in hun ivoren torentjes bedenken, kennen onze leerlingen niet.

Hetzelfde gold voor het door Den Haag bedachte studiehuis. Daar was het probleem het gebrek aan structuur. Dat is bij Havo en Vwo misschien minder een probleem, maar wel bij Vmbo-leerlingen. Je moet de leerlingen duidelijkheid bieden en structuur en hen die dingen laten doen waar ze goed in zijn.

Je moet daarbij als leraar flexibel zijn, aansluiting zoeken bij de leerlingen en niet zomaar een programmaatje afdraaien. Als er bijvoorbeeld een scherm van een trekker kapot is en ze willen dat hier maken, dan kan dat. Of de brommer? Geen probleem. Dingen uit hun echte leven, zodat het aanspreekt, geen modules die ver van de dagelijkse praktijk afstaan.”

Vakkanjers

“Om het praktijkvak te stimuleren ben ik in 1996 met laswedstrijden begonnen voor de regio Oost-Nederland. Dit is een initiatief dat samen met de werkgevers grootmetaal FME-CWM is opgezet om het metaalonderwijs nieuw leven in te blazen en de instroom in bedrijven te bevorderen. Deze wedstrijden zijn in 2003 overgenomen door Bureau TOP en onder de noemer Junior Vakkanjerwedstrijd ‘landelijk’ gegaan. Naast Junior Vakkanjerwedstrijden bestaan er ook Vakkanjerwedstrijden en zelfs een wereldcompetitie *worldskills*. Jongens die vanuit Reggesteyn meedoen aan deze Vakkanjerwedstrijden selecteer ik zelf, maar vanaf dat moment moeten ze natuurlijk flink oefenen. Collega’s in het land zijn vaak verbaasd

als ik hen vertel dat mijn leerlingen ‘s avonds in hun eigen tijd bij mij komen oefenen. Die jongens zijn vaak laaiend enthousiast. Ze vinden het fijn als ze merken dat ze met hun vak kunnen scoren. Het is zo belangrijk dat kinderen trots zijn op wat ze met hun vak hebben bereikt. Ook ouders kunnen dan vertellen over de prestaties van hun kind.

We gaan de Twentse Vakkanjers gebruiken als ambassadeurs van de techniek. We zetten hen bijvoorbeeld voor een Paboklas. Dan komen toekomstige leerkrachten iets over de techniek te weten. En dan weten ze daarna ook dat leerlingen die liever met hun handen werken, later in de technische sector een fantastische baan kunnen krijgen. Of ze treden op tijdens een ouderavond voor leerlingen uit de tweede klas die nog een keuze moeten maken. Ik wil altijd andere dingen blijven doen, extra dingen voor het vak. Momenteel wordt er hard gewerkt aan een ‘technasiumlokaal’, een plek waar Havo- en Atheneumleerlingen technische vakken kunnen volgen, Zodat ze weten waar ze aan beginnen als ze bijvoorbeeld naar een Mbo of een Hbo gaan. Ik kijk ernaar uit!”

Samenwerking met bedrijfsleven

“Ik vind dat bedrijven scholen zouden moeten adopteren. Zo heb ik een banenpool voor de derdeklassers. Als ze vijftien zijn, kan ik hen op een vrije middag of in de vakantie uitzetten bij een baas. Ik kijk bij welk bedrijf ze passen. Ik ken al die bedrijven en hun bedrijfsleiders, vaak oud-leerlingen van hier, persoonlijk. En dat werkt heel goed. Wees er zuinig op, zeg ik er dan bij. Laat ze niet onbenullig werk doen, maar werken naar hun mogelijkheden. Dat is voor de leerlingen vaak veel beter dan vakken vullen bij Albert Heijn. Het blijkt hen vaak enorm te stimuleren. Ze begrijpen dan waarvoor ze het allemaal doen en komen terug met enthousiaste verhalen. Sommige jongens stromen door naar het Mbo en regelmatig komen ze terug in zo'n bedrijf of krijgen er een vaste baan. Ook merk ik nog steeds dat er een enorm vertekend beeld over Vmbo-leerlingen bestaat. Alsof dat per definitie de probleemleerlingen zijn die niets kunnen. Wat enorm funest is dat! Ooit kwam een docent die les geeft aan Atheneumleerlingen bij mij een kijkje nemen. Hij keek zijn ogen uit in het praktijklokaal, waar ik iedere leerling afzonderlijk aanwijzingen gaf bij hun werkstuk en waar iedereen volop bezig was. ‘Ik wist niet dat het zo ging’, zei hij verbaasd. Blijkbaar had hij een enorme puinhoop verwacht en niet een stel gemotiveerde leerlingen! Ik merk sowieso een vreemde houding ten opzichte van het metaalonderwijs. Alsof dat iets van gisteren zou zijn. Maar dat klopt totaal niet. Zo werken de leerlingen met geavanceerde computers. Techniek is nog steeds een belangrijke basis voor onze economie,

voor nu en in de toekomst. Ook vragen ze mij wel eens. ‘Maar wil je dan terug naar de ambachtsschool? Dat kan toch niet meer?’ Nee, ik wil niet terug naar de ambachtsschool, maar wel naar een schooltype met voldoende praktijklessen.

In grote steden speelt een wat meer complexe problematiek. Met leerlingen van vooral zwarte scholen en achterstanden. Maar overal is enorme behoefte aan vaklui en dan kan juist een positieve benadering van de leerling met een duidelijke structuur uitkomst bieden. Bij mij komen bedrijven zelfs met het aanbod om de leerlingen voor de stageweken op te halen. Er moet de komende jaren echt het een en ander dringend veranderen. Ik heb minister Van der Hoeven daarover ook een brief gestuurd. Ik sta op het ministerie bekend als ‘de man van het handgeschreven briefje’. Ik heb daarin het belang beklemtoond van de samenwerking tussen Vmbo en bedrijfsleven. Ooit heeft de minister gezegd dat er honderd miljoen euro extra zou komen voor het techniekonderwijs. Maar dat is veel te weinig! Daar is meer voor nodig. Niet in de laatste plaats om inzet van docenten, betere opleidingen. Maar ook om de achterstelling van de techniek een halt toe te roepen. Dat vraagt om flexibiliteit en veel minder regels en vergaderzucht. Wie zich ergens voor inzet kan dat ook. Natuurlijk kost dat tijd. Dat is de reden waarom die normjaartaak ook zo snel mogelijk op de helling moet. Daarmee sla je ieder initiatief dood! Het briefje voorzien van mijn 06-nummer resulteerde in een schoolbezoekdag van ambtenaren van het ministerie en een persoonlijk antwoord van de minister.

Ik hoop verder dat er nu eindelijk eens anders met de Cito-toets wordt omgegaan. En dat er meer naar de leerling wordt gekeken wat hij of zij heeft met de techniek. Het zou goed zijn dat het Ministerie van OCW, het bedrijfsleven en de docenten meer scholen up-to-date gaan inrichten. Een echte doorn in mijn oog is dat het onderwijs kapot gaat aan al het vergaderen. Waar al niet over wordt vergaderd! Er gaan zo-veel lesuren verloren. En dan hebben we het nog niet gehad over toetsen. We toetsen wat af en dit gaat weer ten koste van de reguliere lessen. Sectievergaderingen kun je beperken tot één keer in het jaar. In de metaalwerkgroep zijn we met drie docenten. Bij de start van het schooljaar komen we bij elkaar om afspraken te maken. Alle andere dingen doen we gewoon even tussendoor. Als er dan zo nodig moet worden vergaderd, dan maar buiten schooltijd, ook al is dat dan niet volgens de normjaartaak! Het is van groot belang dat er meer echte lesuren worden gedraaid. Als men in lestijd wil blijven vergaderen dan moet de zomervakantie maar worden ingekort van zeven weken naar vijf weken!”

Jan Willem Louwerens (1952) deed zijn studie geneeskunde en specialisatie psychiatrie in Groningen aan respectievelijk de Rijksuniversiteit Groningen en het Academisch Ziekenhuis aldaar. Deed onderzoek bij het Rudolf Magnus Instituut voor Farmacologie in Utrecht, het Verkeerskundig Studiecentrum in Haren (RUG) en de afdeling Arbeids- en organisatiepsychologie van de RUG. Hij leerde daar veel van Prof.dr. Jan van Ree (RMI, Utrecht) en Prof. Jim O'Hanlon, PhD en Prof.dr. G. Mulder (VSC en A&O, RUG).

Na zijn specialisatie als psychiater deed Louwerens veel onderzoek in samenwerking met Cees Sloff op het AZG en Licht en Kracht (nu GGZ-Drenthe) op het gebied van de behandeling van schizofrenie en bejegening van psychiatrische patiënten.

Louwerens is oprichter en directeur van Noordland Kernzorg & Productions in Zuidlaren en werkt in verschillende psychiatrische ziekenhuizen.

Hij is getrouwd met Pia en heeft vier kinderen.

foto: Alexandra Gabrielli

Waarom psychiaters beter naar patiënten moeten luisteren

Gesprek met Jan Willem Louwerens

Door Alexandra Gabrielli

Psychiaters helpen hun patiënten traditiegetrouw met medicatie. Het is opvallend dat er zich een trendbreuk lijkt aan te kondigen. De psychiater Louwerens is een exponent daarvan. Hij is er in zijn loopbaan van overtuigd geraakt dat het belangrijk is bij de behandeling aansluiting te zoeken bij datgene waar patiënten zelf hun heil van verwachten. Het is de kunst de juiste mix te vinden van die individuele heilsverwachting aan de ene kant en de harde, westerse psychiatrische kennis aan de andere kant. Volgens Louwerens zal dit de effectiviteit van de behandelingen vergroten. Zo wordt namelijk veel beter aangesloten bij het zelfhelende vermogen van mensen. Deze benadering stond begin van dit jaar centraal in Groningen op het internationale congres “Integrale Psychiatrie - het beste van twee werelden”. Hiervoor bleek bij professionals uit psychiatrie en aangrenzende disciplines een overweldigende belangstelling te bestaan.

De praktijk wordt steeds meer samen doen

“Van tijd tot tijd voel ik mij nog steeds een kind dat verwonderd is over de wereld om zich heen. Het is een van de kostbaarste dingen die ik heb”. Psychiater Jan Willem Louwerens kijkt bij deze woorden peinzend op naar de top van de 140 jaar oude beuk waaronder we zitten op deze warme zomeravond. De imposante, kathedraalhogeboom met zijn breed uitwaaierende gebladerte spreidt zich beschermend om ons heen. Een eindje verderop ligt het woonhuis annex praktijkruimte. Louwerens ontvangt daar zijn patiënten en het is niet moeilijk je voor te stellen hoe een patiënt subiet geneest in deze groene, harmonieuze omgeving.

Verwondering, wetenschappelijke nieuwsgierigheid en een rijke ervaring als vakman blijken gaande het gesprek de ingrediënten te zijn van Louwerens' leven. Hij toont een openheid die je niet alle dagen tegenkomt. De betrokkenheid met zijn patiënten is groot en spoort hem aan nieuwe wegen van soorten zorg te zoeken: “Mij gaat het om de behandeling. Het is mijn vaste overtuiging dat hoe dichter we in de buurt van het verwachtingspatroon en de levensbeschouwing van mensen blijven, des te meer succes we zullen hebben met de behandeling die we samenstellen. We hebben allemaal meer baat bij een behandeling die overeenkomt met dat waar wij heil van verwachten dan van een behandeling die ons wordt aangeboden vanuit een andere, bijvoorbeeld technocratische, levensbeschouwing. Het

blijkt dat minimaal veertig, mogelijk zelfs meer dan vijftig procent van onze chronische patiënten de door dokters regelmatig voorgeschreven geneesmiddelen niet goed of niet consequent gebruikt. De verklaring naar mijn idee hiervoor is dat mensen niet echt hun heil van de medicatie verwachten. Bij degenen die hun heil volledig verwachten van medicatie werkt het wel goed. Maar bij andere mensen dus niet. Zij weten ook vaak niet wat wel helpt. Hier valt voor ons nog veel te ontdekken, samen met de patiënten. De praktijk wordt steeds meer van iets samen doen. Mensen met een affiniteit met spiritualiteit bijvoorbeeld, met holistisch-energetische denkbeelden, of met soefisme, boeddhisme of sjamanisme, hebben een heel andere verwachting van wat heilzaam voor hen is en daaraan zal ik me als behandelaar moeten aanpassen. Als we als behandelaars proberen te analyseren waar iemand zijn heil van verwacht en dan gaan kijken wat de juiste mix is tussen de elementen van verwachting en geloof aan de ene kant en de elementen van mijn harde, westerse psychiatrische kennis aan de andere kant, komen we vooruit. Twintig jaar geleden zou ik dat niet gezegd hebben. Dat vind ik een belangrijk element: ontdekken dat levenservaring het venster opent naar respect voor andere invalshoeken dan die van jou zelf. We zijn natuurlijk allemaal opgegroeid in een technocratische tijd waarin biologische oplossingen voor de hand liggen en waarin de psychiater wordt gezien als degene die zorgt voor de pillen. Persoonlijk vind ik dat ik ervoor moet zorgen dat mensen zeker moeten weten dat ik alles weet over pillen,

maar daarnaast moeten ze van me weten dat ik mij heb bekwaamd in het ontdekken wat voor hen belangrijk is.

Laten we hier goed onderscheid maken. Kijk, als je in een acute crisis bij me komt dan verwacht je niet een discussie over levensbeschouwing. Dan wil je als het ware een arm om je schouder en - misschien stribbel je wel tegen - je wilt dat iemand de verantwoordelijkheid overneemt in je leven dat je tussen de vingers door lijkt te glippen op dat moment. In die fase geloof ik niet in bespiegelingen, maar vind ik het medische model voldoen. Ik zeg dan: moet je horen, het groeit je nu zo boven de pet, ik wil dat je eerst met mijn methodes rust vindt in jezelf om daarna je eigen leven weer vorm te geven op een verantwoorde manier. In zo'n kritieke fase is vertrouwen bieden primair.

Maar bij negentig procent van onze patiënten is er geen crisis-situatie. Bij hen loopt het leven bar moeilijk en bij hen is het het effectiefst je goed af te stemmen op datgene waar zij hun heil van verwachten. Daarbij laat ik mijn eigen vak niet los. Mijn vak is westerse, medische psychiatrie. Ik doe niets anders, ik doe niets alternatiefs. Maar, als mensen nadrukkelijk andere zienswijzen dan door de westerse geneeskunde worden gepropageerd erbij willen betrekken, sta ik daar volledig open voor. Ik wil samenwerken met behandelaars van wie patiënten hun heil verwachten”.

Involed vanuit de maatschappij doet zich gelden

Louwerens maakt deel uit van een groeiend aantal psychiaters met een wat bredere visie op het vak dan een strikt biologische. Dat bleek op de in Groningen gehouden internationale conferentie “Integrale Psychiatrie - het beste van twee werelden” van 29 maart 2006 waar Louwerens een van de initiatiefnemers was en die ging over het integreren van bestaande en alternatieve/complementaire geneeswijzen binnen de psychiatrische gezondheidszorg. Honderdvijftig psychiaters uit Nederland woonden de conferentie bij, bijna tien procent van de actieve behandelaarsgroep. Nederland telt tussen de 2200 en 2300 psychiaters, van wie 1700 a 1900 actief behandelaar zijn. De organisatie had tweehonderd mensen verwacht, maar meer dan duizend mensen uit de psychiatrische gezondheidszorg schreven zich in; naast psychiaters ook verpleegkundigen, psychologen, psychotherapeuten en maatschappelijke werkers. De invloed vanuit de maatschappij doet zich gelden. Multiculturaliteit gaat in Nederland een steeds grotere rol spelen. Er komen niet alleen mensen met een andere ethnische achtergrond naar Nederland, maar via televisie, boeken, kranten en internet stromen er totaal andere inzichten over ziek zijn en hoe je met ziektes moet omgaan ons culturele denkgoed binnen.

“Dat merk ik goed” , zegt Louwerens: “Je merkt het ook aan je eigen gedrag. We hebben daar mee te maken. We kunnen niet meer die ene manier van denken centraal stellen: jouw manier van omgaan met psychiatrische ziektes, je manier van diagnose stellen of het aanbod van jouw soort behandeling. Interessant in ons vak is ook te zien hoe het type diagnose verandert in de tijd. Ik denk dat het aantal diagnoses forse depressie en schizofrenie redelijk constant is gebleven, maar de diagnoses daaromheen fluctueren. Sommige diagnoses komen, andere gaan. Zoals de meervoudige persoonlijkheidsstoornis, daar hoor je nauwelijks nog over. Daar staat tegenover dat we veel belangstelling hebben voor ontwikkelingsstoornissen die al in de kindertijd zijn begonnen en zich voortzetten in de volwassenheid. Die stoornissen werden vroeger als afwijkingen van de normaliteit beschouwd. Je kunt je dan afvragen: wat is nu juist? Dat weet ik ook niet. Je ziet daar wat bewegen en dat is interessant. Dat betekent dus dat ons vak niet alleen bepaald wordt qua diagnostiek en wat we ziek noemen door onze kennis en ons onderzoek, maar er is ook een invloed vanuit de maatschappij, van de wijze waarop gedacht wordt in de maatschappij, in hoeverre een bepaald gedrag als afwijkend wordt bestempeld en als het dat wordt, in hoeverre het bij de psychiater terecht komt. Als je naar de meer forensische psychiatrie kijkt, is het natuurlijk schokkend om te zien, zonder een oordeel te vellen van wat goed is en wat niet, dat pedofilie in de jaren zeventig eigenlijk geen ernstige stoornis was, tot het moment waarop er geweld aan te pas kwam. En nu zie je dat het onder alle omstandigheden een zeer ernstig vergrijp is dat tot zowel forse juridische sancties leidt als tot langdurige vrijheidsberoving. Daar staat weer tegenover dat in die tijd homofilie in de psychiatrie een perversie was en in de huidige diagnostiek niet meer voorkomt. De posttraumatische stress stoornis bijvoorbeeld is momenteel belangrijk, en terecht in mijn ogen, maar dertig jaar geleden bestond die nog niet. Dankzij het Centrum ‘40-‘45 en professor Bastiaans zijn mensen met deze stoornis in beeld gekomen. Zo is ons vak noodzakelijkerwijs, omdat we het hebben over mensen en menselijke interactie, niet alleen bepaald door wetenschappelijke gegevens, maar ook door wat er leeft onder mensen”.

Initiatief meer bij de mensen zelf

De denkrichting van Louwerens vertoont duidelijk overeenkomsten met de filosofie van de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) die op 1 januari 2007 wordt ingevoerd. Heeft hij zich daarin al heeft verdiept? Louwerens: ”Als ik de Wet

maatschappelijke ondersteuning goed begrijp, dan legt deze het initiatief veel meer bij de mensen zelf, waarbij participatie van mensen aan het maatschappelijk proces een centraal thema is. Ik ben niet goed thuis in de wetgeving moet ik er meteen bij zeggen, maar ik heb ervan begrepen dat in deze benadering er meer vanuit wordt gegaan dat wij als maatschappij aan mensen die het moeilijk hebben zoveel mogelijk de gelegenheid moeten bieden overeenkomstig hun eigen inzichten aan de maatschappij deel te nemen. Mijn indruk is dat de wetgever en de Eerste en Tweede Kamer afstand hebben willen nemen van de houding dat deskundigen altijd voor mensen moeten bepalen hoe het moet en veel meer ervan uitgaan dat zij een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben de mensen de gelegenheid te bieden hun eigen weg te gaan. Dit proces is natuurlijk begonnen met het Persoonsgeboden budget (Pgb). Die filosofie daarachter sluit in principe aan bij mijn benadering. Je merkt wel dat er regionaal grote verschillen zijn tussen de manier waarop met Pgb's wordt omgegaan. In de ene regio zegt men vrij strak bijvoorbeeld: wij vinden uw problematiek zodanig dat u geld krijgt om naar eigen inzicht te besteden en wij kunnen u daarbij hooguit begeleiden, en in een andere regio zitten mensen die elk doel waaraan de mensen het geld wensen uit te geven, willen beoordelen. Dan ben je erg aanbodgericht bezig en dan leg je altijd je eigen normen- en waardensjabloon over die cliënten en patiënten heen. Daarmee ben ik het niet eens.

Bij de Wmo ligt het initiatief straks nadrukkelijk bij de mensen zelf en, niet in de laatste plaats, bij hun familie. Daarmee betrek je natuurlijk ook het normen- en waardenkader waarin iemand is opgegroeid, wat bij hem hoort en wat voor keuzes hij maakt. Er zitten zeker goede kanten aan deze Wmo. De intentie van de wet om mensen gelegenheid te geven een weg uit te stippelen met behulp van hun eigen familie en ondersteund door hulpverleners, met geld vanuit de gemeenschap, vind ik heel mooi. Maar verontrustend vind ik als de gemeenten straks de langdurige psychiatrische problematiek en bijvoorbeeld de sportvelden tegen elkaar moeten afzetten. Want je ziet nu eenmaal vaak dat op het moment waarop het moeilijker gaat, de psychiatrische patiënt en de gevangene het eerste voor de bijl gaan. Dan gaat het aloude outcast model weer een rol spelen. Het is in mijn ogen een teken van hoge ontwikkeling dat je de mensen die het moeilijk hebben en zich anders gedragen dan u en ik, in het groot gezien althans, niet achteraan in de rij zet. Je zou een instantie moeten hebben die niet de discussie aangaat of er een nieuw zwembad wordt aangelegd of dat er geld voor zorg moet worden uitgetrokken, maar zich daarboven stelt en zegt dat het tot een hoge graad van civilisatie behoort daklozen, psychia-

trische patiënten en gevangenen veilig te stellen in plaats van op hen af te geven. Het budget voor de gewone psychiatrie verandert niet zoveel de laatste jaren. Het is geen vetpot als je ziet hoe groot de problematiek is. We besteden in mijn ogen een te gering gedeelte van het beschikbare geld aan mensen die psychiatrische en psychische hulp nodig hebben. Maar zo is het nu eenmaal. Het is absoluut niet zo dat er in Nederland sprake is van verwaarlozing. Dat is het andere uiterste en dat is niet het geval.”

Braakliggend terrein

Met de Wet maatschappelijke ondersteuning als stimulerend voorbeeld zouden we ons eens kunnen afvragen of we niet eens wat minder krampachtig moeten reageren op de wens van cliënten en patiënten een alternatieve genezer te consulteren. Hier ligt een braakliggend terrein. Per slot van rekening wordt het aantal bezoeken van mensen aan alternatieve genezers geschat op dertig à veertig procent van alle consulten van huisartsen. Bijna de helft van cliënten in de geestelijke gezondheidszorg maakt gebruik van alternatieve en complementaire geneeswijzen. Wat voor medisch model zou Louwerens het liefst willen invoeren? Laten we eens fantaseren..... Louwerens: “Daar heb ik nog nooit zo over nagedacht. Maar al fantaserend zou ik het van belang vinden dat wij de westerse geneeskunde goed en krachtig overeind houden en dat we mensen gelegenheid bieden, ook financieel, die gebieden waarvan ze heil verwachten in te bedden in dat model. Vanuit wetenschappelijke overwegingen en vanuit mijn professionele verantwoordelijkheid zou ik hierin helderheid willen verschaffen. Want als ik aan u vraag, goh, waar verwacht u nu uw heil van, dan is het eerste wat mensen doen hun schouders optrekken. Ja, dat weet ik niet. Geen idee, krijg je als antwoord. Maar dat wil niet zeggen dat mensen geen verwachtingen hebben, dat ze geen hoop of een geloof hebben. Alleen, ze zijn niet gewend om zich daarop te oriënteren.

Dan is er nog een heel andere belangrijk punt. Veel alternatieve benaderingswijzen gaan van een fundamenteel ander uitgangspunt uit dan van de westerse geneeskunde. De westerse geneeskunde gaat uit van het wegnemen van symptomen. De dokter geneest. Andere geneeswijzen gaan veel eerder uit van het versterken van de zelfhelende kracht in de mens. De zelfhelende kracht krijgt als begrip steeds meer een plek in ons denken. In de gewone geneeskunde speelt dat natuurlijk ook een belangrijke rol, alleen noemen we het niet zo. Kijk, ik heb mijn been gebroken en ik ga naar het ziekenhuis om het te laten maken. Ah, dat is niet waar. Wat doe ik? Ik ga naar het zieken-

huis en laat mijn been zetten zodat het natuurlijke proces van het helen van het bot zo goed mogelijk verloopt. Dat weet elke dokter, en elke verpleegkundige op de gipsafdeling. Toch hebben wij nog heel sterk de indruk van: ik heb een ziekte, ik lever mezelf in en kom gerepareerd weer terug. Als het gaat over infectieziekten, dan bestaat onze behandeling naast het doden van bacteriën voor een heel groot gedeelte uit het versterken van de eigen afweer. Preventieve programma's, inenting, bestaan allemaal uit het versterken van de eigen afweer. De geneeskunde is sowieso voor een groot deel gebaseerd op het versterken van het zelfhelend vermogen. Alleen, de westerse mens levert zich liever in. Ik heb een klacht en ik wil een pilletje dat mij geneest. Meestal geven wij een pilletje dat het lichaam helpt zijn werk te doen, maar dat zeggen we er niet bij. Dat is het systeem dat wij samen in stand houden. Maar, ook in de psychiatrie ondersteunen we het zelfhelend vermogen.

Deze houding verklaart misschien ook waarom wij zo'n moeite hebben andere geneeswijzen een plaats te geven in onze cultuur. In de chronische psychiatrie, en dat is een groot segment, begeleiden wij mensen. Van behandeling door dokters is daar niet zo veel meer te verwachten. Hier kan een enorme bijdrage worden geleverd door het ondersteunen van het zelfhelend vermogen. Let wel, ik wil niet de alternatieve geneeskundige uithangen. Ik ben een Nederlandse, westers opgeleide psychiater. Dat is mijn vak. Ik ben zeven jaar opgeleid als arts en vijf jaar lang heb ik mij nog gespecialiseerd in de psychiatrie. Ik heb een paar jaar onderzoek gedaan naar geneesmiddelen. Daarin ben ik deskundig. Het is niet zo dat ik, na mijn erkenning als psychiater, mij als de donder ben gaan verdiepen in alternatieve geneeswijzen. In het geheel niet. Ik heb een steeds relativerender kijk op het leven gekregen en weet wat mijn inbreng waard is ten opzichte van een andere inbreng. Ik vind het van belang dat ik een perspectief kan plaatsen bij een cliënt, bij iemand die hulp vraagt. Ik hoop een psychiater te zijn voor wie het heel belangrijk is om te weten wat de verwachtingen zijn van mijn cliënt, ook als hij ze in eerste instantie niet uitspreekt. Daar moet ik onderzoek naar doen en cliënten de gelegenheid geven zich uit te spreken na verloop van tijd. Er zijn er die bang zijn dat ik sceptisch zal zijn, of spottend zal reageren. Die mensen zeggen liever niets. Dat gebeurt heel veel als we het hebben over niet-reguliere, alternatieve geneeswijzen. Maar er wordt heel veel alternatieve hulp naast reguliere hulp gezocht. Dit is een groot probleem”.

Problemen oplossen niet met regels maar met samenwerken

“Problemen zoals indertijd van Sylvia Millecam kun je proberen op te lossen door alle alternatieve genezers het land uit te pesten. Nu, dat lukt natuurlijk niet. Je kunt regels gaan maken, maar regels werken niet. Wat wel werkt is mij houden bij mijn eigen stiel, die van een Nederlandse, westers georiënteerde psychiater die open staat voor ideeën van de cliënt en die bereid is met de therapeuten buiten het reguliere veld, contact op te nemen. En als een niet-reguliere therapeut een probleem heeft, doordat de patiënt suïcidaal begint te worden en totaal niet weet wat hij moet doen met die patiënt, dan hoeft hij niet met zijn eergevoel of zijn ego in conflict te raken om contact met mij op te nemen. De alternatieve genezer is angstig en denkt dat als hij de psychiater opbelt, het eerste dat hij te horen krijgt een negatieve reactie is op zijn manier van werken. Die krenking zoekt niemand. Zo komt het contact nooit op gang. Als wij als westerse medici open staan voor wat mensen drijft en contact opnemen met mensen die het anders doen dan wij, om de doodeenvoudige reden dat we erkennen dat we lang niet alles zelf kunnen, worden drama's met alternatieve behandelaren voorkomen. In het geval van Sylvia Millecam had de alternatieve genezer haar mee naar de reguliere dokter moeten nemen en zeggen: dit gaat niet goed, dit overstijgt mijn competentie. Communicatie en wederzijds vertrouwen bieden de beste bescherming tegen excessen. Oplossingen van problemen komen door contact, niet door regels. De gedachte dat wij met regels, verboden en andere dwang problemen kunnen oplossen, is niet juist. In een open sfeer hoeven patiënten niet meer in het geheim naar genezing te zoeken en ontstaat een goede basis voor meer effectieve behandeling. Een voorbeeld daarvan is een patiënt van mij. Hij leed aan een bipolaire stoornis en in de psychiatrie weten we goed hoe we die moeten behandelen. Ik wilde die ook alleen behandelen op mijn manier en dat is met geneesmiddelen. De patiënt was er echter van overtuigd dat van aurahealing heil te verwachten was. Daarin ben ik meegegaan en we hebben gewerkt met een aurahealer. Op die manier is het op een voortreffelijke manier gelukt om de behandeling met medicijnen in te bedden in het verwachtingspatroon van de patiënt. Ruim een jaar later kon de patiënt in zijn mensbeeld vaststellen dat de geneesmiddelen in evenwicht waren met de holistische, energetische behandeling. Hij was spectaculair snel uit zijn depressie en het was gelukt hem te behoeden voor een opname. Wat alternatief is en wat regulier moet niet tegenover elkaar staan. In het geval van Sylvia Millecam, die zo geloofde in

alternatieve geneeswijzen, is de kans om het wederzijdse respect te bevorderen, gemist”.

Louwerens vertelt dat onlangs een van de toonaangevende psychiaters in Nederland, Remmers van Veldhuizen een lezing hield waarin werd gewezen op het nadeel van het langdurig begeleiden van dezelfde psychiatrische patiënten door een behandelaar. Volgens Louwerens is het veel effectiever met collega's uit verschillende disciplines en verschillende invalshoeken, ook de alternatieve, de mogelijkheden voor de patiënt te bekijken: “Het is heel waardevol als er iemand anders meekijkt over je schouder en zegt: heb je daar ook eens gekeken? Dat geldt vooral bij chronische patiënten. Vaak vraag je je af: waarom knapt die patiënt niet op? Waarom zou je niet gebruik maken van mogelijkheden uit een andere levensbeschouwing? Toen ik wetenschappelijk onderzoek deed leerde ik de beperkingen kennen en dat dwong mij tot bescheidenheid. In de praktijk is er nog een groot, grijs tussengebied van methodes die effectief kunnen zijn. Meditatie kan zeer effectief zijn. De oogbewegings-behandeling, EMDR, wordt steeds meer geaccepteerd. Langzamerhand wordt ook hardlopen geaccepteerd in de psychiatrie als een effectief werkend antidepressivum”.

Ervaring en constructieve interactie

“Nog een punt van belang. Wat ik mis in de opleiding tot psychiater is de empathische, intuïtieve en persoonlijke ontwikkeling. Dat is een puur element van communicatie, dat wil zeggen geen oordeel vormen als je naar de patiënt luistert, geen vragen stellen en analyseren, maar alleen ervaren en proberen je open te stellen voor de persoon. Dan kun je je een beeld vormen, los van de analytische diagnose die je als psychiater moet maken. Ervaring is belangrijk, maar het neemt helaas een steeds kleinere positie in. Dertig jaar geleden was psychotherapie een essentiële onderdeel van de studie. Urenlang moest je doorbrengen met patiënten. Ik stel vast dat er minder aandacht aan dit element wordt besteed. Wat ik ook mis is de constructieve interactie. De meeste van onze psychiaters zijn jong en de constructieve interactie, de ervaring van oudere collega's die veel met patiënten hebben meegemaakt zou een aanvulling moeten bieden op de technische en analytisch-diagnostische opleiding. Toen ik achttien jaar geleden psychiater werd had ik op geen stukken na het menselijke referentiekader dat ik nu heb. Ik merk dat ik een zeker gemak daarmee heb verworven en dat ik ruimte heb gemaakt voor aanvullende gedachten. Achteraf gezien vind ik, als ik kijk hoe ik nu met mensen omga, dat ik toen veel

mensen tekort heb gedaan. Ik heb daar geen schuldgevoel over, want ik kon toen niet meer doen, maar dat betekent eigenlijk dat juist in ons vak het spijtig is dat de ervaring van de oudere collega's verloren gaat. Op een enkele uitzondering na gaat hetgeen de psychiaters in hun spreekkamer doen verloren, het wordt niet gedeeld met jongeren. Maar ja, als het gaat over de meer empathisch gerichte en op levenservaring gebaseerde aspecten, dan is dat niet zo'n hip gegeven onder collega's. Praten over receptoren en de werking van geneesmiddelen of neurotransmissie is dat wel. De technische details kun je makkelijker aan elkaar kwijt. Ik zie overigens wel een tendens dat die andere kant weer belangrijk begint te worden en ik denk dat het hoogtepunt van deze technocratische benadering rond de eeuwwisseling is geweest. We zitten nu nog met de naweeën van de technocratisch-analytische benadering en het geloof in technische perfectie. Mijn visie is ontstaan door mijn eigen beleving en ontwikkeling als persoon in de klassieke psychiatrie en door wetenschappelijk onderzoek te doen. Wat ik in mijn vak vaak mis is de verwondering. Dat vind ik heel essentieel. Ik ben nieuwsgierig naar alles wat op mijn pad komt. Wees verwonderd over wat je ziet gebeuren. Als ik van een alternatieve therapeut hoor dat hij een behandeling heeft die werkt, dan ben ik niet kritisch, maar verwonderd. Hoe is dat mogelijk? Ik probeer bij mensen ook verwondering op te wekken. Wat is er nog meer in de wereld dan alleen maar pillen, of psychotherapie, of langdurige opnamen? Mijn leven lang zal ik gewoon psychiater zijn, ik ga nooit iets anders doen. Ik steun mensen in een zo goed mogelijk leven te leiden. Dat is eigenlijk wat ik doe. Ik hoop een zinvolle ontmoeting te zijn op het pad dat mensen in hun leven gaan”.